

Portionem meam in ^a Bastoneco, hoc medietatem, ad basilicam domni Maximiani Treveris, ubi in corpore requiescit, et vacantiis duos, cum gregibus, in ipso Bastoneco commanentes, cum familia et pecuniare eorum dare decernor.

Villa ^b Hogregia, quam germana mea Ermegundis, quondam dyacona, pro anima suæ remedium ecclesie Virdunensi dedit, et ego ipse sub usufructuario per prelatoria possedi, cum integra soliditate, omnibusque ad se pertinentibus, cum idem quod ibidem augmentare vel laborare potuero, omnia et ex omnibus, post decessum meum, ad sæpe dicta ecclesia Virdunensis revertat.

Si quis literas, aut caraxaturæ adjectionis, in hanc deliberationem meam inventi fuerint, ego feci fieri, quæ præsens volui, dum sæpius deliberatione mea recurro, vel ad meam dirigo voluntatem.

Si quis contra hanc voluntatem meam et deliberationem venire attemptaverit, vel contrarius exstiterit, tam de parentes, seu qualibet apposita persona, Deum habeat contrarium, et inferat fisci juribus auri libras X, argenti pondera L. Nihilominus deliberatio mea firma stabilitate permaneat. Quam vero deliberationem meam manu propria subterscripsi, et venerabilium virorum, seu magnificorum scribendum rogavi.

Vobis supplico, conjuro, principes et potestates, per Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, ut præsentem voluntatem et deliberationem meam, a quacumque libet persona non permittatis convelli, aut infringere.... mutare.

Actum Virdunum, in Dei nomine.

Et adhuc mihi convenit scribendum ai, pro eo

^a Bastoneco, ou Bastonego, Bastogne, en allemand Bastnach, aujourd'hui petite ville du duché de Luxembourg, située au milieu des Ardennes.

^b Hogregia. Ce mot, qui est ici un nom de terre, semble être pris plus haut pour le nom d'un ruisseau affluent de la Chiers : in prato secto (sito) super Caro et Hogregia, dit un des passages précédents.

A quod ab episcopo Treverensi ipsa loca sancta, in prædicto loco Doma aut Teleio, me petente, titolata sunt, in.... forsitan exinde aliquo censo ex superscripta ecclesia Virdunensi requirere deliberat, aliud, nisi tantum ad baptizandum chrisma ab episcopo Treverensi un..... re; et exenium [xenium], hoc est XXI in auro, pro ipsa chrisma ad ipsam ecclesiam Treverensem, annis singulis dissolvat. In reliquo vero, nullus exinde ausus...., nisi ubi deputatum est sanctæ ecclesie Virdunensi. Et reliqua intentione facta, episcopus Treverensis, aut actoris sui contra ecclesiam Virdunensem, de ipsa loca superius... aut contrarii exstiterint, quantumcunque ad Treverensem ecclesiam, vel titulum deputavi, Virdunensis ecclesie a hoc in sua recipiat potestate, vel dom..... Nihilominus jam dicta loca Doma, vel Taulegius, cum omni integritate vel soliditate, ecclesia Virdunensis ut superius dictum est, Christo propositio, valeat possidere.

B Grimo, peccator, hoc testamentum meum, quem spontanea.... devotione concedi, retri et subscripsi.

In xpi nomine, Paulus, gratia Dei episcopus, rogatus et sup., hoc testamentum

Ego ^c Gisolaldus, archidiaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Hadericus, presbyter, qui et Bestilo, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Ego Meroaldus, diaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Magnaldus, Ansemundus.

Ego Erenulfus, diaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Scripsi et subscripsi.

Si Hogregia ne désigne pas quelque ruisseau peu connu, c'est peut-être Etraye, près Damvillers (Meuse), ou Ozerailles, non loin de Conflans (Moselle). Etraye appartient au chapitre de Verdun jusqu'en 1790.

^c Cet archidiacre Gisolald fut le successeur de saint Paul dans l'évêché de Verdun.

DIPLOMATA ECCLESIASTICA

SELECTA

REGUM LANGOBARDORUM

VEL

SUB EORUM DITIONE CONFECTA.

(Ex Muratorii Antiquitatibus medii ævi.)

I.

Felix ^a Lucensis episcopus monasterio sancti Frigidiani confirmat quæ a Faulone donata fuerant, ac futuras oblationes eidem concedit (anno Christi 685).

Et ideo nos Felix gratia Dei episcopus, una cum presbiteri, vel diacones, seo cliro, abitatoris civitatis istius nostre Lucensis, qui subter subscripturi

^a Hanc Felicis episcopi chartam confirmatam videas a Cuniberto Langobardorum rege anno nono ejus regni, in appendice ad tomum primum Annal. Benedictin. Mabillonii, pag. 707. Chronologicæ notæ hujus chartæ, nempe annus 13 Bertharidi, et 5 Cuniberti regum, cum indictione 13 decurrente Janua-

D sunt, unde promittimus tibi Balbino abbas, vel monachorum tuorum, ut frimter inibi in monasterio sancti Fridiani resedire debeat, et ut superius legitur, pro anima vel generationem jam dicti Fauloni orare divectis tam vos, vel qui post vos fuerent, qui digne peragere valeant in eodem sancto loco sanctorum Dei. Et nunquam vos eadem pecuniam,

rio mense, si recte se habent, concordæ minime sunt cum calculis Pagii, qui anno 674 Bertharidum Langobardis dominari cœpisse scribit: anno vero 679 Cunibertum a Bertharido patre regni consortem renuntiatum contendit. Si anno 685 quæ indicat indictione 13 annus Bertharidi decimus tertius

quot inibi obtulit sepe dictus Faulo, umquam ullo tempore a nobis retrahendum est ad aliam Ecclesiam, aut ad alium sacerdotem, nisi qui ibidem abbas fuerit, et quem volueret, si cum adiberet ipsi fructus in onorem Domini et elemosinarum fuerit, eo quod pro opes fidelium ipsas siscellas offerta est. Et si abbas de hanc luce migratus fuerit, et dormierit cum patribus suis ipsi elegerint sibi abbatem ordinandum, ipsum sibi abbatem debeant ordinare, reliquas vero dandas de ipsum co. . . . sanctum ad consilium episcopi sine vigilia tenendum abbati cum monaci suis; et nihil adgravetur quoquo tempore neque ab episcopo, neque ab ullo sacerdote, nisi tantum per unumquemque annus semel in alba ad omnis sacerdotes unum prandium faciendi, sicut consuetudo fuit Ecclesie illius. Et hoc addimus in hanc paginam, si quicumque homo Dei fuerit, sibe hominem, seu equus, vel bovem, aut terra, et mancipium tam mobile quam inmobile, quidquid ibidem offertum fuerit in potestatem illius abbati sint, qui in eodem loco reservare videtur, et regula custodiendum, vel monachorum consuetudinem et ordinem sanctum tenendum inab. . . . quandoque ipse presumat, nec nos, nec qui post nos venturi sunt, quia quot bene disponitur, et legibus roboratur, oportum est perennis et futuris temporibus permanire. Et si quis contra hanc discriptiones nostre cartulam ire presumerit, Dei incurrat periculum, sicut Judas traditor, qui se laqueo suspidet, et ad judiciali reverentia reatus recidat; et cum summa dulcedinem et desideria Domini colendum Petroniaci filio nostro scrivendam dictavimus, et manibus nostris suscipimus, ut perpetuis temporibus stavilitum persistere debeant.

Actum in civitate Lucense, sub die xiii Kalendaram Februariarum, per indictione 13, regnante domnis nostris Pertharit, et Cunipert viris excellentissimis regibus, anno felicissimis regni eorum tertiodecimo et quinto, per indictione subscrupta, feliciter.

in cursu erat, et Cunibertus numerabat annum regni quintum, serius illi regalis titulus collatus fuerit necesse est. Mabillonius diploma Cuniberti supra mihi memoratum retulit ad annum 700, quo neque indictio 15 decurrebat mense Novembri, neque annus nonus Cuniberti, nisi epocham a supra laudata diversam invehere velimus: quare vercor ne depravatae sint illius diplomatis notae chronologicae. Neque minori studio caeteri Italiae principes atque episcopi, pro peccatorum suorum remissione nova monachorum coenobia fundarunt. Multa ex iis numerantur a Romanis pontificibus aliisque episcopis constructa, multa a principibus Beneventanis, multa demum a ducibus Fori-Julii, Tusciae, atque ab aliis Italiae magnatibus, ut reliquos praetermittam. Nonnullorum originem diplomata hic edenda illustrabunt. Attamen Langobardorum adventu ac populatione factum est ut saeculo vi et vii monasteriorum in Italia fundationes non tam frequentes fuerint atque in Gallia et Britannia. Imo et ex iis quae ante coadita fuerant, non pauca fuere excisa, ita ut ne eorum quidem memoria supersit. Sed illa potissimum celeberrima ac ditissima monasteria evasere, quibus initium dedit quispiam aut nobilitate generis,

Ego Felix venerabilis gratia Dei episcopus ubi Cartole cesionis nostre, postea mihi relectum est, consensi et subscripsi.

Ego Johannacis v. v. arcipresbiter.

Ego Clarus v. v. presbiter.

Ego Teuderacis v. v. presbiter.

Ego Candidus presbiter.

Ego Geminianus v. v. presbiter.

II.

Joannis electi episcopi Pistoriensis professio facta Balsari Lucensi episcopo, nihil juris deperiturum ecclesiae Lucensi in quamdam aed. m sacram (anno Christi 700 aut 715).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Repromitto tibi Balsari Deo gratia episcopus, me. ad filio meo Johannis electus civitati Pistoriensis sacerdotibus, ut justo moderamine conserveinus fermitatem quotiens alia inter ho. essoris evenerat bone voluntati. et si de officiorum. . . . ecclesiasticis oportet de ea, que semel fecerit, per scripto fermari, et ideo auctori Deo prometto adque spondeo Johannis electus civitatis Pistoriensis tibi viro beatissimo Balsari episcopo, postea quam meo populus Pistoriense in loco episcopati elegerunt, recordati somus, eo quod de Deocisis at Lucano episcopus semper fuerunt, et menime potuimus foris tuo consilio episcopus predictus in ipso loco proficiscere, reorrentis nos ad orationibus petivimus licentiam, ut in eo loco episcopatio nos susceperere deveremus; si tamen ut at gubernatione erga Ecclesie Pistoriensis patrocinio, sic ita, ut dum advivere meruerimus, ordinationem presbiterum, diaconorum faciendam, non nobiscum, sed tua sanctitas peragendum. Et hoc repromitto tibi dominus Balsari episcopus vel successoribus tuis, de Ecclesie, vel qui prope nos esse videtur, me numquam esse causator, neque subtrahendum da vos hoc ipse Ecclesie. * Vel et si subtrahere voluero ego Johannis per me ipsos de. . . . vel Cellesis Ecclesie, vel per somessione alio vii. . . . promessionem ire temptaverimus, componat parti ve-

aut sanctitate vitae praestans; fundatoris enim virtus, qui lares ibi sigebat, sui nominis celebritate pie gentis oblationes crebras, et ingentem discipulorum atque sodalium copiam ad se trahebat. Ita sanctus Benedictus monasterio Casinensi ac Sublacensi, sanctus Columbanus Bobiensi, sanctus Anselmus, primo dux Foro-Julienensis, tum circiter annum 752 fundator et abbas monasterii Nonantulani in agro Mutinensi, ut hos tantum memorem, incredibiles iis locis famam et opes peperere. Neque segniores in ejusmodi studio fuerunt alii reges ac procures extra Italiam. Quot, exempli causa, monachorum domicilia excitarint Carolus Magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, Annales Francorum et Mabilloniani sat produunt.

* Fuerunt etiam tempora, praecipue post saeculum aerae Christianae decimum, quibus propter ali quod enorme crimen, puta schismatis; imminuta fuit metropolis archiepiscopis, aut dioecesis episcopis, non secus ac factum civitatibus nonnullis, quas ira imperatorum seu regum antiquo comitatus jure exiit. Sed quod in primis animadvertendum, plurimis in locis, ubi insignia monachorum monasteria invaluere, decurtata olim fuit episcoporum

tre auri soledos centum pene causa, sed in omni-
bus adimpleta, qualiter decrevimus, et amodo Dei in-
corrat iudicium, et ad sagrosancto Altario sed remo-
tus, si ego Johannis, et cum causa vero da suprascripta
repromissionem..... Quam viro repromissionem
per domno genitore meo Adrohald abbas vovis su-
prascripte parti pars elegi, uti et propria confirma-
tionem vel conscriptionem manevus meis, vel sacer-
dotum meorum tradidi scribendum.

Actum in domo sancte ecclesie civitati Lucense,
sub die XII Kalendarum Juniarum, indictione 13
felicitur.

III.-IV.

*Donatio prædiorum facta ecclesie sancti Petri in civi-
tate Lucensi a Fortunato presbytero, ejusque filio
Bonualdo presbytero, reliquum vitæ in monasterio
agere cupientibus, licentia per eos petita a Tele-
speriano episcopo, et Walperto duce (anno 715).*

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu
Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro
excellentiſſimo rege, anno regni ejus secundo per
indictione undecima feliciter..... quod in terra
pax hominibus bone voluntatis, etc. Ego Fortunato
religioso presbiter una cum filio meo Bonuald v. v.
presbiter, nus ad sancto Domini commendare altario,
et fragilis hic periturus relinquere, dum eum Domi-
no meo Jesu Christi complacuerit, In loco qua natis
sumus vico, qui vocatur Cassiana, uno petente con-
silio Deo dignum est, nus habitare in monasterio
petivimus licentiam domni Talesperiani Dei gratia
episcopo, et cum gratia domni Walperti duci nostro
civitatis nostre Lucensis, quantum virtus animi, et
ad fundamentis, fabricis, vestibulis ecclesiis consti-
tuemus in honore sancti Petri a..... suprascripto
Fortunato decrevi inter me et filios meis, ut ego pro
omnibus rebus meis indefenito..... prope ipsa ec-
clesia presbiteri modiorum duodecim, et vergatio
medi loco uno prope ipsa ecclesia omnia in integrum,
Id est portiuncula mea in integrum ego Fortunato
per mercedem et remedium anime mee offero Deo
et ecclesie sancti Petri, quem mihi heredem con-
stitui simul et ego Bonuald v. v. presbiter ipsa
portiuncula mea quanta pars, qui mihi ad fratribus
meis advinet, excepto campo vel vergatio, qualiter

diti) atque diocesis. Sunt adhuc plura mona-
stera, sive a suis abbatibus recta, sive sæcularis
cleri primoribus commendata, quæ propria diocesi
frountur, ibique tanquam episcopi, ordinum et
chrismatis collatione excepta, omnia administrant.
Notissima sunt Casinense, Farfense, Sublacense,
Novaliciense, Pomposianum, atque, ut alia omitam,
amplissimum Nonantulanum in agro Mutinensi
fundatum, cujus diocesis vario ac interciso cursu
in plurimas parochias excurrit, in Mutinensi,
Patavino, Bononiensi, aliisque territoris, atque in
Friniatum, sive Frigniani provincia sitas: quas
omnes episcopali jure nunc moderatur eminentissimus
S. R. E. cardinalis Alexander Albanus, perpetuus
abbas commendatarius. Plura ejusmodi mona-
stera vetusta ætas agnovit, quorum jura et auctori-
tas turbidissimis Italiae temporibus exciderunt. Plura
etiam prærogativa hac prædita ostendit adhuc
Germania. Quanam ratione, petas, quoque tempore,
na monachorum potentia aucta est, ut ex episcopis-

A superius legitur, quod in potestatem portionis Forto-
nati demisimus, omnia et in omnibus parte mea
cultum adque incultum, movile vel immovile seque
semoventibus, omnia in integrum offero Deo et sancti
Petri, quem mihi heredem constitui tam movile quam
immovile seo semoventibus, quidquid havere visi
sumus, vel adhuc conquirere potuerimus ab hac die
firma ad ipsa sancta vertute in integro possedeat, et
umquam ullo tempore ad novis retragendum est ad
alia Ecclesia aut ad alium sacerdotem, quod ad novis
offertum est, nisi qui invi abbas fuerit, et quem
voluerit secum havere, et si quis filiis vel nepotibus
nostris sine cojuve Deo servire voluerit, et regula-
riter vivere, ipsi fruatur in honore Domini; et si
abbas de hac luce migratus fueret, et dormieret cum
B patribus suis, quem monaci ipsi elegerint de eo
monasterio ipso sivi aveant abba ordinatus, et si
quis de novis quod ab se substragere volueret, vel
proprio defendere, vacuus et enanis exinde exeat, et
dona nostra in integro Deo et sancto Petro perma-
neat confirmatam.

Quam viro cartulam dotalium ego Sicberad a XI
indignus presbiter ex jussione domni Thalesperiani
venerabili episcopo, vel ex rogatus Fortunati et
Bonuald presbiter hanc cartula dotaliam scripsi et
perpetui temporibus permateat.

Actum in civitatem Lucense sub die, et regnum,
et indictione suprascripta feliciter.

Signum manus Fortunati viri religiosi benefactori
et conservatori.

C Signum manus Bonualdus venerabili presbitero,
benefactori et conservatori.

Signum manus Benetato filio ejus consentientis.
Signum manus Roduald V. D. filio ejus conse-
tientis.

Signum manus Baronte filio ejus consentientis.

Signum manus Widieau V. D. testis.

Signum manus Wilceradu V. D. testis.

Signum manus Benenato V. D. testis.

Signum manus Mauricioni V. D. testis.

Et post hanc completa cartula rememoravimus
particellula nostra de Oliveto in Vaccule, ego For-
tonato et Bonuald parte nostra in integrum offerimus

rum spoliis ditionem sibi propriam constituerint.
Illud exploratum, non solum baptismales omnes
ecclesias antiquis sæculis episcopo uni obtemperasse,
sed etiam jus episcopis fuisse in ipsos monachos,
eorumque monasteria. Quæ auctoritas multis in
locis etiam post sæculum Christi decimum perdura-
vit, donec pontifices maximi integrum monasticum
ordinem sensim episcopali potestati subduxere. Anti-
quissimis etiam sæculis fuerunt ecclesie in jure mo-
nachorum, aut ex eorum fundatione, aut ex dnm
fidelium; quæ tamen oratoria fere omnia et capelle
erant, atque illic suos clericos et rectorem abbates
constituebant, quanquam ne id quidem episcoporum
juri officeret, ut neque officiebat jus patronatus,
quo laici multi in varias ecclesias truebantur. Sed
ad parochiales ecclesias quod attinet, arduum pnt
decernere quo præcipue tempore divelli ex episco-
porum potestate, ac pleno jure ab abbatibus seu mo-
nachis possideri cœptæ sint.

deo et beati sancti Petri, quem novis heredem constituimus.

Ego Sichterado indignus presbiter hanc cartulam ex autentico liditer exemplavi.

V.

Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo statuuntur census percipiendi a Comacensibus in sale advchendo per portus Langobardiæ (anno 715 vel 730).

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, die x mensis Magti, indictione 13 Ticino, tempore Liutprandi regis, capitolare porrecta a nobis cunctis sphi * Langobardorum, vobis Lupiano venerabili presbitero, simulque Bertarenæ, Magistro militum, Mauro et Stephano comitibus, et pro vobis cunctis habitatoribus Comaco, quakter debeatis vestrum peragere negotium homines vestri in partibus nostris, seu in modis, quamque in precis, simulque Ripatico, pro quod antiqua consuetudo ab actoribus nostris præferam * judicia homines nostri pararunt. Nunc quidem Deo auxiliante remota sunt, ut pacis temporibus pars parti perfruamur. In primis portu Mantuano providemus confirmare riparios tres; et quicquid miles habuerit ad vescendum, hoc et Riparii cum eis comedere debeant. Modio vero pensato libras triginta, cum quod suum peragat negotium. Decimas vero dare debeant sale modios decem et octo, et tremisse uno palo solvendum tantummodo. Item in Campo Marco transitura debeat dare binos tremisses per singulas naves. Scaramantico vero nihil providemus dare, sed libenter transire præcipimus. Item in portu Brixiano riparios IV instituimus sequendum antiquum. Decimas vero dare debeant sale modios quindecim, et palo solvendum tremisse uno, et Modio pensato de libris triginta cum ipsa decima dare debeant. Item in portu, qui vocatur Cremona, providemus confirmare duos riparios. Decimas vero dare debeant sale modios quindecim, et

* Vide apud Ughellium tom. IV Ital. sacr. in episcop. Cremonens. mentionem ejusmodi diplomatum, in diplomate Ludovici II Augusti anno 850, prius imperii eju-dem Ludovici, ubi milites Comacenses debitum reipublicæ, quod est ripaticum et palificum persolvere jubentur in portu Cremonæ. Qui vero *Portus* hic appellantur et *Portora*, locum significant in quo naves per Padum et alia flumina advecta, consistere et mercatum salis facere consueverunt. Erant autem portus Mantuanus, et campus Martius, quo nomine an portus Veronensis designetur, aliis inquirendam relinquo: tum portus Brixianus, Cremonensis, Parmensis, et Abduæ, id est Landensis, et Placentinus. Quid ergo vectigalium pro salis mercatura pendendum foret, hic statum habes. Nam pro Scaramanticis nihil solvebatur, quo nomine quid significetur, ignoro. Hoc unum novi, panno fuisse olim, e quibus vestes conficiebantur, Scaramangæ appellata: Proventus autem qui ex Cremonensi portu percipiabantur, donati subinde fuerunt episcopis illius urbis ab ipso Carolo Magno: ideoque ad hoc ipsum argumentum spectant alia duo diplomata, unum Ludovici II Augusti, et alterum Lotharii I Augusti ejus patris, eodem anno data, a quibus curavit Benedictus episcopus Cremonensis, ut eadem donatio ac privilegium confirmaretur. Ergo et hæc ipsa ac ipse deprompta e sæpe laudato regesto Cremonensis episcopi.

PATROL. LXXXVII.

A tremisse uno palo solvendam. Et qui vult sensum ascendere, debet transitura solito medio tremisse modia duo. Et si venundaverit ad sex modia, det tria. Nam amplius non debetur, nisi quod præcisa posita fuerit. Et cum quale modio venundaverit, cum ipso decimas detur, tantum est. Item portu, qui appellatur Parmisiano, providimus duos confirmare riparios. Ripatico vero et palo soltura simul munus dare providimus solido uno, oleo vero libra una, garo libra una, piper onzas duas. Item portu, qui dicitur Adda, riparios confirmare providimus duos. Decima vero dare debeat sale modios duodecim, et tremisse palo solvendum..... Simulque portu, qui dicitur Lambro, et Placentia, qualiter Adda habuerit, hoc et ipsi consequere debeant eum in ripariis, quamque in decimis tantummodo *.

Ego Johannes notarius hujus exempli exemplar vidi et hic subscripsi.

Ego Girardus notarius hujus exempli exemplar vidi, et sententia non mutata hic scripsi, et descripsi.

Ego Sychardus Dei gratia Cremonensis episcopus has duas institutiones Comacensibus a Liuthprando et a Karolo factas, ideo scribi fecimus, quoniam ex eis colligitur, quod Cremonensis portus, de quo sæpe in superscriptis privilegiis agitur, sit portus antiquus a Liuthprando rege antea institutus, et per Karolum confirmatus: et quia de his institutionibus mentio continebitur in sequentibus.

VI.

Judicatum quorumdam episcoporum, jussu Liutprandi regis congregatum, ad dirimendam controversiam de quibusdam paræciis, vertentem inter episcopum Arretinum et Senensem, cum sententia in favorem Arretini antistitis (anno 715).

In nomine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ex jussione domni excellentissimi Liutprandi regis dum conjunxissemus nos sanctissimi, b Theudaldus Vesolanæ Ecclesie episcopus, et Maximus Pisanæ

b Theudaldus Vesolanus, id est Fesulanus episcopus hic memoratus, Ughellio in Italia Sacra ignotus, adjuvandum catalogo præsulum Fæsolanorum. Telesperiano quoque sive Ta'esperiano Lucensi episcopo restituendum est germanum nomen apud eundem Ughellium, qui ipsum *Tabesperianum* appellat. Præterea in eadem Italia Sacra anticipanda sunt exordia episcopus Senensis Adeodatus, cum Ughellius ad annum 722 Causirium illius antecessorem statuat, nos vero Adeodatum jam reperimus anno 715 controversias agitantem cum Arretino episcopo. Ad hanc autem causam quod attinet, jamdudum inter eruditos disceptatum est de antiquitate Senensis urbis ejusque episcopatus, contendente Volaterrano, Loanaro Alberto, Jughurta Thomasio civitatis ejus historico, Ughellio, et aliis, Senas sive Senam urbem ejusque episcopus vetustate nulli concedere; et contra Johanne Villano, Blondo aliisque tradentibus, antiquitate carere illius civitatis atque a leo episcopus exordia. Sed jam sublata est inter eruditos ejusmodi controversia, quod est ad urbis remotam originem. Illuc enim Romani coloniam deduxere, ejusque mentio occurrit apud eorum temporum scriptores. Verum quod est ad episcopalis dignitatis initium, res dubitatione mitium caret. Nam qui Thomasio ac aliis laudantur primi civitatis Senensis antistites, certis nequaquam nituntur litterarum monumentis. Senensis ipse episcopus Adeodatus in ea

Ecclesiarum, nec non et Speciosus Florentinae Ecclesiae, adque Telesperianus Lucensis episcopus, ad ecclesiam Sancti Genesii in vico qui dicitur Walari: ibique residentes una cum misso excellentissimi domni Liutprandi regis, nomine Guntheramo notario. Venerunt in nostram pre-entiam sanctissimi viri Adeodatus Senensis Ecclesiae episcopus, et Lupertianus Aretinae Ecclesiae episcopus, altercationem inter se habentes de diocesi, ecclesiis, et monasteriis in finibus Senensis territorii ejusdem civitatis. Id est de monasterio sancti Amiani, baptisterio sancti Stephani Haminaciano, baptisterium sancta Maria in Cosona, baptisterio sancti Johannis in Rantra, monasterio sancti Archangeli in fundo Lucu, baptisterio sancti Andreae in Malcinis, baptisterio sancti Petri in Pava, baptisterium sanctae Mariae in Patna, baptisterium sancti Quirici et Johannis in vico Falcino, baptisterium sanctae Restitutae in fundo Uxiano, baptisterium sancti Felicis in Avano, baptisterium sanctae Matris Ecclesiae in Misultis, baptisterium sancti Valentini in Casale Ursina, monasterio sancti Petri ad Axo, baptisterio sancti Viti in Rutigliano, et sanctae Matris Ecclesiae in castello Politiano, baptisterium sancti Viti in Vercona, baptisterium sancti Donati in Etiliano, baptisterium sanctae Mariae in Saktu, baptisterium sancti Viti in Prumano, baptisterium sancti Viti in Osenna. Dicebat sanctissimus Lupertianus episcopus frater noster quod ecclesiae istae suprascriptae et monasteria, a tempore Romanorum et Langobardorum regum, ex quo a fundamentis conditae sunt, semper ad sedem sancti Douati Aritio obedierunt, una cum omnibus oratoriis suis; et nostrorum, vel antecessorum nostrorum, ibidem fuit ordinatio tam in presbiteros et in diaconos, et nostra fuit sacratio semper usque modo, et nos debemus habere. Ad haec respondebat frater noster Adeodatus Senensis Ecclesiae episcopus: Veritas est, quia ecclesiae istae et monasteria in territorio Senensi positae sunt: vestra ibidem fuit sacratio, eo quod Ecclesia Senensis minime episcopus abiit. Nam modo ad nos debent pervenire, quia in nostro, ut dixi, territorio esse noscuntur. Ad haec vero respondebat Lupertianus episcopus: A tempore Rotharim regis usque modo Ecclesia Senensis episcopum abiit: et nostra de ea ante a tempore Romanorum, et postea usque in odiernum diem in ipsas ecclesias, baptisteria et monasteria..... fuit sacratio et ordinatio, et in antea debemus secundum canonicam regulam habere. Quidem et missus excellentissimi domni Liutprandi regis, nomine Guntheramus, qui per ipsum Tagipert Gastaldium Senensiam, ac

per ipsos presbiteros et paumannos [F. herimannos], veritatem cognovi, et ipsos presbiteros suprascriptarum a longo tempore antecessorum meorum, et mea usque actenus ibidem fuit sacratio. Et ecce mihi suprascriptarum de omni istos presbiteros, qui nunc presenti vivunt, ubi obedientiam sancto Donato promiserunt, et sacramenta secundum antecessorum suorum consuetudinem prebuerunt usque ad tertio et quarto anno retro tempus, qui similiter manus suas ad sancto Donato, cui deservio, fecerunt. Et iusuper lectas epistolas rogatorias de singulis iudiciis civitate Senense, et de ipso episcopo, qui tunc erat et antecessores meus et ad me faciebatis electionem, eo quod vester territorio erat, et nobis epistolas faciebatis, et regumandabatis, ut secundum antiquam consuetudinem ipse persone consecrarentur, quoniam nostra manebunt diocesi. Nec quisquam contra canones sine nostra permissio ibidem episcoporum audebat ordinationem facere.

Ad haec autem omnia nos suprascripti Teudoaldus, Maximus, Speciosus, Telesperianus episcopus, una cum presbiteris nostris venerandis viris, id est Johannes, Lucipert, Rodaldus, Munichis, Sicialdus, Anselmo, Aututini, Theodoro, Deuededi, adque Theodoro, et reliquis sacerdotibus circumstantibus, accedentes, fecimus ipsam inquisitionem et manus de ipsis presbiteris, qui nunc vivi sunt, et eorum, qui transierunt. Sed et epistola iudicum Senensium civitatis, sive episcoporum Ecclesiae Senensium relegere; ubi continebatur, quod omnis sacratio in suprascriptae diocesis, baptisteriis et monasteriis, adque oraculis per presules sanctae Aretinae Ecclesiae omni in tempore perficiebantur. Nam et ipsi presbiteri, quomodo ibidem custodes sunt, ita professi sunt per Evangelia et sacratione ab Aretinae Ecclesiae episcopo suscepissent, et manus suas juxta antecessorum suorum consuetudinem ibidem fecissent, et sacramenta prebuisset, et obedientiam usque actenus impendissent, et crisma suscepissent. Ideo iustum adque rectum placuit, ut si quis sancti Patres Niceni, et Efesani, adque Calcedonensis concilii statuerunt, ut nemo in aliena diocesi non vi ingredi presumat, aut qualemcumque ordinationem faciat, sed in suis diocesis se contineat, nec statuta Patrum terminata transcendat. Proinde decretum per sanctorum Patrum auctoritatem, ut tu, sanctissime frater noster Lupertiane episcupe, ipsas suprascriptas dioceses et monasteria cum suis oraculis abeas absque qualemcumque contaminatione habere, sicut antecessores tuis a longo tempore habuerunt; et omnis sacratio ibidem per tuis oris labia vel successorum

Ille affirmabat: « Ecclesiae istae et monasteria, in territorio Senensi positae sunt; et vestras (id est episcopi Aretini) ibidem fuit sacratio, eo quod Ecclesia Senensis minime episcopos habuit. » Aretinus vero episcopus Lupertianus haec contra efferebat: « A tempore Rotharim usque modo Ecclesia Senensis episcopum habuit. » Aliquo propterea fundamento nixa deprehenditur Huberti Benvoglianti Senensis

viri olim doctissimi opinio, qui in notis ad Senensium episcoporum catalogum, tomo III Italiae Sacrae, novissimae editionis, non assentatione ductus erga patriam, sed amore veritatis incensus, quae supra patriam cordi esse honesto homini debet, primos episcopos Senenses, Ughellio memoratos, tamquam suspectos, aut confictos, omittendos est arbitratus.

tuorum ibidem proveniat tam in presbiteris quamque diaconis vel subdiaconis, et baptisma, vel crisma per impositionem manuum, sicut Christianæ religionis est consuetudo, omni tempore proveniat adque fiat. Et nullam faciendi ammodo et deinceps prefatus Adeodatus episcopus, vel ejus successores, qui in tempore fuerint, contra te quem superscriptum Lupertianum episcopum, vel tuos successores de prædictis baptisteriis ecclesiis, et monasteriis cum oraculis suis, aliquando abet facundia ad loquendum, nec ad ibi fontes faciendum, nec plebes subtrahendum, nec ullam ordinationem infra ipsas dioceses, finesque eorum faciendum, sicut sanctorum Patrum instituta leguntur. Quoniam pro amputanda intentione decrevimus, ut sibi septimus cum sex presbiteris tuis, quales ipse Adeodatus eligere voluerit, prebeas tu Lupertiane episcopo, et ad Euangelia sacramentum una dum sex, et dicatis; quia a quo tempore, ex quo auditi sunt, habetis Romanorum et Longobardorum usque in presentem diem, in quo sumus, semper sacrationem presbiterorum et diaconorum ipsarum superscriptarum ecclesiarum ab episcopis Aretinæ Ecclesiæ susceperunt, et nostra antecessorumque nostrorum ibidem fuit ordinatio, quia nostra inibi mansit possessio, nec ad Ecclesiam Senensem aut episcopos ejus nunquam pertinerent, nec cum Ecclesia sanctus Donatus, nec ejus defensores perdere, aut vobis dimittere debemus. Et Euangelia adducta sunt in nostris omniorum presentia, et sacramentum ipse deductus. Et finita intentio. Unde presentem judicatum nostrum perpetua firmitate, ne imposterum exiude inter vos aliqua revolvatur causatio, tibi, qui supra Lupertiane episcopus, per manus superscripti filii nostri Guntarini notarii emisimus, in quo pro ampliore firmitate tua propriis manibus nostris subscripsimus; quatenus ambe partes in eadem deliberatione perpetuis debeatis manere temporibus. Factum judicatum ad ecclesiam sancti Genesii in vico Vallari, V die mensis Julii, regnante superscripto domino nostro excellentissimo et Christianissimo Liutprando rege, anno in Christi nomine quarto, per iudicio tertia decima, feliciter.

Ego Teudualdus episcopus hunc judicatum a nobis

^a Refert Ughellius in catalogo præsulum Arretinorum, Tom. I Italiæ Sacræ, diploma Caroli Magni, ubi refricatur hæc eadem controversia, et episcopo Arretino causa adjudicatur. At in privilegio illo occurrunt quæ non immerito suspicionem iugerant conflictæ mercis, si tamen errores transferendi non sunt in Ughellium, quem in describendis et evulgandis vetustis monumentis sæpiissime necessaria diligentia defecit, cum non raro in ejus libris diplomata dissentiant ab ipsis archivorum membranis. Sed eo diplomate dimisso, nunc aio tantum eruditionis tantumque criticæ artis hercle non fuisse sæculis posterioribus, ut confringere potuerint monumenta quæ ego nunc exero, nihil plane præferentia quod in historiam pugnet, imo notas omnes germanæ antiquitatis complexa. Nunquam succurrisset, exempli causa, subsecutæ ætatis ingenii in Liutprandi diplomate collocare Auduald ducem, cujus hic mentio occurrit. Una veritas magnati huic in evulgato diplo-

A factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Maximus episcopus subscripsi manus propria.

Ego Speciosus episcopus sanctæ Ecclesiæ Florentinæ in hunc judicatum a nobis factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Telesperianus sanctæ Lucensis Ecclesiæ hunc judicatum a nobis factum adque dictatum vel relectum subscripsi.

Ego Ansilmundo archipresbiter sanctæ Ecclesiæ Pisanæ hunc judicatum interfui, et manus mea subscripsi.

Ego Rodoaldus Pisensis.

Ego Johannes presbiter.

Ego Munichidi presbiter Lunensis.

Ego Deusdedit presbiter.

Ego Theodorus presbiter.

Ego Lucifer presbiter.

Ego Damianus presbiter.

Ego Lupus presbiter.

VII.

Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo controversiam de nonnullis Paræciis vertentem inter episcopum Arretinum et Senensem, a quibusdam episcopis et missis regalibus cognitam ac directam pro Arretina Ecclesia et ipse confirmat (anno 715)^a.

Flavius Liutprandus præcellentissimus rex sanctæ catholicæ Aretinæ Ecclesiæ, in qua corpus Christi confessoris et Martiris quiescit Donati, et beatissimo viro Patri nostro Lupertiano episcopo. Dum intentio orta fuit inter superscriptum Lupertianum episcopum, et Adeodatum sanctæ Senensis Ecclesiæ, idemque episcopum de diocesis ecclesiis et monasteriis atque oraculis in Senense territorio constitutis: id est in prius monasteria sancti Ampsani, baptisterio sancti Stephani in Acciano, baptisterio sanctæ Mariæ in Paclna, baptisterio sancti Ipoliti in Sexiano, baptisterio sancti Johannis in Rancia, monasterio sancti Andree in Melcina, baptisterio sancti Petri in Pava, baptisterio sanctæ Mariæ in Cosona, baptisterio sancti Quirici, et Johannis in vico Paclina, baptisterio sanctæ Restitutæ in fundo Scasciano, baptisterio sancti Felicis in Avana, baptisterio sanctæ matris Ecclesiæ in Misulas, baptisterio sancti Valentini in Casale Visino, monasterio sancti Petri

^b mate locum fecit. Et quidem sepulchrale illius elogium, Ticini adhuc vigen, ego edideram cap. 10, pag. 74, Antiquitat. Estens., cum hoc exordio:

Svb regibus Ligvriæ dycatvm tenuit avdax
Avdoald armpotens, claris natalibus ortvs, etc.

Sed quis ille fuerit, quoque tempore floruerit; ne ulla quidem conjectura assequi antea potui. Nunc palam fit, ipsum temporibus Liutprandi regis vixisse, atque ex notis chronologicis epitaphii elucere potest, desisse illius vitam anno 718. Fatetur etiam Adeodatus Senensis episcopus anno 715 cadente, quo datum diploma reor, se ex jussu bonæ memoriæ apostolici Constantini in ecclesiis controversis duos presbyteros ordinasse. Et revera eo anno Aprilii mense e vivis sublatus fuerat idem Romanus pontifex. Hæc impostores plerumque ignorant, ac veteres tabulas dum sibi congingendas sumunt, omnia præinscitia historiæ miscent atque confundunt. MURAT.

ad Abso, baptisterio sancti Viti in Rutiliano, et sancta Matre Ecclesia in Castello Pulliciano. Et ambæ partes in nostra conjunxissetis præsentia, asserebas tu, suprascripte Lupertiane episcopo, quia ecclesias istas et monasteria cum suis oraculis per diversa vicora constituta a tempore antiquo usque modo, in quo funditus conditæ sunt, semper ad sedem beati donati Aritio subjectæ fuerunt, et nostra vel antecessorum nostrorum fuit sacratio tam in presbiteros quam et in diaconos, et nostra usque actenus mansit possessio, et nos debemus habere. Ad hæc replicabat Adeodatus Senensis Ecclesiæ præsul: Veritas est, ut asseris, quia Ecclesiæ istæ et monasteria atque oracula, quæ in territorio Senense constitutæ sunt, ab antecessoribus vestris ibidem semper fuit sacratio. Sed ideo quia Ecclesia Senensis minime pontificem abebat. Nunc autem ad nos debent pertinere. Cui et iterum replicabas, tu superius Lupertiane episcopo: Ab antiquo tempore usque ad introitum in Italia Longobardorum, ex quo Christi prædicatio Tusciæ finibus personavit, Sena episcopum abuit. Et post ingressum Longobardorum in Italia a tempore Rotharis regis usque actenus, semper episcopum ibidem fuit. Sed tam Romanorum tempore, quamque Longobardorum abendo et non abendo Sena episcopum, usque in presentem diem ipsas ecclesias, baptisteria et monasteria cum suis oraculis ad nos pervenerunt, et de nobis chrisma accepertunt per singulis annis, et consignationem in populo fecimus, et secundum canonicam regulam habere debemus; quia et presbiteri suprascriptarum ecclesiarum semper, tam qui transferunt, quam et qui supersunt, sacrationem a sede beati Donati sumpserunt. Et ecce manus eorum scriptas, ubi fidem et obedientiam secundum consuetudinem Aretinæ promiserunt Ecclesiæ. Nam et de hac causa jam missus suprascripti domni excellentissimi regis, nomine Guntheram, notarius, directus est. Qui et causas cum merito tam per ipsos presbiteros et diaconos, quia sacrationem a nostra Ecclesia susceperunt, seu et per singulos arimanos ipsius Senensis civitatis inquisivit; et rei veritatem compertus usque in concilium episcoporum deduxit; id est in presentia sanctissimorum fratrum nostrorum Teuduald Vesulanae Ecclesiæ, Maximo Pisanæ, Specioso Florentinæ, atque Talesperiano Lucensis Ecclesiæ episcopo; in quorum presentia, ut supra, altercavimus; et ipsi canonico ordine relata inquisitione, quam missus domini nostri fecerat, terminum posuerunt, et cum sex presbiteros meos tibi sacramentum prebui, quod ipsa diocesis ecclesiæ cum monasteriis atque oraculis suis semper ad beati Donati pertenuissent sedem, nec per legem eas perdere deberemus.

Tunc nostra excellentia una cum venerandis viris Theodoro episcopo castri nostri, et Emulino abbate, atque Seiguel, Albino presbiteris, necnon illustres iudices nostris, qui nobiscum aderant, id est Anuald ducent, Guiduald, et Gajuduald, Landoari, Aufus, et Aufrit Stratores, Senonem, Rotfrit, et Ratbertum

A major domus: hanc audientes vestram allegationem, interrogavimus, et per Deum factorem celi et terræ, et beatum Petrum, cui Dominus ligandi solvendique in celo et in terra tribuit potestatem, adjuravimus ipsum Adeodatum episcopum Senensis Ecclesiæ, ut nobis de hac causa sine peccato fluire deberemus. Qui statim coram omnibus prorupit in faciem, et ita professus est, dicens: Coram Domino non mentior, quoniam istæ sæpius dictæ ecclesiæ et monasteria cum suis oraculis consecrationem et obedientiam a sede beati Donati Aretinæ Ecclesiæ presulis, vel ab ejus defensore habuerunt, et ibidem pertinuerunt. Nam ad Senensem Ecclesiam nihil debentur, nisi contra Deum et canonicam institutionem. Dum inter Aretinæ civitatis habitatores et Senensem populum inimicitias de morte Godebert iudicis consobrini mei tempore gloriosissimi Ariperti regis fuisset, sic dolose ibidem ab Antecessore meo unum tantummodo annum per aliquanta oracula intra ipsa Diocia inorniter sacratio pervenit. Sed et anno isto, dum ineaute et contra justitiam causam promoverent, ex jussu bonæ memoriæ apostolici Constantini, et per me extra ordinem et rationem ibidem in presbiteros duos et uno oraculo sacratio facta est. Hanc igitur professionem nostra excellentia una cum jam dictis venerabilibus viris sen illustres iudices nostros audientes, rectum nobis paruit esse, ut qualiter suprascriptæ ecclesiæ et monasteria a longo tempore ad sedem beati Donati pertinuerunt, et in antea pertinere debeant, et omnis sacratio in presbiteros et in diaconos per presulem Aretinæ Ecclesiæ, qui nunc est, aut fuerit, omni in tempore in eos perveniat, sicut et prefati sanctissimi Patres nostri Teudald, Maximus, Speciosus et Talesperianus episcopi per suum iudicatum statuerunt. Et nulla amodo his ipse Adeodatus Senensis Ecclesiæ episcopus, vel successores ejus adversus te Lupertianum episcopum, et vel tuos successores de ipsis diocis, monasteriis et oraculis faciendam ad loquendum habere, nisi vestra in ipsis ecclesiis aut oraculis, qui sunt, aut in tempore fuerint, maneat ordinatio, nullo contradicente, sicut et antiquitus usque actenus fuit, qualiter ipse Adeodatus episcopus Senensis Ecclesiæ, Warnefrit, et Agripert Castaliu ejusdem civitatis nobis professi sunt, quod vestra mansisset semper possessio. Unde et damus in mandatis cunctis iudicibus et gentibus, atque suo regni nostri dictione pertinentibus, ut nullus eorum contra hoc nostrum de iudicatum audeat ire quandoque præceptum: sed nostris, perpetuis, et infinitis presens noster iudicatus stabilis persistat temporibus.

Ex dicto domni regis per Senonem illustrem virum scripsi ego Johannes notarius.

VIII.

Judicatum Ultiani notarii ac missi Luitprandi Langobardorum regis, Spetiosi episcopi, et Walperti ducis Lucensis, in controversia agitata inter Talesperianum episcopum Lucensem, et Johannem episcopum Pistoriensem (anno 716).

Dum ex jussione domni precellentissimi Luit-

praud regis conjunxisse ego Ultianus notarius et missus domni regi, ad Baselica sancti Petri locus, ubi dicitur Neure, ad intentionem, quam vertebatur inter ab ^a Talisperiano episcopo, necnon et Johanne id est episcopo Pistori, esset deliverandum: et jam inibi conjunxisse ego, qui supra, Ultianus una cum Spetioso episcopo, et Walpert duci, Alahis Gastaldio, et aliis singoli circum stantibus. Unde nos inquirentes per Vitaliano presbitero, a cujus ipsas diocesis a tempore Romanorum et Langobardorum fuissent, qui nobis professus est, quod ipsas Adocias semper ad parte Lucense fuessent, et qualiter Dei per Evangelium firmavit. Postea vero dicto et suprascriptus Johannes episcopus et Ansollo presbiter ipsius Johanni, quoda Eglesias sancti Andrea, ubi est baptesimum, una cum eglesia sancti Hierusalem nostra devenisse. Ad hec respondebat jam dictus Vitalianus presbiter: Non est veretas, nisi dum menime potera concurrere ad tantas eglesiam baptismum facere. Sic ipsas eglesias sancti Andree cum baptisterio suo, et sancti Hierusalem tibi presentamus, ut inivi missa et baptesimum facere deveris, dum usque nobis placitum fuerit, nec per lege ipsas aeglesias vobis dimittere deveo. Unde nos supra scripti iudices degrevimus, ut presbiter Vitalianus dicere juratus, quod ipsas aeglesias sancti Andree cum baptisterio suo et sancti Hierusalem, a tempore Romanorum usque et modo semper sub jura aeglesie sancti Petri fuerunt, nec per lege eas vobis dimittere deveo. Quidem et ipse sacramentas in nostris presentia deductus est, ut in eadem deliverationem deveant permanere. Unde hanc notitia judegati Ebregausus notarius regi scribere commonuemus.

Facta notitia judegati, mense Februarii, regnante domno Liutprand regi anno quarto, indictione XIII feliciter. (*Judicium subscriptiones desiderantur.*)

IX.

Teuthpaldus, Dommulus aliique pii cives Lucenses sacram ædem sub sancti Silvestri nomine una cum xenodochio in urbe Lucensi ædificant (circa annum 718).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Congruè nobis auxilium est, dum hic peregrinamur carnali officium gerimus, tesaurizare nobis super terram utilia sunt, ut caro nostra mortalis, anima immortalis. Unde nos Teuthpald cum germanis meis, et Dommulum, Leonaci cum germano meo, seo et Aupald, Wilifrit, Maurinom, Teuderaci, Nandulum, Geminianus cliricum, Gudiscalum, recorrentes nos omnis ad aula misericordie pro nostris, quam in hoc seculo gessimus adque gerimus, pro hamorem Dei, et redemptione anime nostre, hecclesiam ha

^a Talisperianus episcopatum Lucensem regeat; Spetiosus, cujus nomen Florentinius, et Cosmus de Arena deformarunt, Florentinæ civitati præerat. Illic autem vides habitum fuisse iudicium illud ex jussione Liutprandi regis, eique præfuisse Ultianum notarium ac missum ipaius regis, una cum Specioso Florentino episcopo, et Walperto duce Lucensi.

A fundamentis, fabricis, vestibolis, constituemus in honorem beatissimi Dei confessoris sancti Silvestri, in porta beati Sancti Petri, ubi nos vel si indigni sinodochium facere visi sumus in terra, qui novis ex nostra portionem. a Teodoraci filio quondam Leotari advinet, in qua fundamento prefata ecclesia sita est, idcirco donamus ecclesie beati sancti Silvestri fundamento ipso una cum casa que sinodochio constituemus cum corte vel orto seo omnem intinsicus, sed et balneo, qui novis vicarie et ex comparationem advinet a domno venerabili Talisperiano nus una cum fundamentum, ubi ipse balneum situs est, quamque et per unumque nostrum terra prope civitate a designato nomine, idest ego Teuthpald cum germanus meus offerui inivi terra modiorum Dommulum terra modiorum tris in Placule inter adfinis terra Duci; in Leonaci cum germano suo terra modiorum quatuor super casa Borunciuli in Macritula, et duas modios terra Maurinus in Albingo Annuald terra modiorum tris in loco ubi Teuthpald dedet super silice: Wilifrid terra modiorum tris prope casa Waltari; Nandulo terra modiorum duo infra Lituro, et tertio modi locum ante casa Buciculi: Geminianus terra et vinea offerunt solidos quadragenta; Teodoraci pro terra et vinea solidos quadragenta, ut exinde terra et vinea con; Gudiscalco terra modiorum duo, tris scallorum prope terram Trioni et scallum prope terrula Liutuald; et pro vinea per unumquemque nostrum dedimus solidos decem, excepto Maurinus, qui dedit duo modia vinea in Savelliano, et Geminianus et Teodoraci, qui dederunt predictos solidos pro vinea et terra et octuaginta solidos in auro pro dotis titulo. Et ita addidet animus nostrus, ut ad gubernandum in potestatem custodis illius Gundoni presbiteri, quem inivi cum comune consilio presbiterum ordinavimus, inveniatur esse peregrinus recipiendum, pauperis, v. dua, et orfanis consolandum, inandatum juxta regule ordine faciendum, et pro nostris facinoribus Dominum deprecandum, in omnibus et per omnia opem ujusec sinodoci, secundum priscorum Patrum traditionem juxta vjus sententie in omnibus adimplere diveas? Et hoc addimus, ut si ipse abbas custos de hac luce ereptus est, quem inivi priorem et gubernatorem due partes ex novis una cum monaci ipsi eligerent, tertia pars ex nostris inivi ipsum abbatem ordinandum predictum officium Deperagendum. Nam nulli nostrorum offerentium exinde in aliquo subtragator, aut ha novis minuetur, nec ulla inivi potestatem aveamus neque in ipso balneum invasionem faciendam, nec in nulla res, quas inivi ha novis offertum est, nisi in omnibus, ut predixi-

Nemini eruditorum ignotum est quæ simultates ac bella diutissime vigerint inter Langobardos atque Romanos, dum Graci imperatores Romæ, nunquam a Langobardis subactæ, imperarunt. Propterea opinari licet multos obices in Langobardico regno fuisse positos legitimæ Romanorum pontificum et episcoporum auctoritati in ecclesiasticis negotiis.

mus, in potestatem sancti Silvestri inveniatur esse, et absque omnem contra ipsam ecclesiam agere voluerit hanc vis removatur exinde violentiam, et defensor non querentis, quod in aliquo a nos perteneat, contra quam dotalii seu monusculi nostre cortule, quam nos et eredis nostris adversus ipsam sanctam Dei Ecclesiam, vel quod inibi ha novis offertum est, aliquando spondimus esse venturi post facta viro dotis cartula Dei compulsatione corricitus.

Ego Waltari sancti Silvestri offero in integrum possidendum clausura in Colliario cum vinea et olivas seu virgarium plus minus modiorum dece, cum omnia quidquid infra ipsa clausura est cum cultum vel incultum in integrum pro peccatis sacerdos, qui inivi ordinatus est, aut futurus esset, horare diveas.

Signum manus Teutpald V. D. donatoris.

Signum manus Teutpert fratri ejus consentientis.

Signum manus Dommuli conserbatoris.

Signum manus Leonaci V. D. autoris et conserbatoris.

Signum manus Petronaci consentientis.

Signum manus Aunuald V. D. idem conservatoris, etc.

Signum manus Waltarini, qui hoc offeruit.

. dolf exiguus indignus presbiter rogatus ad Waltarene ubi chartule donationis in ecclesia sancti Silvestri vel ejusque Senodoci sicut superius legitur testi subscripti.

. ripert V. L. ubi chartule rogatus a Waltarene a hic chartule donationis facta in ecclesia sancti Silvestri vel ejusque Senodoci sicut superius legitur testi subscripti.

Floriprandus notarius ex autentico quantum cognoscere potui fideliter exemplavi absque fraude.

In nomine Domini Jesu Christi. Dum Deo juvante ecclesia beati sancti Silvestri sita fuisset ad porta beati sancti Petri, et per Cristianus hominis condita, et per dotis et donis tetulo confirmata, amor superne virtutis meum animum adcommodaret pro meis facinoribus offero ego Geminianus Deo et tibi sepe dicte ecclesie beati sancti Silvestri, idest in primis quatuor modiorum terra ad Argili super via ad Aqualonga, modiorum duas ad Tempanianu, modiorum duo de terra da Cunichis, ad Arcu modiorum duo de summo campo da sancto Martino, caldaria una ornile cum catena fumaria, hec istum predicta ecclesia quite jure ivi defendas, et nullus de heredis meus hoc ipsum monuscolum exinde subtrahi possit, et sacerdos inivi consistentis pro meis facinoribus Christum Dominum deprecari diveas.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante domino nostro Liutprandi a viro

^a Id est anno Christi 720.

^b Chronologica nota bene hic se habent; anno quippe 749 decurrebat indictio II. Verum quis credat chartam tot ante secula vulgari idiomate scriptam? Tot alias ex hisce chartis vidimus seram antiquita-

A excellentissimo rege anno octavo, per indictionem III feliciter. Consta, me Aufrid V. D. hanc die vendidisse et vendedi, tradidisse et tradedi vobis Aunuald, Teutpald, Leonaci, Petronaci, Teutpert, Dommuli, Wilifrid, Nandulo, Geminiano clerico, Teuderaci, ortu meum, quem avere videor ante sancto Silvestre, qui latere tene prope curte vel orte sancti Silvestri rectu casa Domnici, vel de filio Giovanni, et in integro ipso orto vobis tradedi possedendum, ut ab hodierna die abeatis, teneatis, et in vestra sit potestatem de ipso orto facere quod volueritis. Unde accepisset et suscepi a vobis Aunuald, Teutpald, Teutpert, Petronaci, Leonaci, Dommuli, Wilifrid, Nanduli, Geminiano clerico, et Teuderaci, pretium placitum et defenito capitulo auri solidas quinquaginta, de quibus previdi vobis cartula venditionis facere, ut ab hodierna die aveatis, possedentis, et in vestra potestate, et sicut non erido, et si ego aut eredis meus vos molestaverimus, aut da qualivet homine vobis defensare non potuero, spondeo vobis componereudupla conditionem; quam viro venditionis chartula Gairemund V. D. scribere rogavi.

Actum Luca, mense Martio, per indictione supra-scripta feliciter.

Signum manus Aufrid vendituri et repromissuri.

X.

Querimonia Julii abbatis insulae Montis Christi coram Rolando comite, totius insulae Corsicae domino, de variis usurpatoribus jurium sui caenobii (b anno, et charta praefert, 749).

C Anno dominicae nativitatibus septeno centesimo decimo nono, indictione II: Manifesto sia a tutte persone, che lege anno et oderonno questa carta: Quando venne messer l'abate Giulio abate dell'isola di Monte Cristo, et misser Placito abate di sancto Stefano, et sancto Benedicto di Venaco dell'ordine di Monte Cristo, con li sua frati, innanzi a misser Rolando conte, per la grazia di Dio, et signore di tutta l'isola di Corsica, et innanzi a messer Giulio giudice, et innanzi a messer Joanni legato in Corsica, et altri boni homini, che ivi erano. Et lamentandosi de sua possessione, ch'elli avevano in Venaco, le quali sono terminate, et per termini, che indicano li nobili signori Alberto, e misser Domenico fratelli carnali, et figlinoli quondam misser Guidone delli signori de' Corsi. Et lamentandosi di Martinello del Lavatogio di Rustichello della Selva, et de Vollelo della Basa, et de Somello dello Mustoline, di Vintello di Volivo, et di Volanduccio d'Osiglia, d'Andreuccio dello Merzeno, di Salvuccio dello Moleno, de Salvuccio dello Musaleo, et de Vivolo dello Quarseto, de Bertuceolo dello Vignale, et de Zaviccio dello Zoio. Et questi huomini diceano, che

tem praeserentes, et nibilo minus corruptas, et ad posteriora tempora spectantes. Quod usum exculpere hinc juvat, Rolandus iste comes, universa insulae Corsicae dominus dicitur.

non doveano dar salvo decima alla badia de sancto Stelano de Venaco. Et questi dicti abati diceano che tutta la possessione era propria della abadia. Et questi abati appresentaro sua carta dinanzi a misser Rolando, et a misser lo iudice, et a misser lo legato. Et per questo che videro et odiro, sententiaro e scapolaro quella possessione alli sopradicti abati. Et fecero comandamento, che questi sopradecti homini deggiano pagare libre cento de poni danari. Et fecero comandamento che infra tre mesi deggiano uscire fora de questa possessione sotto pena di ccc fiorini d'oro, et da parte di messer lo legato sotto pena de excomunica, che infra tre mesi ne deggiano andare con tutti li sua beni, et piu non vi deggiano entrare, salvo ad voluntate delli dicti abati di Monte Cristo, cum qua est la dicta abadia di Venaco. Et diseno che questi nobili signori de Corsi et sue heredi deggiano essere soi difensori, che sono padroni della dicta badia.

Actum a Fogata, ubi dicitur Marcorio, presente me notario. Testes Giorgius de Campo Merli, Vivaldino de Corsi, Albertinello de Corsi, Ficone de Bossi, Ursaciolo de Petra juxta, et altri piu assai.

Et ego Nicolaus quondam Arrico notarius sacri imperii hanc chartam rogatus fui, et scripsi, firmavi, et dedi.

Et ego Leonardus quondam Laurentii notarius Domini legati, sacri imperii ibi fui, et vidi, et signum meum consuetum apposui.

XI.

Pertualdus civis Lucensis ædem sancti Michaelis et monasterium constituit ac dotat, præscripta elemosyna in pauperes (anno 721).

La nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno felicissimo regni ejus nono per indictione quarta feliciter. Omnium Ecclesiarum conditor Christus, etc. Undo ego Pertualdo considerans adque pertractans animum meum, dum erumpere non mea necessitate, sed Dei compulsatione correctus ubi longinquo urbe vituam, pupillum et orfanum protegere pro illo desiderium complectar, liminibus beati Petri apostolorum principis Romane urbis devotum juxta placitum Deo ad propria remeatu, queque illuc Deo devotus sum, ipso juvantem, ut virtus permiserit, opem perfici. Idcirco ego pertualdo offero Deo, et tibi ecclesie beati archangeli Michaeli, que a fundamentis, fabricis, vestibulis in honore Christi Domini nostri constitui prope domicellula mea, ubi cummanire videor, quam et ad ejus monasterium, idest curte cum fundamento, ubi ipse ecclesia vel monasterio sita sunt, per loca designata finis Fossato, etc., terra pertenente modiloco unum, ubi sibi abbas vel monachi inivi consistentis ortum vel pigmentario havire debeat una cum terra prope civitate ad Valle modiorum quatuor, campo ad Quinto modiorum quinque, decimas, vineas, et olivas, quemque havire videor ad sancto Pancratio, et decimas de vineas et olivas, quam havire videor de pro-

prio loco, qui dicitur Muriatico super sancto Petro, similiterque decimas de omnem laborem ineam, tam vinum, quam granum dedit vel mihi Dominus dederit, inivi persovere debeam ad illas vero vineas, quam nominatim decrevi, adimplire debeas ad gregis equorum, armentorum, ovium seu porcorum, omnia qui nati fuerent a Kalendas Januariarum indictione iv, in ipso sancto loco idem decimas dare debeas, et terra ad Arina, qui mihi a regia potestate concessa est in integrum. De casis vero in primis in monaciatico Casa, qui regitur per Sintarino, etc., pro anime mee remedium per dotis titulo offerre visus sum, ab hoc die trado in integrum possedendum; ita ut sacerdos, qui inivi constitutus est, aut fuerit, pro meis facinoribus Dominum deprecari debeat, officium peragendum, viduam, orfanum et pauperem consolandum, egnum et peregrinum recipiendum, juxta Dei preceptum, omnium operum ferre non desinat. Et si quis de filiis meis in ipso sancto loco Deo servire volueret regulariter agere, nulla ei sit contradictio, quid si minime ex legitimo proleas inivi volueret Deo servire, et abbas qui inivi constitutus fueret, de hac luce migraveret, quem ipsum congregationem sive abbatem et priorem eligere ipse in loco, et nihil inivi meis hereditibus potestatem habeas invasionem faciendi, neque exinde aliquid subtrahendi, nisi si a qualibet homine ipsa ecclesia vel monasterio contra justitia pulsatus fueret a meus proprius heredis habeas defensionem, nam non menuctus contra quam dotati seu monosculi mei paginam numquam me heredes meus adversus ipsum sanctum virtute aliquando spondimus esset venturus, sed omnia sicut supra legitur inviolabiliter conservare. Quam dotati et monosculi mei cartula etro nepoti meo dictante genitore suo Petroni scrivere commouii.

Actum Luca.

Signum manus Pertualdum auctori et conservatori.

Signum manus Filipert filio ejus consentientis.

Signum manus Ansualdum testis.

Signum manus Radipert V. D. testis.

Ego Rachiprandus clericus exemplar fideliter exemplavi.

Ego Ermimari clericus hunc exemplar de exemplari fideliter exemplavi.

XII.

Fundatio monasterii sanctimonialium sancte Mariæ in civitate Lucensi, quam Ursus clericus facit, constituta ibi abbatissa Ursa filia sua (anno 722).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno felicissimi regni ejus in Dei nomen undecimo per indictione quinta. Dum presentis vite et transitum istius temporis, etc. Hinc itaque ego Ursus ex tota mente devotionis pertractans, que prememorata sunt, pro mercedem et remedium anime mee et comparisonem vite eterne, edificavi ecclesia proprio in territorio meo in honore sancte Dei genitricis Mariæ.

In qua Ursa filia mea abbatissa esse constituo, una cum germana sua Anstuda religiosa hac monastica vitam gerent, in qua ecclesia mea pro facinora hodie in presentia civium do, dono, trado, donataque esse volo. In primis fundum meum, ubi praedicta ecclesia fundata est, cum curte et puteo suo, orto, alitu, accessu, et suo: hoc est terra modio simis; campo in Fassinolo, qui nobis in camlin adventit, medietate de vachis, et medietate de avibus in integra. Et casa Rusculi in massa Fagani, qui mihi adventit ex dono domini Aripert rege. Candido vaccario cum armento suo mercato suo in loco Tunio: Sala in loco Ferroniano cum duas casas tributarias, una qui regitur per Candido, altera per Majorano, cum familia eorum, vinea, oliveto, silva peculiare, prato in ipso loco supra memorato. Et casa Aroald casas duas in Novale de morginecaput mulieri mee: una, qui regitur per Fridichis, et alia per Corbolo, Godoara, ancilla quanda pro livera, Wilpergula pro livera, Candida pro ancilla, Tinctula pro ancilla. Ut haec omnia jam dicta Dei ecclesia jure possideat, et quod adhuc ibidem largitus fuero, firmum permaneat, et Christianis temporibus sanctarum ancillarum monasterio nuncupentur. Et post decessu Urse filie mee, Anstuda germana ejus, monasterii cura ipsa suscipiat. Et post amborum decessum eam, quae sibi congregatio eligere voluerit, ipsa in abbatissa ordo succedat. Et ego qui supra Ursus clericus ab juxta Dei voluntate in mea volo esse potestate gubernandi; nam filius meus, vel heredis meus nullam ibidem habere part dominandi, nisi orare et benefacere. Nec nullus sacerdos ibidem habitare presumat, nisi quem ipsas ancillas Dei invitare voluerint, missarum sollempnia celebrando. Si quis contra hanc decretum meum ire quandoque presumpserit, iudicium incurrat Dei, et de ipsa sancta Dei Genitricem, ana-

^a Haec charta subscribit Talesperianus eximius episcopus. Pro *eximius* legendum suspicabar *exiguus*; episcopi certe atque abbates saepisimè reperiuntur humilia et exigui appellationem suis nominibus apponisse. Quare subscripserit Talesperianus id casus fuit quod sine episcopi consensu nulla monasteria instituere de novo licebat. Nam et iis ipsis temporibus sua episcopis jura in virorum, sed praecipue mulierum coenobia, intacta restabant; atque ad eos potissimum pertinebat in sanctionum moris inquirere, earumque regimini sedulo vacare, simulque regularem observantiam in illarum asceteriis aut vigentem promovere, aut deperditam restaurare ac restituere. MURAT.

^b Ad hujusmodi vero sacras monachorum aedes erigendas atque dotandas ut ut proclivis ex se foret ac sponte non raro festinaret pietas hominum tunc Deum quaerentium, attamen nefas nimium erit sibi persuadere, opportunas atque importunas monachorum sollicitationes, preces atque consilia, interdum intercessisse, quibus inclinati fideles non sua tantum sed se nonnunquam offerebant Deo, novo monasterio constructo: Non erant a nostris diversa illorum temporum ingenia, affectus et vota. Praesertim institutum dilatata supra multa alia holocausta gratissimum Deo putabatur, neque desiderabantur in Evangelio aperta ad hanc rem hortamenta; et praeter meritum pii operis, vel tunc aliqua latens *miraculeque* observata humanae gloriae cupido impel-

lithemalis subjaceat. Quam vero cartulam decretionis meae venerabili presbitero scribendum rogavi, et subter pro confirmationem propriis manibus meis signum sancte crucis feci, testibusque obtuli eam roborandam sub stipulatione et spensione, quod interpositum.

Actum Luca: diem et regnum et indictione superscripta feliciter.

Signum manus Ursuni autori et donatori, seo et conservatori, qui hanc cartulam fieri rogavit.

Ego ^a Talesperianus eximius episcopus hic cartule donationis rogatus ad filio meo Ursone testi subscripsi.

Roduald indignus presbyter rogatus ad Oraum testis subscripsi.

^B Rachiprandus presbyter ipsum autenticum vidi et legi, unde hoc exemplar relevatum est, in qua manu mea subscripsi, etc.

XIII.

Aurinandus et Godofridus Lucenses cives monasterium sancti Petri in loco Castellione pro filiis suis fundant ^b (anno 723).

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante domino nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno regni ejus undecimo, per indictione sexta, mense Januario, feliciter. Dum Deus omnipotens dilium illustrare dignatus est, expansis manibus ad ejus aulam concurrentis divi mistirio confortitor, ut ad illam desiderabilem fontis satientor, sicut Euangelicam vox ammonet dicens: Fratres mei, et amici mei, venite ad regnum Patris possedite, quod paratum est vobis, et alii: Vendite, que posseditis, et date elemosinis, et avevitis thesaurum in celo: et sequimini me, ut sancta Jerusalem a Deo transmissa descendente de celo, ubi lux indeficiens est, mereamur conlocari, et manam illam celestem angelicam

lore ad hoc homines poterat. Adde quoque: non omnes sancti erant in sanctitatis domicilio, neque tanta sub monastica veste humilitas et mundi contemptus vigeat, quin multi inhiarent ad sacras praefecturas, quas quando in propriis claustris consequendi sublata spes erat, in novis condendis anxie exquirebant. Huc referendum est capitulare regum Francorum lib. vi, cap. 140: « Ut nullus monachus, congregatione monasterii derelicta ambitionis aut vanitatis impulsu cellam construere sine episcopi permissione, vel abbatis sui voluntate presumat. Monachi enim, ut ipse Angelus Nuceus Casinensis abbas fatetur in notis ad chronicon Casinense, et tanquam apes ex coenobiali alveario de more egressi, nova monasteria, sive decas cellas, construere amabant. » Aliis exemplis parco, hanc in rem profaturus, quod Mutinae olim con igit animadversione dignum. Amplissimum Nonantulanum monasterium, quinque tantum passuum millibus ab urbe distitum diu in causa fuit, ne Mutinenses prope aut intra urbem aliquid alium monachorum collegium inducerent, contenti antiquo illo ac celebri loco. At Hildeprandus Mutinensis antistes, monasticum coetum propiorem habere cupiens, anno 983 ecclesiam sancti Petri Stephano presbytero et monacho concedens, novo monasterio prope vicinia urbis fundamenta preparavit, quod postea auctum et nobilitatum in haec usque diem perdurat.

cum sancti et justī participes esse inveniamur. Hinc **A** itaque ego Aurinand V. D. una cum Gudifrid V. D. germanus meus, tractavimus, ut de parvitatibus rebus nostris novis mercidem adscribat, et accessimus ad V. D. Thalesperiano Deo gratia episcopo, in Christo Pater nostro, ut cum ejus consilio, seu licentia oraculum sancte Dei Virtutis construere deberimus, et quamvis brevitate ad fundamentis fabricis ecclesiam constituimus in honore beati sancti Petri apostoli in loco qui vocatur Castellione, et parvulum munusculum eidem offerimus: id est terola circa ipsa ecclesia modiorum sex, et in alio loco de illo latere Rimmodi loco vinea; et ad hoc nostram decrevimus voluntatem nus Aurinand, Gudifrid ut filii nostri ibidem in ipso monasterio servire debeas unacum filio meo Galduald religioso clirico, seu alii filii nostri, qui Deo servire voluerit, et eidem monacale vita vivere debeas. Et hoc volumus nus suprascripti Aurinand, Gudifrid, ut in nostra, vel de filii nostri sit potestatem eidem sacerdotem ordinando, et post nostro decesso, quem ibi ipsi monaci de ea consecrationem eligere ipsum aveat ordinatum; et quod superius menime memoravimus duodecim forma olive, quonovis ex comparationem da Gualistolo advinet, ita ut ab hoc die firma ad ipsa sancta Virtute in integro possideat, et umquam ullo tempore ad novis retrahendum est ad alia ecclesia, aut ad alium sacerdotem, quod ad novis offertum est, nisi qui inibi abbas fuere, et quem volere rectum abire ipsi fruatur in honore Domini. Et quod ab se, si quis de novis suptrahere voluerit, vel proprio defendere, vacuus et inanis **C** exinde exeat, et dona nostra in integro Deo et sancto Petro permaneat confirmata; et cum summa delectatione Sicherad presbiter amico nostro hanc cartulam dotalium scribere rogavimus, et perpetuis temporibus permaneat.

Actum Luca, regnum et indictione suprascripta feliciter.

† Signum manus Aurinand V. D. benefactori et conserbatori.

† Signum manus Gudofrid V. D. benefactori et conserbatori.

† Signum manus Galsnald filio ejus et Clirico, benefactori et conservatori.

† Signum manus Gairto V. D. testis.

† Signum manus, etc.

^a Quod sine animadversione prætermitti nequit, Romualdus iste presbyter una cum muliere sua, id est cum uxore sua, post peregrinationem susceptam pro anima sua in partes Transpadanas, collocaverat se in loco Capannulæ in monasterio sancti Petri, ibique exiguum crexerat hospitem domum. Concedit ergo Thalesperianus episcopus, qui se in subscriptione eximium nominat, non exiguum, ut usus ferebat; concedit, inquam, ut eidem sancto loco presideat tam ipse Romualdus quam etiam et presbyteria illius, hoc est, eadem quæ supra nominata est illius conjux. Qui fieri id poterit, percontetur aliquis, simulque miretur, cum continentia votum in Latina saltem Ecclesia, vel a primis Ecclesiæ sæculis, sacerdotibus præscriberetur. Id quidem verum est; at quoties viro conjugato ad sacros ordines olim erat aditus, tum ipse, tum ejus uxor cælibem

XIV.

Litteræ Thalesperiani Lucensis episcopi, per quas Romualdo presbytero concedit in beneficium monasterium cum xenodochio (anno 725).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Regnante domino nostro Liutprando viro excellentissimo rege, anno felicissimo regni ejus tertio decimo, indictione octava feliciter. Constat me Thalesperianus venerabilis episcopus, quia suggestit nobis vir venerabilis Romuald presbyter, et innotuit nobis eo quod ante hos annos exisset de terra sua partibus Transpadanis una^a cum muliere sua, sibi peregrinandi pro anima sua, et collocasset in loco, qui dicitur Capannule, in monasterio ecclesie sancti Petri et sancti Martini vel sancti Quirici. Et dum ibidem **B** in parvis substantiis habitasset, tunc cepit sibi ibidem conquisito facere una cum presbiteria sua, casella in officio ospitalis. Et conquirit ibi terra vinea cum pretio suo. Et petivit nos, ut pro Dei amore, et fidelia servitia ipsius, quam in ipso sancto loco concurrere visus est, eum inibi in officio monastiriale confirmari deberemus. Quod et factum est: sic ita et in ea ratione, ut dum ad vivere merueris, tu Romualde, in ipso sancto loco, tam tu, quam etiam et presbiteria tua, qui est in ipso sancto Petro, remaneant, et qui presedere debeatis, et nulla patiatis taxatione ab alio presbitero, qui plevem tenuerit in suprascripto loco Capannule in ecclesia sancte Marie. Sed volo adque decerno, ut ab hanc dies ipsa ecclesia in officio monastiriale semper maneat: et per festivitatem predicti sancti Petri et sancti Martini vel sancti Quirici ad ecclesia sancti Martini in episcopo luminaria, vel quod Dominus condonaverit, ^b salutem adducere debeas tam tu quam vel quis postea ordinatus fuerit: et numquam nos vel posterus noster et de hanc dicto loco molestari presumat, sed volo ut cunctis diebus quietus in ipso sancto loco residere valeas. Quam beneficium cartula Sicori notario scribere jussimus, et nos subter signum sancte crucis ficimus, et sacerdotibus tradedimus roborandam.

Actum Luca, die et regnum et indictione suprascripta feliciter.

† Ego Thalesperianus eximius episcopus huic cartule beneficium facti in Romuald presbitero consensu et iscripsi.

exinde vitam profitebantur, illaque non conjux amplius, sed soror appellabatur, ut etiam pag. 95 et 148 tom I Anecd. Lat. exemplo sancti Paulini ostendi. Disciplina certe ecclesiastica multis conciliorum decretis inter hosce contubernium quoque interdixit. Verum ut in Dissertatione de Agapetis et Synisactis in Anecdosis Græcis, tum ex Codice Theodosiano, tum ex aliis antiquorum edictis ostendi, tempora fuere, quibus licuit presbyteris cum uxoribus suis, commune adhuc tectum habere, dum ab omni commercio carnis absterent. Rigidiorem se præbet hac in re temporum nostrorum disciplina, et sapientius quidem et æquius. Sed nunc quærimus, non quid faciendum, sed quid factum fuerit a majoribus nostris. MURAT.

^b Salutem adducere debeas, id est donum, munus, oblationem. Vide nunc veris istius antiquitatem.

Sichimund, etc.

Ego Deusedit presbiter huic cartula donationis facta in ecclesia sancti Petri manibus meis subscripsi.

XV.

Radchis abbas monasterii sancti Michaelis in Lucensi agro siti successorem sibi in eodem munere constituit Walprandum clericum filium Walperti ducis (anno 728).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand, anno felicissimi regni ejus sextodecimo, per indictione undecima feliciter. Radchis venerabilis abbas presbiter tibi dulcissimo et in Christo filio Walprand clericus filio domni Walpert glorioso duci salutem. Manifestum mihi est, et multorum claruet, quod ego Radchis una cum bone memorie Ansfred germanus meus monasterio sancti Michaelis a fundamenta edificare visi sumus hic in loco, cui vocabulum est Apuniano; et qualiter superscriptus Ansfred germanus meus medietatem omnibus rebus substantie sue ividem per dotis pagina cuntulit, simul et ego memoratus Radchis meam parte in integro idem per predictas dotis firmavi. Nunc vero recolor ego hanc Radchis fragilitas seculi istius: ideo bona mentem et spontanea voluntatem volo adque decerno, ut tu nominatus Walprand ipso sancto Dei monasterio beati Michaeli cum omnia et in omnibus ividem pertinentem ad gubernandum, et regendo in tua sid potestatem, quatenus ad te, et parentibus tuis omni tempore ipse venerabilis Dei monasterio ab omni controversia seculari defensatus esset inveniatur; et tu dulcissime, et in Christo filio, Walprand sic in ipso monasterio gubernare et regere diveas, ut omni tempore in omnibus melioratas, et non in luminariis vel officio depercat; et post obito meo omnia, et in omnibus, sicut dixi, ipse sancto monasterio, et omnes per ividem pertente in tua defensionem et dominio valeat permanere. Et dum ego superius nominatus Radchis advivere meruero, omnia res ipsa cum predicto monasterio gubernando et regendo, in mea sid potestatem. Post obito vero meo tu ividem dominus et gubernator esse inveniaris, et familiola sancti Michaeli, qui post me remanserit, tu eos regere gubernare diveas hic in ipso Dei monasterio, ut non in errore vel aliqua deceptionem post me remaneant: et deinceps sicut in superscripta dotis a me Radchis, et bone memorie Ansfred germano confirmatum legitur, in tua Walprand potestatem permaneat. Et nullo tempore a novis posterus nostrus hec sicut superius valeat molestare. Et servos vel ancilla, quod pro anima mea libertari voluero, volo ut libertum aveat potestatem, et firmando libertadem, et quum per cartula quam firmitatis mei cartula Eoin notario et in Christo filio meo scrivendo rogavi, in qua ego subter signum sancte crocis firmans, et testibus obtuli rovorando subscriptionis.

^a *Gasindii* ividem fuisse videntur atque *Gardings* apud Gothos Hispanice dominantes, quorum nientio est in Legibus Wisigothorum, et in concilio Tolitano

A Actum in superscripto loco Aponiano, regnum et Indictione superscripta feliciter.

† Signum manus Radchis venerabilis abbas presbiter qui ipso firmitatis monimen fieri rogavit.

Ego Talesperianus eximius episcopus, huic cartule donationis facta ad Radchis presbiter in Walprand clerico, sicut superius legitur ad confirmando suscripsi.

Ego Sichimundus venerabilis presbiter rogatus ad Rachis venerabilis, in hanc donationis cartula facta in Walprand clericus, sicut superius legitur, ad confirmando subscripsi.

Signum manus Teutpald V. D. Scavino, testis.

B Ego Taifred presbiter rogatus ad Radchis presbitero in hanc cartula donationis facta in Walprand abbate, proprias manus meas subscripsi.

Signum manus Raduald filio Guntifred, testis, etc.

Ego Gaudentius indignus presbiter, notarius sancte Ecclesie Lucensis civitatis, quantum in autentico invenire potui, sine fraude vel dolo exemplavi, cumplevi, et dedi, nec menime scripsi.

XVI.

Fundatio zenodochii in pomario Lucensis urbis facta a Sichimundo archipresbytero Lucensis Ecclesie, ac tribus^a Gasindiis Liutprandi regis, Ticini (Anno 729).

Regnante domno nostro Liutprand, viro excellentissimo rege, anno pietatis ejus octavo decimo, sub die xv Kalend. Januar., indictione tertia decima. Oraculo sanctorum Christi confessorum Secundi, Gaudentii atque Columbani, quod Deo juvante extra muros civitatis Lucensis, loco ubi dicitur Apulia, edificare disponent, ubi et diaconia in susceptione peregrinorum fieri exoptant, Sigemund venerabilis archipresbiter ejusdem Ecclesie Lucensis, seu Theutpert, et Ratpert, atque et Godepert VV. MM. Gasindi regis, illi quondam Gunduald, presentes presentibus dixerunt: In Evangelio Redentor humani generis, etc. Quapropter nos Deo inspirante juxta propriam voluntatem et vota ipsum sanctum oraculum edificare disponimus in superscripto loco et diaconia in susceptione peregrinorum, nos superscripti germani Theutpert, Ratpert, et Godepert, pro remedio parentorum nostrorum, atque nostra mercede, ex terra nostra, quam in ipso loco Apulia habemus, in tabula una recipiente modiolas duodecim, in qua terra, etc. Ego autem Sigemund archipresbiter una cum auctoritate et consensu germani et domini mei Talesperiani episcopi, et nostra propria pecunia pro nostro remedio, offero et dono in prefato sancto loco, et terra nostra ad Runco de Casale, quod dicitur Sindoni in pezza una recipiente modiolas, etc. Ita ut cum exinde Christi perciperint pauperes, Domino gratias referant, et nobis proveniat ad remedium. Ipsum vero zenodochium dum ego qui supra Sigemund presbiter advixero, in mea sit potestate, etc. Et confirmationis nostre paginam Magno notario XIII. Eo nomine optimates seu palatini viri, *Cortigiani*, significabantur; eoque sensu et *Gasindii* vox usurpatur.

sancte Ticinensis Ecclesiae ex jussu Benedicti venerabilis subdiaconi, et Exopt. Ticin. scribendum rogavimus, et subter confirmantibus testibusque obtulimus roborandum.

Actum Ticini.

Ego Sichimund W. presbiter huic cartula donationis a nobis facta subscripsi, et testibus optulimus.

Ego Theupert V. M. huic cartula donationis a me et germanis meis facta rolegi et suscripsi, et testibus obtulimus roboranda.

Ego Gudepert, qui nomen suum scripsit, et hanc cartulam fieri rogavit.

Signum manus Roduald gasindi regi, filio quondam Rodpald, testis.

Ego qui supra Magnus notarius sancte Ticinensis Ecclesiae, scriptor hujus cartule donationis, post tradita complevi et dedi.

Ego Osprand subdiaconus, notarius sancte Lucensis Ecclesiae, quantum in autenticum inveni, nec plus addidi, nec nemine scripsi.

XVII-XIX.

Oblatio aliquot fundorum facta a Sichimundo archipresbytero Ecclesiae Lucensi sancti Petri (anno Chr. 740).

In Dei nomine regnante domnos nostro Liutprand, et Helprand Deo juvante regibus anno regni eorum Deo propitiantem xxxiii et Quinto mensis Februarii per indictione octava feliciter. Sichimundus venerabilis arcipresbyter tibi Ecclesiae Dei adque beato sancto Petro patrono meo p. p. sal. di. Dum enim vel si indignum Sichimund ex infantia devotus desiderans Domino Jesu Christo vel ejusque liminibus prumtis queam modo describere unacum ejus clementia tractavi ut de parvis rebus substantiola mea vel adquisitula me quamvis in modico meo ante tribunal eterni Judicis salvare possim. Odie in Dei nomine ego qui supra Sichimund arcipresbiter per hanc dotis titulo offero Deo adque beatissimi sancti Petri, ubi ego quamvis indignus ex infantia describere visus fui, idest parte meam de casa hic prope Sicice ubi cummanire videor, cum solamento vel cum omnia adjacentia sua, cum movile vel immovile, seco semoventibus, omnia usitilia alia, scierpa meam tam pannis, eramen, vel auricalco, codicis, vel omnia quicquid in meo dominio esse videtur, tam horto, fenile, casas massaricias cum omnia ad se pertinentem, cum familias suas, cum territoriiis cultis et incultis, quod a me ubique pertinere videtur, simul et terra vaccua hic prope civitate, meam vinea, cum silvis vergariis, castanetis cultis et incultis movilia vel immovilia, serbis, vel ancillas, omnia et in omnibus que ex..... parenti advinet, seo quem per qualivet..... conquire potui. Similiter et res illas qui suet quondam fluid..... advinet per conjugem meam Auria tam cases, terra, vinea, oliveta cultis et incultis, omnia et in omnibus jam dixi, etc. Et post transito vero meo si quod superius in eodem tenure possedeat ipsa sancta..... et sacerdos qui eividem describeret pro me Dominum exorare diveat, et lu-

minaria sanctorum Dei faciat, et missarum, etc. et Gaudentius quamvis indignus presbyter scribere rogavi, et subter signa sancte croci feci, etc. Actum Luca, regnum, et indictione suprascripta feliciter.

Ego Sichimund venerabilis arcipresbiter in hac facta Domino et sancto Petro sicut superius legitur propria manus mea subscripsi et firmavi.

XX.

Autconda et Natalia sorores monasterium monialium in civitate Veronensi fundant, atque illud sub regimine abbatis sanctae Mariae ad Orgunum constituunt (anno 744).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante excellentissimo viro adque piissimo domno Ratechis rege, anno regni ejus primo per indictione xii feliciter. Oratorio semper virginis et Dei Genetricis Mariae, que intra domum cella nostra Veronense sito in civitate construere visi sumus simul cum Nazario connato et Jogali nostro Autconda et Natalia germanas pro utilis Christi ancillas, presens presentibus dixi: Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus et admonentibus nos ad gremium sanctae Mariae ecclesie redire ortatus est, et dulci uberum, qua primus admiserat parens, ubertim fluentia sacciare commonisset dicens: Venite, sacciamini: et qui non abetis precium, venite; bibite in letitia, sub tali vero tenore aut condicione: *convertimini ad me, et convertar ad vobis; et si conveneris, quiesieritis me, ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filios, dicit Dominus.* Et peremetipsa clamat Veritas, et redencio nostra Jesus bonus: *Petite et accipietis. Querite et invenietis. Pulsate et aperietur vobis.* Et quia ob nostra negligentia usque undecima hora clausa est janua vel sero venientibus, petimus remissa de noxis. Hanc igitur rationem conpunctas nos, que supra, Autconda et Natalia germanas, cum consensu etiam Nazario Connato et jogali nostro non de nostra merita, sed de Jesu Christi misericordia fidentes, qui et proflicco exoratus eloquio dicens, *nolo morte peccatoris, sed convertatur et vivat: Previdimus in auctoritatem domine nostre sanctissime virginis Mariae intra domo cella nostra monasterium construere, in eo et regulariter secundum Domini fuerit voluntas convivere disponimus. Item oronem nostram substantiam quicquid habere videntur, ibidem offerimus: idest in primis casa ubi ipse oratorius est fundatus, et alias casas, curte, orto intrinsecus, foris terris, vineis, colonicas, pradis, pascuis, nubilibus, montibus, servis, ancillis, peculia omnia, sesequo moventibus, cultu et incultum, ere, ferro, utensilia quicquid nunc possidere videntur, aut in antea aquirere et laborare potuerimus. Eo scilicet ordine, ut si nobis Dominus alias sorores dederit, et congregatio monacharum istis facta fuerit post obitum nostrum exinde ipsas sibi elegant matrem spiritalem, que eas secundum Domino et sanctam regaliam foveat adque gubernat, et cunctam nostram substantiam regulariter disponendi in ipsius abbatisse vel sororum per omnia permaneat potestatem. Et si congregatio hie*

facta non fuerit, post obitum nostrorum omnis pecunia nostra sit in potestatem ecclesie sancte Marie sita foris portam Organi, et abba qui pro tempore fuerit, ipse disponat de officio vel luminaria sancti oratorii, et de pecunia nostra, quid a fratribus, vel quid ad pauperibus, seu famulis, qui cum ipsam pecuniam laboraverint, debeat pertinere. Defensionem vero vel admonicionem sancti monasterii volumus abere ad monasterium sancte Marie foris porta jam superius memoratum, seu Andrea venerabilis presbitero et abbati; ea conditione, ut si aliquid discordia inter sorores fuerit exorta, quam non possimus per nos evellere, tunc abba per semetipsum, aut Deo timentem personam ipsam mali debeat mendum et corrigendum amputare, nam nulla nobis aut sororibus contra regulam violentia imponere audeat, neque per se neque per successores ejus, sed abbatisa, que pro tempore fuerit, semetipsam et monachas suas disponat. Et quod absit post discesso Andree abbati, qui in tempore fuerit abba, aliqua contra regula vel sanctis canonibus dominacionem aut forciam imponere quesierit, qua ipsas non possit, tunc elegat sibi abbatisa cum sororibus defensionem vel admonicionem sancti Zenonis nutritoris nostri, seu presulis, qui in tempore fuerit: sub eo namque ordine, sicut superius est scriptum, ut nulla eis violentia aut dominacio contra regulam imponatur. Nam nos predicti Andrei abbati, dum ipse advixerit et defensionem et admonicionem sive iater sorores, seu de alias causas; si nobis emeruerint, elegimus, ut ipse nobis pater atque defensor existat. De filia vero et Nepte nostra Nazirimda statuimus, ut sit monacha, et cum alias sororibus sic adunate fuerint, regulariter vivant; quod si in hoc factum non fuerint, et ipsa post nostrum remanserit obitum, abba, qui pro tempore fuerit, aut successores sui provideat servandum Deo, qualiter ipsa in Dei servicio permaneat. Et ex pecunia nostra in quantum illis sufficiat victus adque vestitus procurrat, quatinus sine necessitate vivant. De servos vel ancillas nostras ita discernimus. Omnes liberi et liberi sint: et abeant per caput mundio tremisiss singulas; in ea vero rationem, ut dum nos advixerimus, nobis deserviant: post nostrum vero dicessum, si sororis, que nobis successerint, aut forte abba, si ipse defuerint, aliqua eis violentia inferre voluerint, que ipsi portare non possint, dent mundio per capud tremisse unum in ipsum sanctum locum, et vadant soluti ab omni jus patronati, ubi voluerint. Hec omnia superius comprehensa jam, ut premisimus, inconversa statuimus permanere. Quam vero ordinacionis nostre paginam Honoso archidiaconus sancte Veronensis Ecclesie scribere rogavimus, et per nosmetipsos, seu testibus corroboravimus.

^a Qui vetustum autographum descripsit, notas chronologicas ex oscitantia vitiavit, scribens: *Anno felicissimi regis (pro regni) nostri tertio decimo, indictione xv. Non tertio decimo, sed tantum tertio primigenia membrana prætulerit. Et revera anno 747 decurrebat annus 5 Rachisii, ut ex aliis ejus*

Acto in civitate Verona, die xv mensis Magii, regnum, et indicio suprascripta feliciter.

Signa eorum, qui in otentico manus posuerunt: in primis Auteonda et Natalia, que ipsa cartola fecerunt.

Sigipert episcopus.

Giselpert dux.

Curerat presbyter.

Auderat filius Conda Wibiloni.

Sigelaïs filius Sigerat.

Azo filius Conda Raziloni.

Radoin filius Conda Tatoni scripsit.

XXI.

Decretum a Rachisii Langobardorum regis, per quod fines decernit aliquot prædiorum ad monasterium Bobiense spectantium (anno 747).

Flavius Rachis viro excellentissimo Rege monasterio beatissimi..... Petri et Christi confessoris Columbani, sito in Bobio, et venerabili viro Anastasio..... congregationi ipsius monasterii. Manifestum est, quod ante hos annos tempore..... Domni Liutprandi regis vobis subtractum est in aliquod sine nostro iuri.... per Hilpranda in suprascriptum cœnubium relaxatum est, et in aliquo in ipso..... a Medianensi in loco, qui dicitur Noeciela. Ideo accedentes inibi missi nostri..... cum Gisilpert Waldeman inquirentes per Silvanos nostros, idest Otonem et Rach..... veritatem, et renovantes signa et cruces cum clavos ferreos adfigentes simul, et ti..... ipsos Medianenses: id est prima cruce in ripa de fluvio Nure in Fao, deinde in se..... qui stat in prato usque in terminum, qui inibi fixum est a Noeciela, et deinde usque in aliu..... semitam, quod fixerunt Rachis et Oto Silvani in presentia ipsius Gumpert: deinde per..... in via publica, et per ipsam viam ascendente in fuso: deinde ex transversum descendente in..... Gambaro et Molino ipsorum; et deinde iterum ascendente ipsa sine usque in cruce, que fixerunt in..... rano suprascripti Silvani nostri Oto, Rachis, et Pasca: ius in via publica inter sine Turio et Alpe nostra Carebalo per iussionem de ipsis missis nostris; et iterum de alio latere per fluvium ipsum Nure ascendente per aquam et loca designata inter duas mojolascas exeunte ad Lacoraria et capanna Gajaria usque in Faa signato et sine ista, et qualiter superius legitur, Silvani nostri, id est Oto et Rachis, per Evangelia firmaverunt in suprascriptorum presentia. Unde inquisitio per suprascriptos missos, id est Gumpert, Gisilpert, atque Gaidaris notarium facta est. Propterea sperastis ab excell. regni nostri, quatinus hæc omnia superius dicta, qualiter sine deliberata est, assignata vobis per nostrum præceptum iudicata firmare deberemus. Nos vero ob Dei intuitu hoc serenitatis nostræ præceptum vobis emitti chartis didici, et recte statuit Paginus in Critic. Baron. anno 744. Pistorii chartam vidi scriptam die 8 Septembrio, regnante domno Rachis vir excellentissimus regum, anno quarto per indictione ii, hoc est anno Christi 748 inchoata, ut credere juvat, indictione nova eo ipso mense. MUMAT.

præcepimus, firmantes in vos omnia, qualiter superius legitur, aut qualiter ipsi missi nostri inquisierunt, et signa ponere fecerunt: quatinus ab odierua die securi possideatis. Et nullos dux, comes, gastaldius, vel actionarius noster, contra hunc nostrum iudicati et firmitatis munimen audeat ire in quandoque, sed omni in tempore firmum permaneat.

Ex dicto domni regis per Sisinnium notarium scripsi ego Gauspert.

Datum in curte Carbonaria, v die mensis Augusti, anno felicissimi regis nostri tertio decimo, indictione xv.

XXII.

Fundatio monasterii monialium, et xenodochii a sancti Petri Pistoriensis, per Ratofridum filium Guitchisii facta (anno 748).

In nomine Domini. Die octavo mense Septembris, regnante domno Raebis vir excellentissimus regem anno quarto, per indictione secunda feliciter. Ratofredi filius quondam Guitchisii sperave in me divina potentia, dum complexus rejacere in infinitate sine fine, ubi fures non effodiunt, nec furantur, ut illa voce audire merear, quia Dominus noster Jesus Christus ac Redemptor omnium in se

^a Sed quando nobilis monasterii sancti Petri Pistoriensis injecta est mentio, lectoribus non ingratum fore puto, si celebrem et perquam peregrinum ritum oblivioni et ego eripiam, qui olim ibi obtinuit, sed proximis tandem temporibus exolevit. Ubi novus Pistorii episcopus civitatem primum ingrediebatur, universo clero ac populo stipatus, solemnibus pompis deducebatur ad templum sanctimonialium sancti Petri Majoris. Spectabatur ibi paratus dapsilis lectus, quem sedis loco petebat antistes. Tum abbatis, quæ effracto claustris intro in sacram sedem cum universis monialibus prodierat, ad sinistram episcopi et ipsa super lectum assidebat. Exinde a presule ejusdem abbatis digito annulus pretiosus inferebatur, desponsantis ad instar, et pastoralis etiam baculus dextere illius pauli-per dimittebatur. Atque his peractis, procedebat ad cathedrale templum episcopus, abbatisa regrediente cum suis virginibus ad consueta penetralia cœnobii. Testes hujusmodi antiquati ritus jam supra dedi. Addere tamen in presentia juvat, asservari in archivio Pistoriensis episcopatus, librum manu exaratum cum hoc titulo: *Liber collationum beneficiorum Ser Donati de Potitis cancellarii episcopalis ab anno 1544 ad 1575*. Ibi vero pag. 327 ceremoniæ novo episcopo adhibendæ his verbis describuntur: « Giunto all' antiporto della città il vescovo, accompagnato da tutto il clero regolare e secolare, e da tutti i magistrati, scavalca, e sopra un tapeto s' inginocchia, e allora la croce, quale gli porge il proposto della cattedrale. E fatto questo il vescovo domanda, se v' è la famiglia de' cellési. E subito tutti i cellési, quali saranno ivi preparati, si fanno avanti, e posti ginocchioni, si levano in piedi; e quello, a cui e da loro ordinato, dice alcune parole, e gli baciano la mano dipoi rimonta sulla mula, e in mezzo a' cellési entra sotto il baldacchino, e li giovani de' cellési vanno alla staffa, e seguita la processione dentro alla città con li priori, magistrati, inverso san Pier Maggiore. Arrivato alle scalette della chiesa, si cava i guanti di seta; e la mala co i guanti pigliano i giovani de' cellési deputati. Il vescovo accompagnato da' cellési entra in san Pietro Maggiore, ove si pone a sedere nella sedia per lui preparata; e la badessa e le monache vengono a baciarli la mano. Fatto questo, il

A credentibus promittere dignatus est: *Venite, benedicti Patrie; percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Et iterum ammonuit, dicens *filius masculus*. Previdimus in proprio meo edificare ecclesiam monasterio beatissimorum sancti Petri et Pauli atque Anastasii, et inivi me vel anima mea commendare atque offerre medietatem de omnem parvitate pecuniam vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere et tuero, cum case avitacionis mee, quam et case mas-aricie, seo casalia, vinea, terra, pratis, pa-cuis, silvis, salectis, sationibus, cultum atque incultum, movilem vel immovilem, se-cque moventibus, omnia et in omnibus, ad ipsum sanctum et venerabilem locum offerri et condonare providi seu et Astrueldi, qui veste monastica induta e se videtur. In eum vero tempore, ut si jam dicta filia mea voluere cum genitrice mea Muntia atque conjuge mea Perterada, seu germana mea Ratperta in ipso monasterio deservire voluere in Senodochio egenos vel pauperes recipiendum et elemosina tribuendum et gubernandum per ebdomata una pauperes vel peregrinas animas, et una cum Dominico abbate rectore, quem inivi ordinare providi. Omnia, ut dixi, in sua habeat potestate

vescovo si ritira appresso il letto quivi preparato, e postosi a sedere, viene la badessa, quale fatta la debita riverenza, ancor lei siede da mano sinistra, e dal vescovo riceve l' anello in dito, e di poi il pastorale in mano con quelle parole, che parra a sua signoria reverendissima, etc. Interea riserint, et non injuria, ipsi etiam severi lectores ad hujus consuetudinis aspectum, eamque idcirco tandem sublatam intelligent, quod vulgi dieteris nimis facile pateret. Mibi tamen in eo ritu nihil improbandum fuisse creditur, verique videtur similis, ipsam ea solum de causa in desuetudinem abiisse, quod novi episcopi tam solennem ingressum non amplius usurpent. Nam ad anulum quod attinet in digitum abbatisse immisum: jam notum est virginibus etiam sacris conferri, et Benedictinis præcipue, soere, ad significandum eas nubere Christo. Atque is ritus multis olim in locis frequentabatur, imo adhuc alicubi perdurat, episcopo tunc dicente: *anulo suo subarrhavit me*. Tota proinde ritus hujus defunctus in loco preparato sita erat, super quem sedisse dicuntur episcopus et abbatisa. Verum a recentioribus, qui nunquam spectaculo interfuere, hoc non satis rite traditum, affirmatumque fuit. Non lectum, sed un pulco, id est tabulatum in templo præparatum fuisse tradunt alii scriptores. *Stratum paratum* in templo fortasse legebatur in antiquis monasterii aut episcopii Ritualibus: quam vocem nonnulli interpretati sunt pro letto, cum tabulatum quoque significare potuerit. Atque in eam sententiam vehementius rapior, quod animadvertentem parem ritum Florentiæ olim observatum in pari solemnitate atque in templo ac monasterio ejusdem ordinis ac nominis. Vide præcipue quæ scripsit Petrus Ricordatus Casinensis monachus in Histor. monast. edita Romæ anno 1575. Is enim memorat, non lectum, sed un palco benissimo parato. Item quoque Florentinorum ritus fuisse descriptus legitur in Cæremoniari, manu exarato, cui titulus il *Bullettone*, in archivio archiepiscopatus Florentini, et in eorundem Florentinorum presulum Chronologia, a Cernacchino edita anno 1716 Florentiæ. Unde vero originem traxerit hujusmodi solemnitas, quidve revera significarit, inquirere mihi non vacat, et præsertim quod antiquata jam fuerit. MERAT.

regendum elemosinam tribuendam, de quod inivi Dominus condonare dignatus fuerit; et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis die noctuque omnipotentem Deum, et etiam Dei Genitrice Maria, vel beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii inci nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeat, quia scriptum est per eloquium et ministrati-onem Domini nostri Jesu Christi: *Petite et dabitur vobis: quærite et invenietis* per ideo ego miser et nimium peccator creditur in ejus magna misericordia, quia pius Dominus et Redemptor omnium cœli et terre de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii celeste gau Conjuge mea Perterada carnali vitio fuerit consecuta, et in ipso senodochio vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeat, nisi vacua et inane exinde foris exire deveant, ambulando ubi voluerit, et forsitan filia rio deservire, si de cumpotione mea, vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis, vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperatione facere. Nam si inivi permanserit, omnia cum supradicto rectore vel genitrice, atque conjuge, vel s. Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi avitandum, omnia mea sit potestate regendum, remehorandum, usufructu capiendum, nam non ad secularibus pro nullo ingenio subtrahendum nisi pro anima mea demittendum si mihi beredes esse deveant secundum lex gentis nostre, et ipse senodochio in sua aveat potestate, vel quod per ipso mihi fuerit ordinatum. Et si ad secularibus voluerit permanere, portionem suam suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione ordinatione justa Deo fuerit ordinatum. Et quia me optandum ire, si sine filius masculo transiero, et antea de hac luce migratus fuero, quam ipsum sanctum et venerabile locum consecratum sit, volo atque decerno, ut ipso oratorio vel senodochio jam dictum ge, seu sorore et filia mea de omnia medietate rebus meis, que inivi condonare visus sum, diebus vite sue aveat potestatem; et post ovito eorum, quod per ipsi inivi fuerit ordinatum et servi vel ancillas meas parte mea liveri demittendi ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps domnus noster bona memorie Liuprandi rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare previdi, ut sub nullus matricis ecclesia subjacentem ipsum sanctum oratoricm vel senodochio parvitate mu Dominico abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice, atque conjuge seu germana atque filia mea, in suam aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unus quislibet secundum Deum electis spiri peres, et pro scelera mea Dominum deprecandum; nam pro nullo titulo malum hominem alienandum, aut per corruptionem inivi alio superponendum, nisi quem ille voluerit, qui inivi fuerit ordinatus et nullus de herc-

dibus proheredibus meis quandoque aliqua posse tuis temporibus stavitum permaueat. Et qui contra hanc cartulam vel ipso monasterio, aut sanctum Senodochio ire quandoque presumpserit, aut ea intrumpere voluerit, in primis in ira Dei et omnis virtutis celorum, et archangelorum et angelorum Scarioth, qui tradidit Dominum nostrum Jesum Christum, et in Tartaro sit conscriptum. Ecce ut mea fuerunt desideria adimplevi, et Avondus notarius scribere rogavi.

Actum Pistoria, regnum et iudictione suprascripta feliciter.

Signum manus fredus medicus rogatus a Ratperto manu propria teste subscripsi.

Ego Lazarus rogatus a Ratperto testis subscripsi.

Ego Rachiperto rogatus a Ratperto testis subscripsi.

Signum manus Maurelli, qui filio quondam Statori, rog

Signum manus Anselmi, qui filio quondam Barufala, testis.

Signum manus Tatonii, qui filio quondam Fusoni, testis.

Ego Avondus, qui supra scriptor hujus cartule post a testibus roborata et tradita ipsius abbas presente Andrea filio

..... Domni Karoli, anno regni ejus quarto per iudictione prima complevi et dedi.

Ego Gausperto notario, sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi et legi, sic mihi continebatur, quomodo in hac exemplar scriptam est, preter plus minusve, et manu mea propria scripsi.

XXIII.

Institutio monasterii sacrarum virginum sub titulo sanctorum Petri et Pauli atque Anastasii facta a Ratefredo filio Gulichisi in agro Pistoriensi (an. 748).

In nomine Domini. Die octavo, mense Septembrie, regnante domno Rachis vir excellentissimus regem, anno quarto, per iudictione secunda, feliciter. Ratfredi filius quondam Gulichisi sperave in me divina potentia, dum complexus rejacere in infirmitat... sine fine, ubi fures non effodiant nec furantur; et illa voce audire merear, quia Dominus noster Jesus Christus ac redemptor omnium, in se credentibus promittere dignatus est: *Venite, benedicti Patris: percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Et iterum ammonuit, dicens..... *filius masculus.* Previdimus in proprio meo edificare ecclesiam monasterio beatissimorum sancti Petri et Pauli atque Anastasii, et inivi me, vel anima mea commendare; atque offerri medietatem de omnem parvitate pecuniam, vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere, et... tuero, tam case avitationis mee, quam et case massaricie, seo catalia, vinca, terra, pratis, pascuis, silvis, salictis, sationibus, cultum atque incultum, movilem vel immovilem, seseque moventibus, omnia et in omnibus ad ipsum sanctum et

venerabilem locum offerri et condonare prevedi..... A seu et Astruelda, qui veste monastica induta esse videtur. In eum vero tenore, ut si jam dicta filia mea voluere, cum genitrice mea Muntia, atque conjuge mea Perterada, seu germana mea Ratperta, in ipsum monasterio deservire voluere in..... senodochio egenos vel pauperes recipiendum, et elemosina tribuendum et gubernandum per ebdomata una pauperes, vel peregrinas animas, et una cum dominico abbate rectore, quem inibi ordinare prevedi: omnia, ut dixi, in sua habeat potestate regendum..... elemosinam tribuendum de quod inibi Dominus condonare dignatus fuerit, et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis, die noctuque omnipotentem Deum, et etiam Dei Genitrice Maria, vel beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii..... nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeat, quia scriptum est per eloquium et ministracionem nostri Ihesu Christi: *Petite, et dabitur vobis: querite, et invenietis.....* Pro ideo ego miser et inivium peccator creditur in ejus magna misericordia, qui est pius Dominus, et redemptor omnium celi et terre, de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii celeste gaudium.... conjuge mea Perterada carnale vitio fuerit consecuta, et in ipso senodocio vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeat, nisi vacua et inane exinde foris exire debeant, ambulando uli voluerit, et forsitan filia..... rio deservire.... cum portione sua vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperative facere. Nam si inivi permanerit, omnia cum suprascripto rectore vel genitrice, atque conjuge, vel.... Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi avitandum, omnia mea sit potestate regendum, remelliorandum, usufructu capiendum. Nam non ad secularibus pro nullo ingenio subtrahendum, nisi pro anima mea... demittendum..... mihi heredes esse debeant, secundum lex gentis nostre. Et ipse senodochio in sua aveat potestate, vel quod pro ipso inibi fuerit ordinatum. Et si ad secularibus voluerit permanere, portionem sua suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione... ordinatione justa Domino fuerit ordinatum, et quod a me optandum, id est si sine illis masculis transiero, et antea de hac luce migratus fuero quam ipse sanctum et venerabile locum consecratum sit, volo atque decerno, ut ipso oratorio vel senodochio jam dictum.... conjuge, seu sorore, et filia mea, et omnia medietatem rebus meis, que inivi condonare visus sum, diebus vite sue aveat potestatem. Et post ovito eorum, qui per ipsi inivi fuerit ordinatus; et

^a Quid sit quod charta scripta dicatur anno iv *Ratchis*, ac tabellio in fine *Karoli annum quartum* memoret (quod etiam mendosam indicationem præferre videtur) perpendant eruditi. Fortasse *Karoli Magni* tempore veterem chartam ab Avondo exarantam alter notarius descripsit. Ego ad alia progredior. Quamquam hujus monasterii conditor scribat

servi vel ancillas meas..... mea liveri demittend.... ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps, dominus noster bone memorie Luiprandi rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare prevedi, ut sub nullius.... Ecclesia..... subjacentem ipsum seu oratorium vel senodochio parvitate..... Dominico abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice atque conjuge seu germana, atque filia mea in sua aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unus quisquis secundum Deum electis spiri..... et per scelera mea Dominum deprecandum. Nam per nullo titulo malum hominem alienandum, aut per corruptionem inivi alio super ponendum, nisi quem ille voluerit, qui inivi fuerit ordinatus. Et nullus de heredibus proheredibus meis quandoque aliqua posses..... petuis temporibus stavitum permaneat. Et qui contrarius hanc cartulam, vel ipso monasterio aut sanctum senodochio ire quandoque presumpserit, aut eam irrumpere voluerit, in primis in ira Dei, et omnis virtutis celorum, archangelorum, angelorum..... Scarloth, qui tradidit Dominum nostrum Jesum Christum, et in tartaro sit conscriptum. Ecce, ut mea fuerunt desideria, adimpleri, et Avondus notarium scribere rogavi.

Actum Pistoria, regnum et indictione suprascripta, feliciter.

Signum manus.....

..... fredus medicus rogatus ad Ratperto manu mea propria teste subscripsi.

C Ego Lazarus rogatus a Ratperto manu mea testi subscripsi.

Ego Rachiperto rogatus ad Ratperto testis subscripsi.

Signum manus Maurelli quondam filio Statar.....

Signum manus Anselmi quondam filio Barafula, testis.

Signum manus Taroni quondam filio Fusoni, testis.

Ego Avondus qui supra scriptor hujus cartule, post a testibus roborata, et tradita ipsius abbas presente Andrea filio.....

Ego^a domni Karoli anno regni ejus quarto per indictione prima complevi et dedi.

D Ego Gausperto notarius, sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi, et legi: sic inibi cominebatur, quomodo in hoc exemplo scriptum est, præter plus minusve, et manu mea propria scripsi.

se illius rectorem constituisse Dominicum abbatem, satis tamen prodit, non monachorum, sed sanctimonialium illud fuisse domicilium, cum in eo locum futurum velit matri, germanæ, conjugi ac filie sue. Itaque *rector* non aliud ibi significat, ut puto, nisi *æconomum*, et qui curam reddituum gereret. MURAR.

XXIV.

Fragmentum Libelli contra Senensem episcopum pro Arreino confecti, ubi Digestorum auctoritas adhibetur (anno 752).

.....
 sacrilegio proximum est, nedum sanctorum, verum etiam quorumlibet hominum sepulcrorum violationem, nemini juris perito non est indubitatum; potestatesque loci, si hoc vendicare neglexerint, infamia laborare, ut in Codicis libro nono, titulo de Sepulcro violato: « Si quis sepulcrum læsurus atigerit, locorum iudices, si hoc vendicare neglexerint, pene nomine quam viginti libraium auri in sepulcrorum violatores statuta pena damnari. Preterea locus ipse in quo sepulcrum reponitur, publicetur, ut in eodem titulo. Et si forte detractum aliquid de sepulcro ad domum ejus villamque asportasse reperiretur, villa, sive domus, aut edificium, quodcumque esto, fisci iuribus vendicetur. » Ergo Senensis episcopus non potest petere jura Ecclesie non suæ, presertim cum neglexisset dare vindictam, et ob hoc infamia laborare; cum etiam in eo, quod ratum habuit, mandasse intelligatur, ut in Digestis rathibatio mandato comparatur, cum rathibationem etiam in maleficiis locorum habere valet. Ergo idem jubere maleficium, et rathum abere, postquam factum est. Satis autem habet ratum, qui in Ecclesia cui preest, sacrilegio rem ablatam tenet. Item in octavo libro Codicis legitur: « Si quis in tanta furoris pervenerit audacia, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud quoslibet homines constitutarum ante eventum judicialis arbitrii violenter invaserit, domium quidem constitutus possessionem, quam abstulit, restituat possessori, et dominium ejusdem rei amittat. Sin vero alienarum rerum possessionem invasit, non solum ea possidentibus reddat, verum etiam estimationem earundem rerum restituere compellatur. » Quod autem hec questio procedere debeat, novus Codicis liber testatur titulo ad legem Juliam de vi publica et privata: « Si quis ad se fundum et quodlibet aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: » inter cetera: « Quod si omnia appellatione vim possidenti intulerit, aut omnia calumnie causam examinari precipimus. » Liber quoque Digestorum concordat, ut prius de criminali discetetur. Quando autem inscriptum habet, datam fuisse sententiam, ut sacramenti pars ita se tueretur, et per Senenses remansisse, habetur in quarto libro Codicis, titulo de rebus creditis generaliter de omnibus juramentis, inter ce-

A tera: « Si iudex appellationis prævidens bene eadem illatum jus jurandum a parte ante recusatum pronunciaverit, res secundum quod iudicata est, permanebit. »

XXV.

Aistulphus Langobardorum rex Lopecino Mutinensi episcopo curtem Zenam donat (circa annum 752).

Flavio Aistulpho rex excellentissimus ecclesie beatissimi et confessoris Christi Geminiani, quæ ejusdem corpus quiescit humatum, et beatissimo viro Patri nostro Lopecino episcopo, per presens preceptum potestatis regni nostri, sicut a nobis tu speravit paternitas, per gloriosissimam atque precellentissimam Giseltrudam reginam dilectam conjugem nostram, concedimus atque donamus in ipsa sancta ecclesia curtem nostram quæ dicitur ^a Zena, territorio Mutinensi, Silva jugis numero quingentis, coherentes ibi a tribus partibus Gajo nostro, qui pertinere videtur de ipsa curte Zena, de quarta vero parte percurrente fluvio, qui nominatur Scultenna. Ea ratione suprascripta quingenta jugera silve concedimus, ut ab hac die ipse sanctus locus, vel tua paternitas omni in tempore securiter dona nostra valeat possidere, qualiter et nostra jussimus, tradimus, atque consignatum esse videtur voluntate, quatenus ab hodierno die habentes hoc nostræ donationis et cessionis preceptum, securiter atque firmiter ipse sanctus locus valeat possidere. Et nullus dux, comes, gastaldius, vel actionarius noster contra hoc nostræ donationis et cessionis preceptum audeat ire quandoque, sed omni in tempore ipse pre-nominatus sanctus locus vel tua paternitas securiter valeat possidere. Ex dicto domni regis *Cetera desiderantur.*

XXVI.

Fundatio monasterii sancti Petri in loco Palatiolo, territorii Lucensis, facta a Gualfredo filio Ratchausi Pisano cive (Anno 754).

In nomine Domini nostri Jesu Christi, atque beate semper virginis Marie, et beatissimi apostolorum principis sancti Petri. Regnante piissimo atque excellentissimo pro salute totius catholice gentis nostre Langobardorum domno nostro Aistulfo rege, anni regni ejus, deo protegente, sexto, mense Julio, indictione septima, Walfredus filio quondam Ratchausi, civis Pisane, recolente me istius mundi caducam et transitoriam vitam, et quot oportet hujus mundi vana gloria contemnere per Christum, Dominum sequi, eisque sacra precepta implere, et promissione suscipere, et eternam vitam cum ea fovere; et quod peccatoribus aditus regni colorum non interce-

^a Quæ hic dicitur Giseltruda conjux Aistulphi regis, eadem memorata reperitur in opuscul. de fundatione monasterii Nonantulani, part. II tom. I Rer. Italicarum, ut pote soror sancti Anselmi, cui originem suam debet celeberrimum illud cœnobium in agro Mutinensi constructum.

^b Curtis Zena olim et ipsa sita erat in eodem agro ultra Scultennam fluvium, infra castellum sancti Cæsarii, fortassis ubi nunc Castrumfrancum

Bononiensium visitur. Nam Bononienses, quantis olim potere viribus, suos fines protenderunt Mutinam versus, suamque agrum ex alienis spoliis amplificarunt. Ipsum Nonantulanum monasterium intra fines ipsius curtis Zenæ edificatum videtur. Et visitur adhuc eisdem in locis villa Gaglii, quæ non alia esse videtur a Gajo regis, in hac ipsa charta memorato.

di:ur, si toto corde ad misericordiam Dei confugere. A
Et dum pro mea facinora et spatio vite, quam negle-
genter duxi, me animi tedio infligere, et non inveni,
per quo me in angustiis convertere, tunc protectorem
quesivi, ut quod non meis meritis ad illa valeo
pervenire vita, per qua commissa deleantur, illius
protetio, cui ligandi et solvendi est concessa potestas,
in ovile eis reducatur. Tunc in cujus honore disposui
monasterio hedificare, in que regulariter vitam du-
cere, et me una cum filiis et res meas offero, ubi et
mostras et aliorum anime salvarentur. Item namque
ego qui supra Walfredi cum magna devotione et
compunctione cordis offero me ipso et filiis meis,
id est Ratchisi, Gulifredi, Jaiso, et Benedicto, Do-
mino Deo deservire, et usque ad virtutem et possibili-
tate, auxiliante pius Deus, sante et regulariter vitam
peragere in monasterio beatissimi apostolorum prin-
cipi sancti Petri, quas presenti tempore in proprio
territurio meo ob hamore Christi, et pro remedio
peccatorum meorum hedificare visus sum locus, qui
vocatur palatiolo, in discursu Lucense. In eo vero
tenore meus disposuit animus, ut nullus episcoporum,
aut iudicium ibi perveniat imperio, neque aliquis de
filiis vel heredum meorum, tipo superbie inflati,
quacumque possit in fructibus inibi congregatis, vel
lo res monasterii hujus generare superbiam. Sed ita
volo, adque per hujus nomine cartula confirmavi in
supra memorato monasterio sancti Petri congregatio
monachorum, sive de illis fratribus, quos pius Deus
et ipse ejus apostolus ad suum servitium vocatus
dignare fuere, cum filiis mei una cum ipsis pariter
volumus ex omnipotenti Dei misericordia sancte et
regulariter vitam peregrantur, et pro meis peccatis
die noctuque suis orationibus omnipotenti Deo non
cessent obsecrare misericordia. Et tam ordinatione
ablati, quam et alias ordinationes, quod opportune
sunt in monasterio fieri, ita agunt et perficiunt
secundum institutum regula ad sanctum Patrem
nostrum Benedictum. Et si aliquo errore pro ordina-
tione ortus fuerit, aut pravo aliquo vitium repertus
inter fratribus, quod ipse inter se, vel retitudinem
aut regule instituta corrigere neglexerit, tunc acce-
dant in ipso monasterio sancti Patres quoepiscopi, id
est sedis Ecclesie sancte Pisune, et sedis Ecclesie
Populoniensis, sed et abbas monasterii Domini Salva-
toris in loco Pontiano, item et abbas monasterii
sancti Frediani, ubi et ejus corpus quiescit unatum
civitate Lucense. Illi sanctissimi quattuor hac vena-
biles viri in omnibus habeant licentiam malum aut
pravum vitium, quod ortus fuerit instigante diabolo,
ad Domini revocare precepta, ut malum vitium rese-
cetur, et anime fratrum corrigat ad salute. Et si de-
cedente abbate, in electione abbatis aliquo ortus
luerit scandolo, sicut solet fieri per insidia ostis
nostri, ipsi quidem supra memorati sancti Patres
una cum fratribus ipsius monasterii provideant, qui
dignus fuerit preesse, ita eligant et confirment sine
ullo munere, aut aliquo alio imperio, nisi tantum ut
his pravus vitius se corrigendus, ut sancte et regula-

riter vivant. Nam si ipsi se corrigere potuerint, ut
sancte et regulariter agant, supra memorati quoepi-
scopi, vel abbati nullo coegeant imperio in ipso mona-
sterio aliquo ordinandi aut inducendi: sed liceat coa
instituta Patrum servare, et vita peragere. De supra
memorati fuerit de filiis meis, volo ego, que supra
Walfredi, ut si in aliquis de ipsis erroribus facientibus
in aliquo lapsu cecidere, aut aliquo pravum egerit,
tunc abbas, qui ordinatus fuerit, cum penitentiam et
disciplinam corrigant, et intro monasterio retineant,
ut anima ejus salvari possint, nam foris monaste.io
nullo modo eos expellant, ut anima ejus depereant:
set quos forte voluntarie bene agere neglexerit, faciunt
iniviti.

In dotis vero supra memorati monasterii sancti
B Petri una cum prefatis filiis meis Ratchis, Gulifredus,
Jaso et Benedicto, in primis trado et offero portio-
nem meam de supradicto casale Palatiolo, ubi et ipse
monasterio fundatum est, una cum portione mea de
basilica sancti Philippi, vel res ad eam pertinentes,
cum casas massaricias, familias, vel adjacentias
earum, peculias donicatas cum pastores qui eas de-
pasunt, cum vineis, olivetis, et territorias perlines,
una cum silvis, sicut nobis pertinere videtur in in-
tegro. Item et curte juris mei in Castagneto cum edi-
ficis suas peculias donicatas et pastores qui eam
depasunt, vineas, olivetas, pratas, territorias, silvas,
seo et casas massaricias cum familias suas, que nobis
pertinere, quanta exinde libere non dimiserimus,
cum omne adjacentiam ad ipse, vel curte pertinent
C in integro, habeat ipse monasterio. Item et habeat
portionem meam de molino et casa de Caldana, cum
Litiano, seo et Dominico pueris nostris, et omnia ad-
jacentia ad ipsa casa vel molino partem meam in in-
tegro pertenentes. Simili modo et habeat ipse prefa-
tus monasterio portionem meam de curte Supercornia
cum edificias suas, vineas, territorias cultas et in-
cultas, silvas,..... pascuas, una cum casas mas-
saricias, cum familias suas, et omne adjacentia ad
ipse, vel curte pertinente in integro, ante posito por-
tionem meam de Gagio Gatoti et portionem meam,
hoc est medietatem de casa Candidi de Rivo Certurio
cum familia, et omne adjacentiam ad ipse case per-
tinentes. Item habeat ipse monasterio sancti Petri
portionem meam de Casale in Ruossano cum de mo-
nasterio, quod inibi est sito, et case Massaricie cum
adjacentia ad ipsa case pertinentes portionem meam
in integro. Item volo ut habeat ipse monasterio me-
dietetatem Salinas in loco Vada, et in Pozjolo antea
quod emit a quondam Infredo mea portione. Simili
modo et offero in supradicto monasterio portionem
meam de curtis juris mei in loco qui vocatur Septaris,
cum edificias, vineas olivetas, silvas, territorias
cultas et incultas una cum casas massaricias vel
omne adjacentia ad ipse case vel Curte pertinente.
Et abeat insimul casa Mugniacioli, et casa Teudi-
perti, et casa Wipertuli, et casa, qui fuit Pasquali in
fundo Magno, cum omne adjacentia ad ipse case per-
tinente. Itaque do et offero ad ipsum prefatum mo-

nasterium portionem meam de corte mea Castello Fuolli, cum vineas, ulivetas, edificias, territorias cultas et incultas, seo et case massaricie ad ipsa corte pertinente cum omni adjacentia et familie, quante exinde libere non dimiserimus, abeat ipse monasterio sancti Petri. Simili modo offero in predicto monasterio portionem meam de Gagio in Lariano in integro, et casas Teodore de Agello, et casa Bineli de Lisiano, cum omne adjacentia ad ipse case pertinentes, et familie eorum. Item habeat ipse monasterio sancti Petri casa Guispendi de Massiano, et mediante quod Maurus..... uno et de filiis eis, et habeat casa Gheduli de Rivo Cairo, et casa de filii quondam Pincioli in Pi-imano, et casa Prunoli in Pistule. Item in civitate casa Cunundi, et casa Gridiperdi, casa Epticauisi, casa Cunperti, casa Sichimundi. Hec autem case cum omne adjacentia ad eas pertinente et familie eorum habeat ipsum sanctum et venerabile locum. Similiter volo, ut habeat in loco Cotiano casa Barduli, et casa Mincioli cum adjacentia sua et familia eorum, quante exinde libere non dimiserimus. Simul etiam abeat ipse monasterio medietate de mea portione de casa, que habemus in loco qui vocatur Burghermio, Lupinaria, Glucentiano, cum familie sue et adjacentia sua. Et habeat casa in loco qui vocatur Sarachamano, quem emimus de Juniperto, cum adjacentia sua. In tale enim tinore volo ego, qui supra Walfredi, res superius comprehensa, omnia habere monasterio supra memorali sancti Petri, vel ea per solvant ad ipso monasterio tam liberi quam et servi vel Aldioni, qui in ipse case resederunt. Itemque do et offero a suprascripto monasterio portionem meam de pecunia nostra in insula Corsica, cum casas, familias, territorias, et omne adjacentia ad ipse case pertinentes, et res donicata movilia et immovilia, ut dixi, mea portione de quantum in ipsa insula Corsica et omnia in integrum. Simul et abeat ipse monasterio portionem meam de prato ad Padule Auctoni, et abeat portione mea ad Ursula, et orto, que vocatur ad Prato juxta Padule Auctoni, et portione mea de terra in Arna, medietate de mea portione. Simul et abeat portione mea de dicto in Verriana, et portione mea de casa Brunuli in ipso loco Verriana, cum familia, vel omne adjacentia ad ipse case pertinente mea portione. Itemque dono et offero ad prefatum et ipsius nominato monasterio beatissimi sancti Petri in Ecclesia et monasterio sancti Petri in Accio, que est fundatum et constructo in jam predicta insula Corsica, cum omnia adjacentia, que ad ipsa ecclesia et monasterio est pertinente in integro. Abeat et possideat ipse sanctissimo et venerabile locu hec omnia superius comprehensa, do et offero ego, qui supra Walfredi pro re-

^a Ni mei me fefellerunt oculi, quæ litteræ in calce membranzæ supersunt, indicare mihi vias sunt Januarium mensem, et annum 2 Desiderii regis, et indictione 12, quæ indictio annum proderet 759. Verum cum Desiderius regnum inierit anno 756, veri videtur similis ibi legi indictionem 11 atque adeo ad annum 758 mutilam hanc chartam esse referen-

A demptione anime mee in predicto monasterio sancti Petri, et abbas cum fratribus inibi congregatis Peto, ut pro meis peccatis, suis orationibus et vigiliis intercedere, ut mihi Dominus ignoscat, quod negligenter gessi, et oro pro me peccatore Dominus retribuere mercedem. Ecce meus qualiter complacuit animus, per hujus voluminis cartule confirmo sic, ita ut ad aliquis de filiis aut eredes procerodes meos contra dotis meis pagina ire quandoque presumpserit, aut aliquid subtrahere aut molestare per se, aut supposita persona de omnia, que supra legitur, et approbatum fuerit, componat ad pars ipsius monasterii sancti Petri, vel eis congregationis aurum solidum quingenti, et presens cartula dotis mee in sue firmitate et robore. Unde tres cartule pari tenore Asperio

B notario scribere.
Actum Pisa per indictione suprascripta feliciter.

Una ista cartule reservamus in prefato monasterio sancti Petri. Alia vero de iste cartule dedimus ad conservandum in domo sancte ecclesie Pisane, ubi dominus Andreas episcopus esse videtur. Tertia dedimus ad conservandum monasterio Domini Salvatoris, ubi abbas Gadisteo esse videtur.

Ego Walfredi filio quondam Ratehausi in hanc cartule dotis mee manu mea propria subscripsi, et testibus ubtuli r borandam.

Signum † manus Antiperti filio quondam Arieti teste.

C Signum † manu Pertualdi filio quondam Arioldi teste.

Signum manu † Beuti Alesearco teste.

Signum † manu Gadualli.

Ego Marcio notarius rogatus a Walfredi in hanc cartule me testes subscripsi.

Ego Gundiperto filio quondam Burbensii rogatus ad Walfredi in hanc cartule me testes subscripsi.

Signum † manu Guliperti filio quondam Vitaliani testes.

Ego Ausperto notarius rogatus a Walfredi hac cartule subscripsi supplevi.

Ego Benedictus notarius autentico illum vidi et legi.

Ego Gospertus notarius autentico vidi et legi, unde uno exemplar factu est, et hic subscripsi.

D Ego Illq, notarius domni imperatoris autentico illo vidi et legi, et fideliter exemplavi, literis plus minus.

XXVII.

Desiderius Langobardorum rex, et Ansa regina eius uxor, monasterio sancti Michaelis et sancti Petri in civitate Brixiana multa donat (anno 758) ^a.

..... Rex, et gloriosa atque preclara Ansa..... Michaelis atque apostolorum principis Petri, quod.....

dam. Sed quidnam, queso, priora verba significant, nempe Michaelis, atque apostolorum principis Petri? Nemo non dicat supplendum hic esse monasterium; ei autem canobio eadem Anselberga abbatissa preerat, quæ Desiderii ipsius filia fuit, atque abbatissa monasterii Domini Salvatoris, quod postea sanctæ Julizæ appellatum est. Nunquid ergo unum idemque

intra civitatem nostram Brixianam, et Deo dicata A
Anselperga abbatissa..... monacharum ibidem Do-
mino servienti. Prophete electi, et regis David
vaticini..... mentum est Dominus tinentium eum.
Et quia confidimus omne Dominus nostrum firma-
mentum nostrum dignatus est.... hujus seculi pos-
sessione gloria nomini ejus ipsius sanctis locis dona
tribuendo decora..... ipsius Prophete testimonium
dicentis: *Domine, dilexi decorem domus tue, et
locum habitationis.....* ut a peccatorum nexibus
mereamur absolvi, et eterne vite gaudium conse-
quatur, per nostre..... preceptum offerimus in jure
ipsius monasterii ex propria facultate nostra. Primum
omnium..... monasterii cum ecclesiis, et reliquis
edificiis a nobis ibidem constructum atque area vel
omnia coherentia ibidem pertinentia, qualiter jam
dudum a predecessore nostro domno Aistulfo rege
nobis concessa fuit, aut qua.... ibidem post.....
aut quolibet ingenio advenit, sicut posita, et clausa,
atque..... ibidem a nobis largito..... cionem. Itaque
supradicta..... largimus curtem nostram in loco, cui
vocabulum est Cerr..... in integrum ad ipsam cur-
tem pertinentibus, qualiter nobis ab eodem..... con-
cessa fuit, quod postea ibidem per comparisonem,
donationem, aut quocumque..... decimis totius
terre, quam earum operarum alicubi laboraverunt,
ad illarum comunu..... superius nominata, cum edi-
ficiis cum bovibus et..... utriusque sexus simul
cum familiis, servis..... liberos, liberis, cum omni
et in omnibus mobilibus et immobilibus rebus in in-
tegram, sicut nostre pertinuit potestati in jura jam
facti monasterii concedimus, et per presentem
nostrum confirmationis preceptum..... ab hac die...
comitibus, gastaldiis, et gentibus nostris.... in aliquo
audeat molestare... Et ut hec..... doale notar.....
mensis Januarii..... nostri in Dei nomine se-
cundo..... ne XII.....

XXVIII.

*Litteræ Jobiani subdiaconi et aliorum ad Anselpergam
abbatissam monasterii sancti Salvatoris Brixiani, in
quibus eidem donant^a piscarius positus in territorio
Feronianensi (anno 767).*

Regnante domni nostri Desideri et Adelchis reges,
regni eorum undecimo et nono, die vi de mensi De-
cembri, per indictione vi feliciter. Dilectissima nobis
semper donna Anselperga a Deo dilecta abbatissa D
monasterii Domini Salvatori, scita in civitate Brexia,
quam domnus Desiderius rex a fundamentis edifica-
vet. Ideoque nus Jobianus subdiaconus, Amantio
filius Liberi, Martinorum, Stephano filius Albino,
Beatus, Lupicenus, ac Martino. Cogitanti Jobiani
Benenato donatores nus presentes presentibus dixi :
Illas jura firmissima, que et spontanea conferitur vo-

monasterium sub variis hisce titulis erectum fuit? An
antea sanctorum Michaelis et Petri nomine dedi-
catum, postea, jubente rege, Domini Salvatoris nomen
assumpsit? An potius agitur hic de altero mona-
sterio, quod Desiderius construxerit, et celebriori
monasterio Salvatoris supposuerit? Ego in re obscura
sententiam suspendere, eamque prerioribus Brixianæ
urbis reservare satius duxi.

luntato, scribere providimus beatitudinis tue, ex
nostri dono tibi concedere visi sumus piscarie sortis
nostras, que ex integro in loco ubi nuncupatur Rio
Torto, terretorio Feronianensi, per designatas locas,
idem de uno lanterio, quod tenet sine inter ipsis do-
nanti et Martino Gastaldius, et de alio lanterio, quod
currit Cluza uno capo tenente in ipsa Cluza, et de
alio capo Johannes filius Dominico habente, et infra
designatas locas nobis nunc reservamus fini tua, que
supra Anselperge abbatisse confirmamus potestate
vestra habendas et possidendas, et tuis..... defen-
dendas, aut quicquid exinde facere aut judicare vo-
lueris, in vestra tribunali potestate. Et nunquam
nobis liceat nolle quod volumus dare semel vobis
concessa, sed omnia, sicut superius legitur..... nos
B inviolabiliter conservare promittimus.

Acto in vico Bisbetum feliciter.

Ego Jobianus subdiaconus in hanc cartulam dona-
tionis a me facta manu subscripsi.

† Signa manus Amanti filii condam Liveri, qui
hanc cartola donationis fieri rogavit.

† Signa manus Martini Feliculi, qui hanc cartula
donationis fieri rogavit.

† Manus Stephani filii memorati Albino, qui
hanc cartula donationis fieri rogavit.

† Signa manus Beati, qui hanc cartola donationis
fieri rogavit.

† Signa manus Benenati filii Stephani, qui hanc
cartola donationis fieri rogavit, qui juxta lege sua
Langobardorum recepit Launechit manente par
uno.

† Signa manus Lupiceno, qui hanc cartola dona-
tionis fieri rogavit.

† Signa manus Martino, qui hanc cartulam dona-
tionis fieri rogavit.

† Signa manus Johannis filii bone memorie Do-
nati testis.

† Vel Lampertus notarius rogatus ad suprascriptis
donantis in hanc cartula manu mea testis sub-
scripsi.

Ego Gaidoald rogatus ad suprascriptis donantis
in hanc cartula donationis manu mea testis sub-
scripsi.

Scrpsit ego Godstalco notario prostradita coram
testibus relegi, complevi et dedit.

XXIX.

*Valeriani et Liudoaldi charta, concedentium Ansel-
perge abbatissæ monasterii Brixiani sancti Salva-
toris et sanctæ Julæ jus canalis ad deducendum
aquam in idem cœnobium (anno 761).*

Regnante domno Desiderio et Adelgis, viros excel-
lentissimos reges, anno regni eorum quinto et secun-
do, sub die viii Kalendas Aprilis, indictione xiv. In

^a Dona illa sita fuisse dicuntur terretorio Fero-
nianensi : quæ dicendi formula plerumque apud an-
tiquos idem significat atque comitatus, et præsertim
cum nulla Mutinensis urbis mentio addatur.

^b Erant illa nomina veluti duo nomina quorum
alterum in baptismo, alterum ante vel post baptismum
(idque frequentius) a parentibus aut a populo impon-
ebatur. Diu enim mos apud Christianos obtinuit, ut

Christi nomine, promittimus atque spondimus nos A
 Valerianus et Liudoaldus germani, filii quondam Leo-
 nis, habitatores intra muros civitatis Brixianæ, tibi
 Anselpergæ dicatæ Deo abbatissæ monasterii Domini
 Salvatoris intra civitatem Brixianam fundatum, de
 curriculo illo, per quem graditur aqua ad monaste-
 rium vestrum, et estat ex parte constitutum intra
 casam vel curtem habitationis nostræ, usque ad pe-
 des quinquaginta sex juxta, ut deinceps et in perpetuum
 sine nostra heredumque nostrorum interdictione
 permaneat semper omni tempore, inter se quale-
 bit conturbationem, vel rupturam, aut lesionem alia
 accesserit, liberam licentiam habeat pars monasterii
 vestri omni tempore fodere et aperire terram, que
 erga ipsum estat, ad recuperandum, in quo contur-
 batum fuerit. Et si quis ex nobis, qui supra Valeria-
 nus et Liudoaldus heredes in aliquo disturbationem
 fecerimus ex ipso curriculo, aut quali in tempore
 oportuerit ad recuperandum eum interdixerimus,
 in quo superius legitur, et contra hanc cartalam pro-
 missionis ire quandoque temptaverimus per nos aut
 qualemcumque personam, principi aut judici supli-
 candum, pro quo manifestum fuerit, componamus
 ad partem suprascripto monasterio tibi Anselpergæ
 abbatissæ, et successoribus tuis, auri solidos quin-
 quaginta, et post pene solutionem presens pagina
 obtineat roborem : sic ita ut si aqua ex ipso curriculo
 foras ruperit, non sit negligentia jam dicti monaste-
 rii vestri ad recuperandum, ne vobis grave et im-
 pium inferat damnum, quod possibile videatur esse
 aut intollerabile, prolongaverat dilationem. Unde ac-
 cepimus nos Valerianus et Liudoaldus promissionis
 Launichild, secundum legem nostram, a te Ansel-
 perga abbatissa ex sacculo, ut supra, monasterii
 vestri, auri solidos numero sex, et duo tremisse, ut
 stabilis permaneat. Quam vero paginam promissionis
 Tanoaldi scribendum rogavimus, qui et ego ex dictato
 Laurentio notario scripsi.

Actum Brixia feliciter.

Signum † manus Liudoaldi recognoscentis ad omnia
 suprascripta.

† Valerianus hanc paginam promissionis cautionis
 a nobis factam subscripsimus, relectæ scribere obtu-
 li, roboravi et subscripsi, auri solidos sex et duo tre-
 misse accepi.

ad aliquot annos, eosque interdum multos, baptismus
 differretur, isque solemniter in pervigilio tantum
 Paschatis et Pentecostes celebraretur, nisi pericu-
 lum vitæ imminens ministrandum ante suaderet.
 Tunc ergo ante baptismum infantibus nomen daba-
 tur. Vide Beroldum in dissertatione LVII de Ritibus
 Ambrosianis. Porro adeo insita est in populis libido
 et consuetudo hujusmodi vetustissima agnominum
 imponendorum, ut adhuc constantissima perduret
 inter plurimos Italiæ populos. A Mutinensi quidem
 urbe pene prorsus excessit, ut rem domestico testi-
 monio confirmem. Verum in castellis, et ruri potis-
 simum, multus est usus agnominum, vixque ullus
 interdum est e rusticis in aliquo vico, qui ex agno-
 mine, quam ex nomine, non sit notior vicinis suis.
 Idem a Gallis in militia factum animadverti. Hæc au-
 tem agnomina, quanquam necessitas aliquando in-
 vexisse videatur, attamen progredientibus sæculis,

† Leo rogatus a Valeriano et Liudoaldo ger-
 manis in hac pagina promissionis et obligationis
 testis subscripsi, et suprascriptas res Launichild
 dare vidi.

Pollecicus rogatus a Valeriano et Liudoald germa-
 nis. etc., ut supra.

† Ego suprascripto Tanoaldus huic pagine pro-
 missionis scripsi et subscripsi, quam post traditam
 complevi.

XXX.

*Donatio Gisulfi regis, pro Cassinensi monasterio
 (anno 768).*

(Ex Tosti, Storia della badia di Mont.-Cass.)

..... Nos vir gloriosissimus Gisulfus Dei provi-
 dentia summus dux Longobardorum gentis, motus
 Dei omnipotentis misericordia, et ob animæ nostræ
 totiusque nostræ gentis salutem, quam et per rogum
 Majonis comitis nostri concessimus in monasterio
 beatæ et gloriosæ Dei genitricis semperque virginis
 Mariæ, quod ab olim constructum est in locum, qui
 nominatur Cingla, in quo Acetrula Deo digna abba-
 tissa præesse videtur, inclitas duas curtes nostras,
 quas habemus in finibus Teano loco Bairanum, et
 sunt ambo conjunctæ, quarum una nominatur ad
 Gruttule et altera ad Tora, habente finis prædictas
 curtes, ab una parte qualiter vadit per pedem de
 monte sancti Leutherii; et ab inde qualiter juxta
 eundem montem descendit in fluvio Buktarno, ab
 alia parte qualiter ascendit per medium albeum
 prædicti fluminis usque in ribo qui nominatur de
 Bagnula de tertia parte prædicto ribo, qui decernit
 inter has curtes et terra præfati monasterii, de
 quarta parte sine ribulus, qui intrat in prædicto ribo,
 et qualiter ascendit prædicto ribulus usque in eoloco,
 unde egreditur, et ab inde in ipsa surgente, ex
 quibus aqua viva egreditur, et ab inde in prædictum
 pedem de monte sancti Leutherii, qui est prior
 finis. Has autem prædictas curtes qualiter de fine in
 fine prænotabimus cum diversis cespitibus suis, et
 cum hiis et aquis, cum omnibus pertinentiis earum.
 Insimul cum ipsa ecclesia sancti Cecillii infra præ-
 dictas fines ædificata, et cum septem condomas de
 nostris serbis in prædictis curtibus habitantibus: id
 est filii et nepotes Gaidosolii cum filiis et filiabus
 eorum et filii et nepotes Sinoaddi, et filii et nepotes

et nostro præsertim, improbitas hominum, et qui-
 dam male feriatu ardor, eadem instituere consuevit.
 Nempe in sacro lavacro suum cuique nomen impo-
 nebatur: sed sæpius prævalebat alterum nomen,
 quod aut ante baptismum, aut postea domesticis, vic-
 tive, ex arbitrio suo invitis plerumque hominibus
 apponebant. Honesta, fateor, et grata ex iis perquam
 multa fuere; sed non pauca vituperationis et scom-
 matis speciem referebant. An antiqui Langobardi,
 donec eorum regnum ac fortuna in Italia stetit, hisce
 ludibriis delectarentur, nondum deprehendi. Ultra
 enim quam creditur, quidquid nobilitatis colorem
 lædere poterat, illi aversabantur; neque fortasse
 quisquam tolerasset ejusmodi nomina, si dicerii vo-
 tam importassent. Verum sub Carolinis Cæsaribus,
 ac deinde frequentius sub regibus subsecutis, eadem
 agnomina in usu fuisse deprehendi.

Marzuccoli, et filii et nepotes Lupicis cum filiis et filiabus eorum, et filii et nepotes Luperissi, et filii et nepotes Sanduli, et filii et nepotes Bonusoli, cum filiis et filiabus eorum. Hæc omnia quæ prædiximus nostra excellentissima potestas in prædicto sancto cœnobio concessi ad perpetualiter habendum, et possidendum. Scripto præcepto ipse per Bertari notario.

Actum in hunc sacrum Benebentanum nostrum palatium, mense Septembrio, indictione quarta decima...

XXXI.

Præceptum Desiderii regis Longobardorum pro Theodemario abbate Cassinensis monasterii (anno 768).

(Ex Tosti, *ibid.*)

In nomine summæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Desiderius æterni regis suffragante potentia Longobardorum rex. Regni nostri statum, et vitæ augmentum ad hoc proficere credimus, si ecclesiarum Dei curam gerentes continuis eam, suosque servitores ditemus beneficiis atque muneribus. Quocirca nostrorum fidelium sagacitas noverit, qualiter ad petitionem nos religioso viro Theottunari abbati ex monasterio sancti confessoris Christi Benedicti, quod est constructum in loco qui dicitur Casinum Castum, ubi sacratissimum corpus ejus humatum est, tale beneficium circa monasterium ipsum visi fuimus concessisse, unde monachi Leo servientes, et pro nobis, et cuncto populo Christiano exorantes, vivere valeant. Id est terras, et silvas sacri nostri palatii pertinentes per has fines. A prima fine de ipsa Carnellu, et quomodo salit per ipsa Bantra, usque in rivo sicco, et saliente usque ad ecclesias sancti Martini, et quomodo pergit per ipse criste de monte sancti Petri. De secunda parte fluvii serra de monte qui dicitur Cismo, et quomodo pergit per serra de monte qui dicitur Aquilone, et vadit ad locum qui dicitur de Pupplo, et quomodo pergit ad locum Viticusum, et vadit directum ad Aquam fundatam, et quomodo ascendit per ipsum montem qui est super Casale, et pervenit ad badum fluminis qui dicitur Rapidi, et pervenit in aquam Melarini, et quomodo pergit per ipsas cristas montium, et pervenit ad terram albam; inde venit ad furcam sancti Valentini, et quomodo ascendit per cristas montium qui sunt inter Atina et Vallerucis, et recto tramite pervenit ad pretam scriptam, et ascendit ad serram montis qui dicitur Ordicosa, et pergit super ipse pesclora, qui dicitur Falconari, et pervenit ad ipse finis qui sunt inter montes, e quibus unus vocatur Spinacius, et alter Porcarius, et inde ascendit ad eristas montis qui vocatur Cairi, et pervenit ad ipse petro super aqua vivola, et ascendit ad collem qui vocatur Gimbiruti. De tertia parte quomodo descendit per ipsum querquitulum et vadit directum in ipsum fossatum juxta ecclesiam sancti Damasi, et pergit directum in silice ad locum qui dicitur Arcu de Gizzuli, et quomodo vadit ad lacum Radeprandi, et inde pergit ad rivum qui vocatur Marozze, et qualiter descendit in fluvium qui vocatur Carnellu, et ascen-

dente per ipso fluvio usque ad aquam que dicitur Cosa, et salit per ipsum montem qui dicitur sancti Donati. De quarta parte sine media serra de monte sancti Donati, et quomodo descendit super ipsi monticelli de Marri, et vadit ad ipsi pescli qui sunt ad pede de monte qui dicitur Balba, et quomodo vadit inde super duos leones, et inde salit super ipse serre de Casale, et inde descendit super ipsum montem super ipsa villa de Gareliano, et inde vadit super ipsum pesclum qui nominatur Cripta imperatoris, usque in fluvio qui nominatur Gareliano, et ascendente per ipso fluvio usque ad priores fines. Confirmamus etiam in perpetuum eidem venerabili loco ecclesias has: sancti Jacobi in Tremiti, sancti Joannis in Venere, sanctæ Mariz in Cingla, sanctæ Mariæ in Plumberola, sancti Focati in Lesina cum piscaria sua. In comitatu vero Marsorum cella sancti Benedicti in Tilia, sanctus Victorinus in Celano. In Teate sanctus Liberator super fluvium Laentum, sancti Angeli in monte Plano, castellum sancti Angeli, castellum sancti Petri, curtem sancti Januarii cum pertinentiis suis inter has fines; ab uno latere sine cripta Latronis quæ est sub monticello Sarracenicu, et inde ascendit in St. flum de Magella; de alio latere quomodo descendit in aquam Frassinigam, ed inde mittit in rivum Bacinnu et vadit in puteum de Capetano, inde in fossatum sancti Januarii, et in Rosentem; de alio latere finis Bisara in viam que vadit in lacuum supra sanctum Donatum; hinc in Figarum, inde in fossatum de sancta Lucia, et ascendit per aquam frigidam in limite de monte Plano, et sicut vadit sub ipsis limitibus in fossatu Garifuli, et ita vadit in Alento. Inter quos fines nulli homini aliquid dedimus, sed sicut fisco regali pertinebat omnia in eodem cœnobio obtulimus. Dehinc ecclesia sanctæ Mariæ in Bacinno; sancti Felicis in Pastoricio; sancti Benedicti in Terri; sancti Viti supra flumen Lavinum; sancti Heliz in Selangario; sancti Comitii juxta rivum Trulum; sancti Felici in Pulverio; sancti Calisti in Hiano; sancti Mammatis ibidem; sanctæ Mariæ in Ponetiano; sancti Marci ibidem; sancti Eleutherii in Rupi; sancti Pali ibidem una cum Castro Calcaria; sancti Erasmi in Cerrita planu; sancti Salvatori et sancti Martini ibidem; sancti Benedicti, sanctæ Mariæ, et sancti Comitii in Orno; sancti Calisti, sancti Petri in Maltianella; sancti Mauri, et sancti Renati in Tarantonano, et picu Corvarium; sancti Calisti in valle supra Laentum; sanctæ Mariæ supra favam de Laento; sancti Savini in Trevanico, sancti Clementi in Plumbata, sanctæ Mariæ in fluvio Foro, sancti Petri in Lolliano, monasterium sancti Severini; sanctæ Mariæ in Ripa; sancti Andreæ in colle de Albe, sancti Petri in Ari, sancti Angeli ante civitatem Ortonam. Castellum de Ungo, castellum de Prato, sanctæ Crucis in Castro Casale, monasterium sancti Ageratii, sancti Petri in civitate Teatina vetere, sancti Pauli ibidem, sanctæ Teclæ in civitate Teatina nova, sancti Theodori, et sancti Salvatoris in Aterou cum porta suo. In comitatu

tatu Pennensi ecclesia sancti Felicis in Stabulo, A sancti Benedicti in Lauriano, sanctæ Scolasticæ juxta fluvium Tabe, sancti Angeli in Galbanico, sancti Felicis in Rosicelle, sanctæ Mariæ ad Paternum, sancti Martini in Genestrula, sancti Petri, et sancti Cecilie in Castronlano, sanctus Petrus in Termule, sancti Benedicti, et sanctæ Mariæ in Maurina cum portu suo; sancti Victoris in Silva plana, sancti Benedicti, et sanctæ Scolasticæ in Pinne, sanctæ Mariæ, et sancti Benedicti, et sanctæ Columbe in Alarino, sanctæ Mariæ in Cosentia; sancti Benedicti in Bari; sancti Severi in Sorrentu; sancti Benedicti, et sancti Andræ in Caudi; sanctæ Sophiæ in Benevento; sanctæ Cecilie in Neapoli; sancti Benedicti in Salerno; sancti Benedicti in Gagieta; sancti Salvatoris ibidem; sancti Laurentii in Majolisi; sancti Mauri in Meranisi; sanctæ Mariæ in Meritendulo; sancti Agapiti, sanctæ Scolasticæ in Trano; sancti Joannis in Irpinisi; sanctæ Reparatæ, sancti Maximi in rivo Bulanu; Campufridu; sancti Martini in Vulturno cum portu suo; sanctæ Mariæ in Turcinu; sancti Benedicti in Benevento; sancti Angeli in Alefrid; in cominu sancti Victorini; sancti Erasmi; sanctæ Mariæ, et sancti Quirici in Arci; sancti Comitii in Piscaria; sancti Petri in Ceccaum; sancti Liberatoris in Puscolle; sancti Lopardi, et sancti Petri in Tezzanico; sancti Angeli in Laiama; sancti Benedicti in Casagennana; sancti Benedicti in Lauriana; sancti Benedicti in Cilicia, sancti Petri in Conca; sancti Benedicti in Pantanu; sancti Vigilii in monte, sancti Angeli; sanctæ Mariæ in Calvo; sancti Mauri in gualdo Liburie; sanctæ Scolasticæ in Padule; sancti Martini in Cupuli; sancti Benedicti in Atina. In comitatu Mutinensi monasterium sancti Benedicti in Adili; monasterium sancti Martini juxta stratam Petrosam; monasterium sancti Joannis in curte Frassenetula; monasterium sancti Domnini in curte Argele; monasterium sancti Vitalis in curte Calderaria; monasterium sanctæ Mariæ in Laurentiatico cum omnibus pertinentiis eorum, in quibuscumque locis positis, seu casualibus, aut fundoris tam domicatuni, villis cum rusticis et colonis, et cum colonis, et famulis utriusque sexus per singulas curtes, et per singula monasteria que superius leguntur, una cum terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, pescationibus, venationibus, occupationibus, cultum, incultum, divisum, et indivisum, arboribus fructiferis, et infructiferis, et pomiferis diversi generis, et cum omnibus super se, et infra se habentibus in integrum in eodem monasterio Casinensi concessimus in perpetuum semper habendum. Pariter etiam in eodem loco concedimus cunctas res que in eodem loco oblata sunt per omnes regni nostri fines, seu et que amodo in antea qualiscumque homo donare vel offerre ex rebus suis. Item de terris, casis, vineis, molendinis in prædicto sancto et venerabili loco voluerint licentiam et potestatem habeant donare et offerre cum quali ratione voluerint suorum sint licentiam sine contrarietate principis, archiepiscopis,

comitibus, episcopis, castaldeis, iudicibus; ut quemadmodum ad eundem venerabilem monasterium sancti Benedicti possessæ fuerunt, per hanc nostræ confirmationis auctoritatem nostris futurisque temporibus abbas ipsius loci sancti Benedicti firmiterque inviolabiliterque teneat, et possideat, prout facultas vel utilitas ipsius venerabilis loci exigerit. Ita ut nullus iudex publicus, quislibet ex judicialia potestate in cellas et villas, aut agros, seu lora, sive reliquas possessiones nostri cœnobii sancti Benedicti, quas moderno tempore in quibuscumque paginis, et territorio infra regni nostri ditione iuste et legaliter possidet, vel quidquid deinceps divina pietas ipso loco voluerit augere ad causas audiendas, vel frodi aut tributa exigenda, vel mansiones aut paratas faciendas, vel sifejussores tollendos, aut homines ipsius monasterii tam liberos quam servos, seu cartulatos vel offertos, et qui super terra ipsius monasterii resident, nullatenus distringendos, nec ullas redivitiones aut illicitas occasiones requirendas nostris futuris utrisque temporibus ingredi audeat, nec ea quæ superius memorata sunt penitus exigere præsumat, sed liceat præsentem Theothmari venerabilem abatem, ejusque successores una cum congregatione ibidem Deo famulante sub nostræ munitionis defensione quieto ordine vivere ac residere, et Dominum pro nostra anima supplicare. Et quicquid fiscus, et jure jam prephati monasterii pars publica sperare poterat pro animæ nostræ mercede lamina-ribus ipsius venerabilis monasterii nostra maneat auctoritate concessum. Nec non etiam a nobis addi atque confirmari placeat, ut ex omnibus rebus vel mancipiis ex ipso monasterio pertinentibus cartulatis vel offertis, liberos atque servos ubi pars ipsius monasterii eligerint, atque adclamaverint ministri vel exactoribus publicis per tres aut duos circa manentes atque consistentes veraces homines quos ipsius monasterii monachi acclamaverint, inquisitio fiat qualiter et rei veritas facilius investigetur, et monachi ipsius monasterii suam valeant justitiam consequi. Ita ut post facta inquisitione rem quam clamaverint prædicti veraces homines jam prædictæ pertinere monasterio liceat monachi quiete possidere, ut nulli liceat monachi de prædicta monasterio in palatio quorumcumque taliter respondere aut sacramentum compellere. Si vero de servis aut ancillis vel de quibuslibet rebus horta fuerit intentio, liceat monachi ejusdem monasterii ipsos retinere, quousque in nostra presentia seu de eundem predecessorum nostrorum præsentia veniat, et ibidem coram nobis deliberentur. Quicumque hanc nostram regalem adversus institutionem ire temptaverint, avelique supra memorata vel comprehensa sunt minime observare quia fortasse violare aut dirrumperere temptaverint, sciat se pena persolviturum abatibus ipsius monasterii, et munitione nostra quam in omnibus constituimus ecclesiis, scilicet centum libras auri optimi. Precipimus etiam ubicumque repertus fuerit ex rebus ipsius monasterii vel ceteris illicitas atque

dannosas seu inutiles quos scriptiones vel commutationes evacuentur, et ad ejus vel potestate ipsius monasterii restituatur. Ut cum hæc nostra regalis perceptio per futura tempora firmiorem obtineat vigorem, anulo nostro subter insignirii precepimus.

Paulus Diaconus et notarius sex jussione domini nostri Desiderii serenissimi regis scripsi.

Actum civitate Pavia. Data vero anno regni ejusdem gloriosissimi regis quinto, mense Decembrio, per indictionem duodecimam — Desiderius gratia Dei rex Longobardorum.

XXXII.

Manigundis Langobardæ testamentum pro erectione puellaris monasterii Cairati (anno 768).

(Ex Mabill., Ann. ord. S. Bened.)

In Jesu Christi nomine, regnante domino nostro Luitprando et Heldeprando nostris excellentissimis regibus, anno eorum vigesimo tertio, mense Julii, indictione quinta feliciter. Ego Manigunda, per Dei misericordiam Dei ancilla, et veste monialium induta sum, quæ visa sum vivens lege Langobardorum, præsentibus dixi: Dominus omnipotens ac redemptor noster animas, quas condidit, ad studium salutis semper invitat. Et ideo ego quæ supra Manigunda volo et judico pro amore Domini mei Jesu Christi, et ejus genitricis virginis Mariæ, facere monasterium in suis proprietatibus, in loco Cariadæ, juxta flumen Olona, comitatu Sepriense; et ibi ab ipso monasterio volo facere pro amore Domini mei Jesu Christi, et ejusdem virginis Mariæ, et animæ meæ, atque genitoris et genitricis meæ, atque aliorum parentum meorum remedium ab ipso monasterio; casis, curtis, sediminas, et omnibus rebus, territoriiis et familiis juris mei, quibus habere visa sum in eodem vico et fundo Cariadæ et in ejus territorias, aut ubi per alias locis infra ipsum regnum Italicum habere visa sum. Et iterum volo et judico illas monachas, quæ in ipso monasterio præordinatas essent, habeant de prædictis casis et territoriiis victum et vestitum, quicquid annue Dominus dederit, perpetuis temporibus ad suorum usum et benedictionem quod voluerunt, pro animæ meæ et parentorum meorum remedio. Et volo et judico, seu pro nunc meum judicatum confirmo, ut ipso monasterio sit in tali vero ordine in potestate et consecratione Annextasii episcopi sanctæ Ticinense ecclesiæ et ipsius venerabilis locis, et ejus successoribus, ut pro omni anno per ferias de Domini nativitate debeant dare illa abbatissa, qui pro tempore in ipso monasterio præordinata erat, perpetuis temporibus usque in perpetuum candelas duas, valente denarios quatuor, candelas duas de vinum: seu et oblatas duas de... ad ipsum episcopum sanctæ Ticinensis ecclesiæ, in domo ipsius sanctæ Ticinensis ecclesiæ: ut de illis episcopis, qui pro tempore in ipsum venerabile loco præordinati erant, alia super imposita fecerint plusquam sicut judicavit: tunc volo ego quæ supra Manigunda, ut ipso monasterio habeat commendationem et consecrationem in potestatem sanctæ Medio-

lanensis ecclesiæ: et si datum in ipsæ sanctæ Mediolanensis ecclesiæ, sicut supra judicavit, quod dare debet dapar sanctæ Ticinensis ecclesiæ, et debet et facere dare et consignare abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, ad domum ipsius sanctæ Mediolanensis ecclesiæ autistitis, per ante dictas ferias de Domini nativitate. Et si dapar ipsius sanctæ Mediolanensis ecclesiæ autistitis alia superimposita facta fuerit, quam supra judicavit: tunc volo et judico, ut habeat potestatem commendationem et consecrationem in qualem episcopum ivi ipsa abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, cum ipsa munera, qualiter superius judicavit, alia superimposita eis da nulla par non fiat. Et si quis alius homo aut pontifex, aut episcopus, archiepiscopus, aut qualibet potestas eis fecerint, Dominum Patrem omnipotentem habeat retributionem, et cum Judam traditorem ante tribunal Christi habeat rationem ante ejus majestatem ad omnia, sicut supra judicavit, omni tempore firmis et stabilis permaneat, quia sic decrevit mea bona voluntas firmiter stare judicatum in supradicto loco Cariadæ. Ego Manigunda, Deo dicata, veste monialis induta sum, in hoc judicato a me facto subscripsi. Signum manibus Vallerani de Abbiate, et Heldeprandi de Venegono. Isti testes Rimegasus in hoc judicato rogatus subs. Ursum judices de domo regis rogatus subs. Signum manibus Gundefredi de vico Cariadæ, et Agnelli de ipso vico testes. Signum manibus Brunegoni, et Mambratii de vico Seprio, testes. Ego Dominicus presbyter et notarius hunc judicato ad jam dicta Manigunda rogatus scripsi, post tradita complevi et dedi. Theuprandus judex retuli exempla ex autentico edita subscripsi, et autentico hujus exempla vidi, et legi: et sic tenet in ipso autentico, sicut in ista legitur exempla, extra litteras plus minus. Arnaldus, qui et Bezo, judex sacri palatii, in hoc exemplo ex autentico subs, et autentico hujus exempla vidi, et sic tenet in ipso autentico, sicut in ista legitur exempla extra litteras plus minus. Nazarius, qui et Amizo, judex, autentico hujus exempla vidi et legi, et sicut ibi continebatur, sic in ista legitur exempla extra litteras plus minus. Ego Adam, quæ et Hosbertus, notarius, hæc exempla ex autentico exemplari, et autentico hujus exempla vidi, et legi: et sicut ibi continebatur, extra litteras plus minus.

XXXIII.

Hildeprandi regis præceptum pro ecclesia Placentina. (anno 768).

(Ex Mabill., ibid.)

Flavius Hilprandus rex ecclesiæ beatissimi martyris et confessoris Christi Antonini et Victoris, sita foris muris civitatis Placentinæ, ubi eorum sancta corpora requiescunt humata, et beatissimo patre nostro Thomæ episcopo custodi ejus. Dominus ac redemptor noster Jesus Christus, volens omnes per sanguinem suum pretiosum redemptos beatorum vita aggregare, etc. Idcirco manifestum est omnibus, quod non ante multum tempus, merentibus malis

Placentina est urbs ignis incendio concremata, et omnes munimina ecclesie vestrae, quae ab antecessorum nostrorum tempore nunc usque fuerant factae, ab eodem incendio sunt combustae, per quibus ibi singulis fuere rebus collatis. Unde vestra almitas postulavit excellentiam nostram, ut per serenissimum nostrum praecipere ecclesie vestrae vel vobis deberemus firmare, etc., et firmantes in vos primum omnia quidquid ab antiquis temporibus nunc usque ecclesia ipsa possedit in casis, pecullis, atque familiis utriusque sexus vel aetatis, simul etiam et monasteria, id est beatissimi in Christo apostoli et martyris Thomae atque Syri confessoris prope civitatem nostram Placentinam, seu monasteria Florentiola et Tolla, atque Graviaco, etc. Firmamus etiam vobis, ut omnes mulieres illas liberas, quae usque nunc, dum liberae essent, servis ecclesiae vestrae in matrimonio tradiderunt, vel filiis et filiabus qui ex eis nati sunt. Ita sane ut sint proaldiones, et habeant per caput unusquisque mundum solidos senos, sicut vobis antea a bonae recordationis domino et patre nostro concessa sunt. Similique modo firmamus vobis pensionem illam de sapone, hoc est libras xxx quae palatio nostro ex civitate Placentina inferebantur, et ab ipsomet patruo nostro ad pauperes lavandum concessa sunt. Verum, quia et suggestisti nobis, quod a bonae recordationis domino nostro concessa fuisse ex parte, quae dicitur Codaletto, quando ibi naves militiorum applicaverint ad negotiandum, navem unam tuleritis ad usum pauperum; nos vero juxta qualiter tibi ab ipso concessa est, et usque nunc tulistis, ita tibi firmamus, ut taliter tollas in ante sicut ipso vivente, etc. Ex dicto domini regis, et ex dictato magistri notarii scripsi ego Andreas. Acto Ticino in palatio sub die 11 kal. Aprilium, anno felicissimi regni nostri nono per indictione xii feliciter.

XXXIV.

Privilegium Ambrosii majoris domus regis Luitprandi (anno 713).

Dum in Dei nomine ex jussione piissimi et a Deo conservati domini Luitprandi regis directus fuissem. Ambrosius illustris major domus partibus Tusciae... in civitate Aretina, ibique veniens ad nos beatissimus vir Lupertianus episcopus hujus Aretinae civitatis ecclesiae, suggestit nobis, eo quod multas violentias sustinuerit ab episcopo Senensi nomine Deodato de ecclesiis, vel plebibus, quas a tempore Romanorum sedes sancti Donati possidebat. Hoc audito fecimus superscriptum Adeodatum una cum Taiperto castaldio Senensis civitatis... in nostram venire praesentiam; quatenus, cum jam dictus Lupertianus episcopus Aretinae civitatis, de praedictis ecclesiis causam dicere deberet: sed cum se ambae partes in nostris conjunxerunt praesentis in curia [Al., curia] Domini regis, in loco qui dicitur ad sanctum Martinum; asserebat... praenominatus

Lupertianus episcopus dicens: quod baptisterium sancti Felicis; baptisterium sanctae Mariae in Paena, baptisterium sancti Viti juxta Vescona, baptisterium sancti Joannis; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Sesciano; baptisterium sancti Andreae in Malcono; baptisterium sancti Andreae Asciano [Al. Acciano]; baptisterium sanctae matris Ecclesiae in Consona; baptisterium sancti Valentini in Urzino [Al. Urcino]; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Castello Politiano, baptisterium sancti Viti in Rutiliano; baptisterium sancti Quirici in Osenna; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Pava; baptisterium sanctae Restitutae, baptisterium sanctae matris ecclesiae in Misula, nec non monasterium sancti Angeli in Luco; monasterium sancti Petri in Axo, una cum omnibus ecclesiis, et pertinentiis suis: ad praenominata baptisteria, a tempore Romanorum imperatorum semper sedes sancti Donati ipsas ecclesias praenominatas ordinavit; et sacramentum in presbyteros fecit, et chrisma semper de eadem sede petierunt, et presbyteros, qui modo praesentes in istis ecclesiis esse noscuntur, antecessores nostri, et nos ibidem ordinavimus. Ad haec respondebat praenominatus Deodatus episcopus Senensis civitatis; quod ecclesiae istae vel Tiocia [Al., Diocia], unde agimus in territorio Senensi positae sunt, et ad Senensem ecclesiam debent pertinere, quia dum Longobardi Tusciam occupassent, in Senense civitate minime episcopus fuisset ordinatus: episcopus ille, qui in Aretino tunc temporis erat, ecclesias istas possidebat, et etiam, quod certum est, presbyteros ordinavit, et sacrationem in ipsas fecit, sed per nostram petitionem; eo quod Sena minime haberet episcopum; et postquam Longobardi in Italiam ingressi sunt, primum quidem tempore Rotarii regis, ordinatus est in civitate Senensi episcopus nomine Matrus, et si per vestram petitionem ipsas ecclesias ordinasset, cui eas nobis ab ipso episcopo, vel ab ejus posteris dimissae sunt, sicut eas antea tempore Romanorum possedimus sicut Longobardorum tempore, sine aliqua querela a jure sancti Donati, pertinuerunt semper, et ut completum cognoscas esse manuscriptum presbyterorum, qui fecerunt ad sedem sancti Donati, quando in honore suo, a nobis ordinati sunt, et... sacramenti ubi juraverunt ad praedictam sedem, secundum qualiter consuetudo est. Nunc nos qui supra Ambrosius, major domus illustris, dum ad tantorum annorum curricula possessionem sancti Donati in praedictis baptisteriis, vel Tiocis [Al., Doceis] esse cognovissemus, justum nobis paruit, ut qualiter, quo tempore, quo Longobardi Italiam ingressi sunt, usque in praesenti tempore, sedes sancti Donati saepius repetitas ecclesias possedit; modo, et deinceps sine aliqua taxatione, eas liceat canonico ordine iudicare, et ordinare, et nullam facundiam [Al., facultatem] habeat, neque Adeodatus episcopus Senensis, nec posterii successores ejus, contra Lupertianum, et successores

Hoc privilegium et sequentia ex Italia sacra ab Ughello sunt excerpta.

eius . . . loquendi, vel causandi : sed in omni tempore in eadem deliberatione , ambæ partes debeant permanere.

Unde hanc notitiam pro perpetua firmitate Sigifredum notarium regis scribere admonuimus, facta notitia mense Augusti, regnante excellentissimo domino Luitprando rege anno III, indictione 2.

Actum in curte domini regis in civitate Senis.

XXXV.

Confirmatio Ambrosii donationis a rege Luitprando.
(anno 713).

Flavius Luitprandus perexcellens rex viro venerabili patri nostro Lupertiano episcopo. Obtulisti in presentia regni nostri iudicatum illustris majordomi nostri Ambrosii, in quo continebatur, eo quod causa, quæ vertebatur inter te et Deodatum episcopum civitatis Senensis, de ecclesiis sanctorum Delin quibus baptismi consuetudo est faciendi, audierat, de qua respirasti ad nostram præexcelsam potestatem, per Aldion [Al., Aloinum] fidelem nostram, ut ipsum iudicatum qualiter a suprascripto Ambrosio finitum est, per nostrum præceptum firmare deberemus. Nos quidem ipsius audientes . . . et cognoscentes per ipsum iudicatum, seu et per Taipertum castaldium; quia tua jam dictæ ecclesiæ Lupertianæ longa est possessio; propter mercedem animæ nostræ præsens firmitatis nostræ præceptum tuæ beatitudini emitti præcepimus; ita ut admodo eas dictas ecclesias, quæ in iudicatu leguntur, universæ in tua potestate, ordinatione, atque dominatione permaneant, sicut a longo tempore usque hactenus permanserunt . . . Ad te vel tuos successores futuris temporibus conserventur, et custodes in eas ordinentur seu et presbyteri, vel omnis ordinatio a vobis canonice et regulariter fiat, atque baptisterium, et nullam facundiam jam dictus Adeodatus episcopus contra te vel tuos successores habeat, aliquod de suprascriptis ecclesiis loquendi: sed nec de consecratione earum, aut presbyterorum, aut qualemcumque ordinationem, aut dispositionem: sed ut supra præfati sumus per tuam instantiam, atque per successorum prædictæ ecclesiæ ordinentur, atque . . . sicut textus iudicati noscitur contineri; vel a suprascripto Ambrosio definitum atque sancitum est. Quatenus ab hodierna die nullus dux, comes, castaldus, vel actionarius noster contra præsens nostræ firmitatis præceptum ire quodcumque præsumat, sed ut suprascriptum est, jam præfate ecclesiæ in tua atque successorum tuorum permaneant potestate, secundum antiquam consuetudinem ex edicto domini regis per Posonem notarium, et ex edicto Sigifredi notarii.

Datum Ticini in palatio regio 6 die mensis Martii an. felicissimi regni nostri III, indict. 13, feliciter, et ut verius credatur de annulo nostro subtus sigillavimus.

XXXVI.

Donatio Luitprandi pro monasterio sancti Evasii
(anno 743).

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi

A 743. Ego Luitprandus rex regni, et in omnibus apostolicæ sedis, et sanctæ Ecclesiæ defensor, do et concedo per hanc nostram confirmationis tabulam beato Evasio, et successoribus suis in perpetuum, quidquid habeo modo in meo dominio in hac civitate Sedulæ, sicut a prædecessoribus meis usque nunc in mea potestate teneo, civitatem cum vicis omnibus, et territoriis ejus montanis, et litoribus, et portibus, ita tribuo sancto Evasio cum cunctis hominibus. Qui hoc infringere tentaverit, sive dux, sive marchio, sive alia potestas, sciat se compositurum centum quinquaginta librarum auri, medietatem cameræ, et medietatem ecclesiæ præfate. Ego Johannes, iudex sacri palatii, scripsi tabulam plumbeam in testimonium. Amantius de Valdebrat comes, et B Flondonius episc. testes.

XXXVII.

Donatio Speciosi episcopi Florentini (anno 724).

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante piissimo, atque perpetuo a Deo conservando domino Luitprando excellentissimo rege gentis Lungubardorum, anno felicissimo regni ejus duodecimo, indictione septima feliciter. Et ideo Christo ductore ego Speciosus episcopus nimis peccator, et indignus per præsentem salutem, et æternam, sic volo atque dispono, qualiter Domino adiuvante de curte, et rebus in eis, quæ sunt positæ in loco fluvio Greve, ubi etiam Cintoria nominatur, infra plebe, et episcopo beati Joannis Baptistæ, vel Reparatæ martyris, unde ego episcopus esse videor, seu infra plebe, et territorio sancti Juliani, dicto septimo, qui fuerunt genitoris et genitricis meæ, exinde fieri debeat.

Ideo confirmo, et statuo, atque offerensionis nomine offero, et trado tam suprascriptam curtem, quam et cum omnibus rebus ad ipsam pertinentibus . . . angarialibus, vineis, silvis, pratis, pascuis, locis aquariis, vel ubicumque ad prædictam curtem inveniri potest pertinentibus in ecclesia, et canonica beati Joannis Baptistæ, tam ad ipsos canonicos, qui modo pro tempore sunt, quam qui tunc futuri erunt, ut habeant firmiterque teneant, possideant, laborare faciant, et ex ipsis frugibus communiter se reficiant, et hæc chartula offerensionis nomine firma et stabilis D permaneat semper. Unde precamur prædictos canonicos, qui modo sunt, aut in antea venturi erunt per timorem Domini, sanctorumque omnium, ut pro me, meisque genitoribus Dominum deprecari non cessent, quatenus nostra remittantur delicta, et consequamur requiem sempiternam. Ideo nec ego quidem Speciosus episcopus, neque ulli episcopi, qui post meum decessum sedem accepturi sunt sanctæ Florentinæ ecclesiæ habeamus licentiam, et potestatem præfatum curtem, cum præfatis rebus ab illorum supractorum canonicorum potestate, vel dominio retollere, et aliorum hominum manibus deputare, nec per chartulam concambiationis, neque per convenientiam libelli, neque per illum incensium, nisi sicut supra diximus, ad illorum canonicorum, qui

modi sunt, aut in antea futuri sunt usque ad finem sæculi, maneat potestatem: et quod fieri non credo, si forsitan quislibet ex successoribus meis episcopus, vel magna, parvaque persona suprascriptam curtem cum jam dictis rebus de potestate supradictorum canonicorum retollere, minuere, intentionare, liti causationem immittere præsumperint, aut sicut supradivimus, per chartulam cambiationis, vel per convenientiam libelli ab illorum dominio surripuerint, tunc componituri esse debeant poena nummorum per argentum libras centum ipsis canonicis. Insuper hæc in die magni examinis ante tribunal æterni Judicis, quando Christus cum omnibus angelis venerit judicare sæculum, necum qui hæc pro me, meisque genitoribus Deo, et prædictis canonicis obtuli rationem conflicturus adsistat, et taliter ei eveniat in hoc sæculo, et in futuro, sicut quondam evenit Ananiæ et Saphiræ, qui defraudaverunt pretium agri, et pœnerunt ante pedes apostolorum, et sicut contigit Judæ Escariotis, qui Christum tradidit, cujus animæ ejus anima sociata infernum sine fine possideat, et hæc offerisionis chartula omni tempore in sua maneat firmitate.

Actum Florentiæ feliciter.

Ego Speciosus episcopus hanc offerisionem a me factam manu subscripsi.

Ego Detildi archipr. rogatus a domno episcopo ss.

Ego Utto archid. rogatus a domno Specioso episc. ss.

Ego Alfusus primicerius rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Cillica presb. rogatus a domno Specioso epis. ss.

Ego Erminceus diac. rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Nora indignus presb. rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Gaudisco rogatus a domno Specioso episcopo subscripsi.

Ego Alfuso Iscaurino ss.

Ego Reparatus rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Dardanus scriptor hujus chartulæ post testium roborationem, complevi et dedi.

XXXVIII.

Donatio Wanfredi pro monasterio sancti Eugenii (anno 751).

In nomine Domini Dei, ac Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante excelsum regem Christum Filium Dei perpetuum regem, et salvatorem christianorum, atque domino præcelso Luitprandum Longobardorum, ac famulum cælestis potestatis, anno regni

^a Adeodati temporibus, anno 751, Wanfredus Senensis civitatis pro Luitprando rege castaldius non procul ab ea urbe fundavit ecclesiam S. Eugenii abbatis, excitavitque monasterium ibidem, pro monachis ad expandas patrum suorum animas, quod monasterium summa pietate coluit, multisque donis nobilitavit, ut habetur in donationis documento,

A ejus xix, die kalend. Decembrius, indict. xiv feliciter.

Quisque in hoc sæculo, dum advivere meruit semper de æterna vita cogitare, et peragere videatur, ut dum venerit adveniente sancti Dei judicio, de gratia sua possidenda leviter possit ad vitam æternam festinare, quod in hoc sæculo meliora esse cognoscitur, quam in Deo vivere semper, ut aliis Christianis etiam meliore mente ad vitam æternam festinent. Ideoque ego Magnificus Warnefred castaldius civitatis Senensæ ecclesias beatissimi sancti Eugenii abbatis, et sanctorum singulorum beneficia, quæ in ipsa ecclesia reconditi esse inveniuntur, et quia certum est, Deo, et omni eorum sacerdotio, vel exercitum Senensium civitatis. Notum est eo, quod ante hos dies pro redemptione animarum genitoris, et genitricis nostræ, et in remedium animæ nostræ, et pro animabus parentum nostrorum, qui jam fuere, et qui per futura tempora fuerint, ecclesias suprascriptorum sanctorum a fundamentis ædificavimus, etiam ibidem aliquantulum de propriis rebus nostris pro nostra redemptione offerimus, et per chartulam præsentem confirmamus, et in sacro altario ejusdem sancti Eugenii, manibus nostris posuimus. Modo quidem cælestis misericordia nobis inspiravit, et adhuc iterati de propriis rebus nostris ad ipso sancto, et venerabili loco monasterio sancti Eugenii offerre, et contra dare deberemus pro redemptione animarum nostrarum. In Christi nomine, in primis in curte nostra, quod prope fluvio Mersæ in casali, quod nominatur Taurisiano, de quantum in præsentie die ad ipsa curte pertinet, omnia et integrum, ac ubi ego Warnefred castaldius una vobiscum, et monachi sancti Eugenii in Christi nomine ædificare debemus ecclesiam beatissimorum martyrum et confessorum Anastasii et Hilarii, et tamen ut ipso monasterio de iis permiserit nostra adimplere devotione, ut sub regula sancti Benedicti, et potestate sancti Eugenii, et de rectoribus ejus vivere, et permanere debeant, quia in Dei nomine damus ad ipso monasterio, vel ad suprascriptorum sanctorum virtutibus cicimari actor noster, una cum casas, vel abiencia sua, quod a præsentie die . . . habere, et possidere visus est, cum omnia integra parte sua, vel cum omni ratione sua, quæ a præsentie die, manu sua tenuit, vel excoluit, de nostra propria pecunia ad eandem curtem pertinente, omnia in integrum, una cum casa servanter, atque aldariva . . . singula casalata ad ipsa curte pertinente . . . in simul decem, et octo, id est in Orgia . . . Barisiano similiter Monteceprario in primis in Orgia . . . casa Babulæ, casa Tedersciupoli . . . Item in . . . casa Gungula Alchon in . . . casa singuli Massario. .

multis tamen in locis exeso ob vetustatem, quod Jugurta Thomasius retulit suis in historiis, asseritque in metropolitane operis archivo, una cum authentographo exstare ejusdem confirmationis diploma Alexandri III pontificis. Tabulæ vero donationis hæc sunt, ut jacent, ineptæ.

. . . Item in Barisiano casa Lucifredi Massario, et A casa . . . seu præscriptum casæ tam aldiariclos quam et servulos, quia ad ipsa cum nostra pertinere, ubi Manus suas, vel laboravere, cum omnia integras partes suas similiter ad ipso venerabili loco Alia porticella nostra in casalt, qui nominatur Feriano prope montem Listinæ, quæ et ipsa curticella excolere, et regere videtur per te Actor noster, et una cum casa ipsius tende bamaria vel cum omni portiuncula sua ubi sua tenerit, vel cum casis massar ad eadem curticellam pertinentes nunc quatuor, duas, ubi in Bultriviano una exercentes per Gadulo Alfreduo, Misaageilo, Fracculo massariis similiter Aldione suprascripto, case, ubi cum omnia abiacentia sua, quod in præsentie die ad manus suas possessis, vel justo ordine tenuere, similiter Gagiolo illo et Gagiolo illo prope ipsa curte, ora præsepe circumdatus, una cum casa de fine Bultriviano, quæ ad singulos homines comparare visus sum Sura usque Filesta, quæ mihi in comparatione advenit de Partulo... dusino, et Ursulo de Oppiana, omnia in integra hæc supra scriptas curtes duas cum omnia, et in omnibus, quæ in præsentie die sub se habere, vel suprascripti cum omnia ad ipso sancto, et venerabili loco tradere visi sumus, simul et de Gagiolo nostro hic da Surra campo uno, etc.

XXX X.

Testamentum * Walprandi Lucensis episcopi (anno 739).

In Dei nomine. Regnante domno nostro Astulpho rege, anno regni ejus v, mense Julio, indict. vii feliciter. Certus sum ego Walprandus in Dei nomine episcopus quia ex jussione domni nostri Astulfi regis directus sum in exercitu ad ambulandum cum ipso, unde sic dispensare prævidi de omnibus rebus meis, ut dum advivere mer... in mea sit potestate vendendi, doandi quid facere, vel judicare adhuc voluero, et si mihi occasio obvenerit, volo ut omnes res meas quæ addicata et non vendita, aut non donata remanserit, duas partes habeat ecclesia sancti Martini, ubi nunc præses et ego pontifex esse videor, et taliter, ut una pars de ipsis duabus portionibus, quas in ecclesia sancti Martini feci, debeat esse in xenodochio, quia domno Talerperano episcopo hic fore muro civitatis instructum tertiam partem habebat ecclesia sancti Fridiani, ubi ipsum sancti corpus requievit, et quarta parte habeat ecclesia sanctæ Reparatæ.

† Ego Walprandus in Dei nomine episcopus in hunc judicati pagina a me facta sicut superius legitur propria manu mea subscripsi.

* Walprandus Walperti filius, ducis Lucæ, eundem gessit episcopatum an. 732, reperiturque in pluribus monumentis nominatus, usque ad annum 751, coem tque in favorem suæ ecclesiæ Titianum castellum. Pervenit ad meas manus exemplar quod-

† Ego Operto exiguus dux jussu dom. Walprandi episcopi in hac pagina judicati propria mea manu subscripsi.

† Ego Bruccio preab. rog.

† Ego Gualpertus exiguus clericus rog.

† Ego... Orprandi subdiac. suprascr. scriptor.

XI.

Privilegium Rachisii regis pro ecclesia Placentina (anno 746).

Flavius Rathchis vir excellentissimus rex feliciter. Ecclesiæ beatissimi martyris et confessoris Christi Antonini, et Victoris, sitæ prope muros civitatis nostræ Placentinæ, ubi sancta eorum corpora quæscuit humata, et viro beatissimo patri nostro Thomæ episcopo custodi ejus. Detulit sanctitas tua præcellæ potestati nostræ præceptum cessionis, et firmitatis antecessoris Hilprandi regis, in quo legabatur, eo quod dum civitas nostra Placentina, quod omnibus notum est, ab incendio fuerat concremata, et omnia munimiqua prædictæ ecclesiæ tuæ inibi combusta sunt, sicut et aliis rebus, et ipse Hilprant per ipsum præceptum suum firmaverat omnia, quicquid ipsa sanctorum loca, et vos possidebatis, vel quod veteri possederant antecessores, sive de dono prædecessorum nostrorum regum, sive quod ab antiquis temporibus fuerat possessum in casis, familiis, territoriis, familia, et peculia, vel quod a singulis hominibus inibi collatum fuerat, seu ex comparatione, aut commutatione, vel undecunque habere, et possidere moderamine videbatis, simul et ecclesiæ dioceseas tuas ibi per singula loca statutas, a vobis ordinatas, vel a vestris decessoribus fuerant, seu et monasteria, id est beati apostoli et martyris Christi Thomæ, atque Syri confessoris prope istam civitatem nostram Placentinam; atque firmaverat in ipsa venerabilia loca monasteria Florentiola, et Tolla, atque Gravaco: unde et asseruistis, quod sub vestra fuissent tuitione, et rectores suprascriptorum a vobis præjudicio fuissent convicti, et canonica obedientia vobis impendantur. Nec non etiam et confirmavit vobis omnes illas mulieres, quas servi ecclesiæ vestræ acceperant in conjugio cum filiis, filibus, qui ex eis nati fuerant per aldiones habentes mundium per caput solidos senos, et concesserat inibi pensionem illam de saponibus libras xxx, quæ palatii nostri ex Placentina civitate inferebatur, et firmaverat vobis portum, qui dicitur Cotaleo, ubi naves militarem usum habeant vulatione illa de ripatico, vel justitia, quod et inde in palatio nostro veniebat, vos eam deberetis tollere: nec non et concesserat in ipsa sancta loca vel vobis lectum Padi, unde ante dies cucurrit prope suprascripta civitate Placentina sine caput de rivo, qui dicitur frigido usque in flae de Spaoraria, et vobis propriis manibus suis tradide-

dam brevis documenti Walprandi episcopi an. 739 scriptum, quod exstat in tabulario Lucensis episcopii, et dignum visum est ut hic recenseatur in memoriam tanti præsulis.

rat. De quibus omnibus speravit a nobis Almitas A
 vestra, ut in ipsa venerabilia loca vel vobis nostrum
 exinde renovationis, et firmitatis præceptum emit-
 tere deberemus. Nos vero attendentes Dei omnipoten-
 tentis misericordiam, et vestram audientes con-
 guam petitionem, hoc renovationis, et firmitatis
 nostræ præceptum vobis fieri jussimus, firmantes in
 præscripta sancta loca, vel vobis omnia, sicut textus
 anterioris præcepti ejusdem Hilprandi continere videtur,
 et vos nunc præsentī tempore habere, et possidere
 rationabiliter videmini: quatenus ab hodierna
 die habentes hoc nostrum renovationis, et firmitatis
 præceptum securiter, ac firmiter ipsa supradicta
 loca, vel vos et vestri successores possidere valca-

* Temporibus Arialdi sive Arcadii, Clusinorum
 episcopi, Rachus cum Perusinam civitatem obsidione
 cingisset, animique gratia per montes Ammiatinos
 in agro Clusino aliquando spatiaretur, ex abiete satis
 procerâ Servator humani generis inter duas ardentis
 fares sese illi obtulit per noctem. Rex, notato loco,
 ibidem deinceps celebre Ammiatinum cœnobium in
 honorem Salvatoris construxit, amplissimisque atque
 invidiosis fortunis ditavit. Cujus donationis favora-
 bilis diplomatis exemplar hic exscribendum curavi-
 mus ex originario extractum, quod adhuc in ejus
 monasterii archivio asservatur cum sigillo effigiei
 ejusdem Rachus regis quondam Longobardorum. Sed
 antequam illud demus, non ab re judicavimus hic
 rem totam referre, quam ex antiquissimo Codice per-
 gueno ejusdem abbatie de-umpsumus de fundatione
 ejusdem monasterii, cujus tenor talis est.

† Temporibus domini papæ Zachariæ mortuus est
 Luitprandus rex, factumque est gaudium non solum
 Romanis et Ravennatibus, sed etiam genti Longo-
 bardorum, qui Ildeprandum nepotem suum malevol-
 um, quem ipse regem reliquerat, projecerunt de
 regno, Itachisque, qui dux fuerat, a Longobardis
 sublimatur in regnum. Ad quem ipse beatissimus pon-
 tificex continuo missa relatione petiit, ut benigne de-
 cerneret regnum gubernaret. At ille ob reverentiam
 apostolorum principis, et ejus precibus inclinatus in
 viginti annorum spatium multa pace universum Italiae
 populum, qui eum regem elegerat, pacifice gubernavit.
 Ipse itaque temporibus Rachus Longobardorum
 rex ad capiendam civitatem Perusinam, utpote sibi
 inobedientem, vehementi profectus est cum indignatione,
 quam et circumdans fortiter expugnabat. Hæc
 audiens sanctissimus papa, continuo spe divina fretus,
 assumptus aliquantis ex suo clero optimatibus, quan-
 tocius ad eandem perrexit civitatem, impensisque
 eidem regni plurimis muneribus, atque oppido eum
 deprecans, opitulante Domino, ab obsessione ipsius
 civitatis eum amovit, cui et salutifera prædicans, Deo
 auctore, valui animum ejus in spiritualis dogmatis
 inclinare studio, et post aliquantos dies ipse Rachus
 rex relinquens regalem dignitatem devote cum uxore
 et filiis ad beati principis apostolorum limina perrexit,
 ibique Dei nutu et sanctissimi papæ prædicationibus
 clericus effectus, monastico indutus est habitu cum
 uxore et filiis. Qui divinæ charitatis igne succensus,
 pro animo solius Dei jussa adimplere conatur. Ipso
 itaque tempore memor voti, quod Deo fecerat, scilicet
 se in Tusciæ partibus monasteria in locis habitibus
 edurum, si eum superius opifex sua ope coelitus col-
 lata Romam pacifice ingredi permitteret, Deo soli de-
 inceps militaturus ab urbe urbium discessit. Igitur
 dum prædicta loca usquequoque in Tusciæ partibus
 studiose perquireret, fama referente, quæ nihil occultari
 patitur, didicit quod in monte Miato, in quodam
 habitissimo loco et a frequentationibus hominum ni-
 mium segregato, pastores porcorum septissime consue-
 verant in quadam pulcherrima arbore lumen splendidis-

mini, et nullus dux, comes, castaldus, vel actiona-
 rius noster contra præsentem nostrum novationis,
 et firmitatis præceptum audeat ire quandoque, sed
 omni tempore vobis, vestrisque successoribus stabili
 ordine præsens nostrum præceptum debeat permanere.
 Ex dicto domni regis per Andream illi referendarius
 scripsi ego Thomas notarius.

Actum Ticinio in palatio iv die mensis Martii
 anno 746 anno felicissimi regni nostri H. Lud. xiv felicitur.

XLI.

* *Privilegium Rachus regis pro cœnobio Ammiatino (anno 747).*

Rachus vir excellentissimus rex Erfoni venerabili

B
 simum modo trinum, modo unum cernere. Quod ipse
 Rachus rex, ino monachus audiens, ingenti repletus
 est gaudio, quia tale miraculum fieri minime putabat
 sine nutu divino: quapropter mox a latere suo ex opti-
 matibus clericos, laicosque bene religiosos, et in multis
 probatos veridicos perscrutari omnem veritatem per-
 misit. Interim ipse rex cum suis fidelibus trinum ce-
 lebrat jejunium Domini puro corde deprecans auxilium,
 quatenus ipse, qui est lumen verum, dicente Simone:
Lumen ad revelationem gentium, legatis, quos pro
 tanta visione miserat, certum dignaretur rei veritatis
 monstrare indicium. At legati ad montem suprascrip-
 tum venientes, pastoresque porcorum prædictos ve-
 hementi studio perquirentes meruerunt invenire,
 quod pio flagitabant pectore. Scriptum est enim:
Petite, et accipietis; querite, et invenietis. Qua arbore
 a pastoribus monstrata prima nocte cum ipsis pasto-
 ribus sancta caliditate custodiens; prima noctis vi-
 gilia somno eorum oculos prægravante nullo, fulgor-
 em splendidissimum de caelo in arborem prædictam
 venientem viderunt. Ibiq; eis integre vigilantibus
 prædictus fulgor nunc trinus, nunc unus, per tres ho-
 ras integras aperte visus est. Quid plura? Divinus ille
 fulgor ab eorum oculis statim evanuit, et ipsi tanta
 visione gaudentes, certatimque piis manibus sua
 pectora verberantes, Domini laudabant magnalia, qui se
 puro corde quærentibus sua non celat mysteria. Deinde
 noctis ejusdem secunda vigilia ille idem fulgor, qui
 prius venerat, custodibus trinus et unus apparuit per
 tres horas. Et inde rursus primo galli cantu regali-
 bus legatis, pastoribusque simul obnixè vigilantibus,
 sicut jam bis venerat fulgor, venit igneus manens ibi
 per tres horas, sicut fecit primitus, ut Trinitas in
 unitate, et unitas in Trinitate ibi veneretur. Postea
 vero dum exorta lux redderetur terris, regales legati
 tanquam ex uno ore dixerunt: Hodie hic, et cras
 abstemii manentes sanctum celeberrimum jejunium Do-
 mini pura mente poscentes suffragium, ut ipse qui est
 trinus in unitate, et unus in Trinitate, ter nobis de-
 monstraret hoc idem miraculum, quatenus facti certi,
 certiores postea ad nostrum redeamus dominum. Quo-
 rum Deus vota ab alto prospiciens petitioni eorum
 laud defuit, ut impleatur illius veridica promissio di-
 centis: *Amèn, dico vobis, quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis.* Nocte etenim ve-
 niens proxima et tertia fulgor ille, qui prius sicut
 nocte priori, trinus et unus ter refulsit custodibus
 per tres horas, ut Trinitatis et Unitatis majestatis ibi
 ab omnibus indubitante fuisse credatur. Mox imperiales
 legati visione tanta tamque firma lætificati,
 arbore prædicta oculis, et animo bene notata ingenti
 cum gaudio repedarunt ad regem. Cui cuncta, quæ
 fecerant, et viderant, et quomodo eis divina pietate
 revelante acciderant, seriatim narrantes, non modicum
 intulere gaudium. Quippe, quod id, quod illius
 pietatis præcordis animus flagitabat, et cœlitus divina
 pietas revelabat. Illis itaque gestis statim Rachus rex
 (et vere rex, non monachus), igne divinæ charitatis

abbati deinceps futuris temporibus, patribus, seu A
fratribus cunctis. Cum præceptis Tomanis arbitriis
speciali sæpe muniamur insignia, celsa regalium sub-
limati in fascia habitum ad januas præbere jure
polorum, et tali itinere plis incedentibus gressibus,
ea quæ conveniunt subministrare solatia, operæ præ-
tium duximus inter salutarium monumenta virtutum,
et temporalis lucri largiri subsidia. Nam conveniens
esse videtur iis qui celestis regni optata gaudia
perfruuntur, terrenis ut gaudeat opibus. Necessæ
enim constat esse propter adventantium hospitem
susceptionem quietemque fraternali, huc stabilita-
tem gentis nostræ, et regni opis unanime sanctæ
congregationis deferre: et quia cunctis patet te præ-
fatum abbatem anxie ad monachalem habitum con-
volasse, contemnendo divitias parentum accola de-
siderans efflic paradisi, atque impetrasse nobis ut
vobis in remotiore loco terræ istius ædificandi mon-
asterii largiri potestatem votivum tui operis imple-
tum esse prospicimus cursum, et ædificandi basilicam
ad honorem Domini Salvatoris diversa tibi loca con-
cessa sicut vestro relatum cognovimus nos Deo præ-
sule maxima devotione ad perfectum cupinus per-
ducere opus, et Christi famulis semper augmenta
præbere. Quæ dona nostrum stabilitati firmamus
monumentum, diversaque loca nominatim decerni-
mus, id est casalia duo, quæ dicuntur Paliani, et
Casulani, de ista duo casalia portiones tres, qui de
uno capite tenentur in monte Amiato, et alio in Pa-
lia flumine, ab uno latere finis Suanense, ex alia
parie adjacit casali sancti Philippi, id est pro fossa-
to qui vocatur Palia, et pervenit in rigo, qui dicitur
Rigule, inde vero extendit usque in monte
Amiato, et jam, et alia loca de finibus nostris super
muris scilicet Clusinis hæc sunt casalia duo, qui vo-
cantur Reodola majore et Reodola minore, qui regit
per Bonvaldo, et Cuiullum, necnon Ursul-
vizo et Martino cum uxoribus, filiis, et familiis, vel
quantum ad manum suam habuit, hæc sunt uncias
35, et ipsa terra, quæ vocatur Gualfridula, et casa-
libus, et terris cum filiis, qui vocatur Bitena, cum
ipsa terra, qui vocatur Haundula, de uno lato est
terra, qui vocatur Clantio, et de pede est Pojo, qui
vocatur Arnarise per loca designata venit in Rivulo,
et de alia parte est terra, qui vocatur Clausura, et
de capite est via publica, et curte illa mea, qui vo-
catur Moxona, qui regitur per Magnum, et Restitum
L. Stephanum, necnon Ristulum Louso, et Jordani
Christiano, et Ronzino cum uxoribus, filiis, et fami-
liis, et alia casalia, qui vocatur Erminule cum

accensus, montem jam dictum fidei petiit exercito.
At ubi vidit locum in qua prædicta arbor erat amon-
nissimum amantate nemorum, aquarumque præter-
fluentium abundantia habilissimum, ingentes retulit
grates Creatori omnium. Postea stimulatus a suis, in
cujus honore, et nomine ibi fabricare ecclesiam vel-
let, divino repletus arbitror dogmate, inquit, qui sæ
insignia potestatis sic mirifice monstravit in lignum,
et in ligno crucis genus salvavi humanum, quod per
ligni vitii præsumptionem corruit in infernum, in
hoc loco, ni fallor, ut nos regat, ac salvet incolumes,

casus, et filiis, et familiis, omniaque ad manus suas
habentia, cum duodecim uncias in ipsis casalibus
aldis per additiones servas, et servis utriusque sexus
secundum pertinentiam suam, quod tuæ venerationi
eo cedimus ordine, ut sive in monasterium relinque-
re, sive liberas dimittere in tua maneat potestate,
s' similiter et molinas tres, qui posita sunt in fluvio vi-
vo cum casis, vel homines, et qui ipsas molinas re-
gere videntur, et sicut tectas ipsis casis, vel molinas
per taurula, et ursula cum omnia quicquid ipsis
suas manus habere visa sunt, et sex uncias de terra
adauximus illorum habendi similiter, et concessimus
terras et silvas prope ipsas molinas, lacus, qui dicitur
Cagiolo ad veterreto Dominico simul in unum
jagis numerum ducentis, et pertinere videtur jam
B dictas casas, et molinas, vel terra cum silva de sub
curte civitatis nostræ Clusinæ, necnon etiam conce-
dimus tibi intra finibus nostris Clusinis, et Suanenses
singula loca, id est supradicto monte Amiato, ad lo-
cum, ubi dicitur Rivulo putrido, et venit usque ad
Ripam albam, et inde per Serra venit per loca
designata ad girum montis usque in rivo, qui
dicitur Armine, et venit in rivulo qui dicitur Deca-
donem, atque exinde per arbores, et petras si-
gnatas usque in ripa de pratuscellus, et deinde in
horto Laurentio, inde pervenit ad sanctam Mariam
de Cantaria per arbores designatas, atque exinde
vadit in viam publicam, inde per Cajolo descendit
in fossato capu, inde mittit in rivulo, qui dicitur
Burzolino, et inde descendit in fluvio Ministornæ,
inde per signa, quæ sunt inter serram de rugia, et
de alia parte est vicum Spargaria, de alia denique
parte finis Clusinus per Serras de rugia venit usque
ad puteum, inde stendit per arbores designatas in
fluvio Palia emittit se in fossato sicco, inde per fossa-
to sicco usque in terram sancti Philippi, habentes
de fluvio Palia usque in casale sancti Philippi Sugis
numerum centum quinquaginta sex, et ipsas Sugas
per unamquamque habentes pedes sexaginta ad
pedes munitis, inde vero de terra Philippi recte in
montecello ad ipsa quercias, ubi sunt cruces factas
desuper campo, ubi dicitur Campo presb. inde recte
ad alia quercia, qui est circa semita, qui venit de
Paliano, et vadit recte vico Lordoniano, et habet
ecclaturas, inde vero recte in fluvio Palia indirecte
intrat in fossato, qui vocatur Rigale, inde vero, ut
superius legitur per fossato Rigale usque in monte
Amiato. Quæ omnia tam arboribus terra umbrata,
quamque aperta in tua maneat potestate, et tua de-
claret veneratio, et nostram excellentiam monstret,

suimet flagitat fieri vocabulum. Quod cuncti, qui
aderant, heroes audientes regem streuuo usum con-
silio conclamavere. Sed mox incisis, radicibusque
evulsis per circuitum loci illius arboribus, in quantum
rei necessitas, famulatusque Deo exhibendus exposce-
bat, ecclesia competens in honorem Salvatoris Do-
mini nostri Jesu Christi apparatu celeri ibidem con-
struitur, majori ibi altari constructo, ubi arbor fue-
rat, in qua fulgor visus erat igneus. Post quod vero
ecclesia ad unguem perducta est, regalibus eam mi-
rifice decoravit muneribus. »

atque omnia tuæ venerationi, vel ipsius sanctæ congregationi concessisse videtur. Videtur etenim nos pro futuris temporibus amplissimam firmitatem præfatas res per nostram firmam stabilitatem, quatenus omnium amodo jura potestatum reclusa, securi tam vos quam ipsa sancta congregatio possidere valeamini decenter, ut Domino devotas possetis dicere laudes, videlicet villis, mansis, domibus, servis, aucillis, terris, cultis, et incultis, silvis, pratis, pascuis, et redditibus, decimationibus, atque universis, quæ ab eisdem, vel in eisdem utiliter, ac rationabiliter accipi, vel fieri possunt sibi, suisque successoribus per hanc nostri edicti præceptalem paginam perpetuo habenda censemus. Statuimus, atque firmamus quod in ipsius, ejusque successorum sit dominio prænominare curtis, et terras simul competenter regere, frui, atque ubi oportuerit, monachos ordinare omnium contradictione, inquietatione, ac contentione remota. Interdicentes omnimodis, et interminantes, ut nullus dux, aut marchio, episcopus, comes, vicecomes, seu dalcchio, seu quis actionarius cujuscumque dignitatis, vel conditionis sublimis, humilive personas contra hoc nostræ auctoritatis præceptum qualibet præsumptione, vel occasione agere, aut tentare præsumat. Si quis autem, quod absit, ausu temerario infringere ipsum parvipendendo, aut annullare præsumperit, debita ab eodem ultione, centum auri libras exsolvi indicimus, medietatem cameræ nostræ, ac medietatem prædictæ abbatiæ, suisque rectoribus, et perpetuo anathemate in ignea abyssu ligetur. Et ut hoc præceptum absque omni inquietudine in sua soliditate, et stabilitate perseveret, manu nostra illud firmavimus ac more nostro insigniri jussimus.

Signum domi Rachis regis invictissimi.

Winchingus archicancellarius ad vicem Ledemari archicapellani recognovi, et subscripsi.

Datum Idib. Maii, anno incarnationis Domini 742,

^a Indictione x, anno regni serenissimi Rachis regis in b.

Actum civitatis Clusinae, in Dei nomine feliciter. Amen.

XLII.

Aystulphi regis privilegium, quod Nonantulano cœnobio concessit (anno 765).

Flavius Aystulphus vir excellentissimus rex monasterio beatissimorum principum apostolorum Petri et Pauli sito territorio Mutinense, loco qui dicitur Nonantula, et venerabili viro Anselmo abbati, seu cunctis congregationis ibidem consistentibus. Cum . . . nos non solum coram Deo, sed coram hominibus providere monuit bona. Quid aliud docuit quam nos omnes diligere homines, maxime venerabilibus locis, et sapientibus de nostris opibus subvenire? Manifesta

^a Scribendum indict. xv, an. 747, quia anno 742 erat in vivis rex Luitprandus. Et annus 747 erat tertius Rachis. Vide Pagium in Ann. Baronii.

^b Post fundatum autem Ammatinum cœnobium Rachis apud montem Casinum monachum induit.

A causa est, quoniam ante hos dies concessimus venerationi tuæ silvam ex carte nostra Gena coherentem per loca designata ex una parte fluvio Panario, et ab alia parte usque piscationes, et suprascripta silva usque in rivo mortuo, a tertia parte strata publica, a quarta vero, prædicta silva, et paludes una cum basilica beati Martini confessoris Christi, quatenus ibi jam fatum cœnobium construeretis sicut et factum est. Nunc autem postulavit veneratio tua nostram præcelsam potestatem, et dilectam conjugem nostram Gisaltrudam, quatenus jam dicto monasterio, vel tuæ venerationi jam dictam silvam, sicuti coherentia dicta est eam omnibus, quæ superius sunt, per nostrum præceptum confirmare deberemus. Aqua de fluvio Gena ut ad cujuspiam hominis potestatem subtractam non fiat, atque subtus strata publica nullus molendinum ædificare præsumat usque fines illorum fluminum, præter duos molendinos in curte Panciano ædificanda sine ipsorum licentia monachorum. Nos vero Dei omnipotentis confidentes misericordiam, et vestram congruam obaudientes petitionem, confirmamus in ipso sancto monasterio vel venerationi vestræ jam dictam silvam, juxta ut coherentia dicta est. Confirmamus etiam in eodem sancto monasterio vestro insulam unam, quæ esse videtur inter Panarium et fossam quæ dicitur Munda per designata loca, ab oriente prædictus fluvius Panarius, a meridie villa Saliceto, ab occidente prædicta fossa Munda, et Militantia, atque silva communis, et de subtus fossa mortua existente in Panario, ut nemo in prædictis fossis vel flumine audeat molendinum ædificare absque consensu abbatis aut monachorum.

C Nec non confirmamus tibi omnes illas res, quas ante hos dies tuæ largivimus venerationi. Curtem quoque Canetulo in territorio Mutinensi cum omnibus pertinentiis suis, sive duas portiones de silva Lupuleto, seu silvam Mutinensem, Madegaticum, Caprinam, Pontenariam, et paludes Gromulenses usque in limitem decimanum, qui percurrit inter Gavanum et villam Ulianam, et de ipso limite in Panarium ventente, et de via decimanense habeatis communiter usque in fossatum finale cum Decimanense, et Ulianense secundum eorum coherentias, atque ex ea parte fines Delamense in Casale Mudenulam, et secundum vadit argine Salise cum paludibus suis, seu vico Siculo cum omnibus pertinentiis suis in integrum, et porto cum ecclesia beati Petri apostoli, quæ ab ipsis ædificata est massariis nostris, uno capite tenente in vico Guarcinense, veniente in Panarium, ex alio vero latere in finem Lamense, et fluvium Scultenam, qui et Panaris deducendi habent licentiam ubicumque alio visum fuerit, et ne ullus inferioris magnæ potestatis homo molendina, vel portum cum Sendonibus, aut naves in ipso fluvio, vel in Lavatrinam ædificare audeat, aut piscationem facere, aut cum navigio pergere sine vestra licentia. Igitur se-

Deinde idem monasterium Carolus Magnus, tum redditibus, tum splendidis jurisdictionibus mirum in modum auxit. Quæ omnia Ludovicus inde Pius filius favorabili diplomate constabilivit anno 816.

cundum hoc nostrum præceptum silvas, et paludes, A sive prædictam fossam Lavatrinam, cum omnibus fossis, et campis per legitimos fines percurrentibus, item ex alia parte fluvium Genam conjungentem se in Busalese, et utrasque vias fluvii Panarii usque ad duodecim pedes in latitudine, sicut ad publicum pertinet. Stabilimus autem vobis, vestrisque successoribus, qui in sæculum sæculi in jam dicto beati Sylvestri Nonantulanensi monasterio pro amore Christo servierint, silvam unam in Gajum Lamense, veluti ad curtem nostram pertinuit per designata loca, ex uno latere fluvius Muchleña, tenente uno capite in Nmite posito, et alio capite in loco Cornio, et Frazeno usque in casale Modenule, ac Ludria Intrante Mudena, et a strata publica usque in Padum, et ut infra scriptis fluvii, Mudena, Lama seu Ludria, nullus audeat facere molendinum, nec portum edificare, præter abbates, et monachorum molendina quantum fines illorum continent, et per Padum de subtus usque in fossam, quæ vocatur Canina, atque ex alia parte per Modenam in Josum usque in capite de prædicta fossa, et medietatem ex piscariis nostris in territorio Mantuano in loco Sarmata, et Bondeno, atque alias piscarias in finibus nostris Regissianis, et Flestisianis, sicuti vel quæ modo habemus, ad curtem regis in integrum, ex una parte currente fluvio Mudena, de alia parte fluvio Bondeno, unum in fossa caput tenente, quæ dicitur Fimana, seu villula, et laco per Florianam, sive fossa Scayanorum, seu Albaretum usque Vispinam. Alio item capite in Pado tenente una cum arboribus, et limitibus, qui infra præscriptas cohererentias esse videntur, omnia vobis, et posteris vestris in perpetuum confirmamus, tam silvas, quam pascua, seu limites, et paludes, omnesque alias fossas, et campos, seu paludes unde qualescunque piscationes sunt exeuntes, vel intrantes a Trepuntio in Josum, quæ usque in fossam latam, et Cambarionem, cunctas fossas, et paludes, quæ sunt de fluvio Bondeno, id est Seclia, cum campis suis, et campum formigosum inter ponticulum, et lacum fatuum cum ipso ponticulo, et omnes lacoras usque ad Grumam, seu syvam, et Lacorianum, atque terram, et ipsas lacoras per Trepontium, quæ de Bondeno exeunt, et Spino, atque Trepontium in Bondenum, et lacum de Ulpino, simulque Tubum, qui exit de Bondeno in Porcariam, et Sayclam, atque ex alio latere Sayclæ extente de Ulpino, intrante in lacum de Turatino, Bucinoto, qui exit de Tubo mortuo, intrante in Cimarese, tenente unum caput in Canalielo, et aliud in Durazzino, simul etiam et campum de Durazzino, atque Bonosula, quæ ponit caput in Arcultas Arculus, simulque modo duas arcultas contractionis lacos, et lacum de Fulgineo ponente caput in Bondeno, nec non et Virginiana cum omnibus lacis, ac fossis quibuscumque piscariis, sicuti nos usque nunc ad nostras manus tenuimus, ut nullus magnus, aut parvus homo in omnibus superscriptis piscariis absque vestra licentia, successorumque vestrorum aliquo modo pescare præsumat. Insuper propter vestram insignitam prædictam petitionem

juste concedimus vobis, et successoribus vestris confirmamus monasterium sancti Salvatoris situm in Fananum cum universis legalibus ejus pertinentiis, et adjacentiis, terminis, et accessionibus, casalibus, alpiibus, ripis, rupinis, planitiibus, cultis, incultis, aquis, aquarumque decursibus, finibus monte, et flumine, seu silva de Scopiano cum castro Sestula, monte Catinio, Conianolo, et alpe corrente, rivo Cerciliense, et Lardaniola fluvio percurrente. Nec non Masalzano, et Gabba cum viculis suis, id est Aquaviva, Rivo frigido, Viliciatico, Saxo Siliciano, Epiela, Variana et Porcile cum montibus, vallibus, alpiibus, silvis, servos pro servis, liberos pro liberis, cultum, et incultum cum casis omnibus, quæ modo inde edificatæ sunt, vel futuris temporibus edificabuntur percurrentibus ipsius Massæ finibus. Ab uno latere sine Capuanense, et fluvio Cecla, ex alio latere Lardaniola Jugalo desuper ponente capite in monte Mulceto veniente usque in Gajum Doginæ, de subtus autem veniente uno capite in fluvium Lio. Sancimus ergo ut nullam potestatem habeant homines ibidem residentes de ipsa Massa, vel ejus finibus prænomiatis vendere per quemlibet titulum, neque extraneos homines illud vovare, aut introducere, nec placitum quis tenere præsumat, nisi rectores, et præpositi monasterii, et si per licentiam rectorum ipsius monasterii inter se vendiderint, censum solitum ad partem monasterii emptor persolvat. Quod si in ipsis silvis aliquis roncari fecerit, aut si peculia pabulaverit, redditum escaticum, seu caseum ad fratres Nonantulanæ famulantes perveniant totum. Similiter etiam plebem sanctæ Mammæ villigino constructam concedimus vobis, vestrisque successoribus eo ordine ut nullus episcopus Bon, vel aliunde in ea aliquid agere, aut ordinare præsumat, nisi tantum consecrationem, confirmationemque faciat, et presbyterum quem vos, vel vestri successores idoneum ibidem constitueritis, de potestate vestra nullatenus submovere præsumat, neque aliquam dominationem in conducta plebe facere, aut exinde quidquam tollere tentet. Et ut in omnibus silvis jam facti cœnobii nullus comes, sive gastaldus, seu quilibet nobilis, vel ignobilis cum canibus, aut quocumque ingenio venationes exercere præsumat propter inquietudinem animalium monasterii. Nec non concedimus, ut in quibuscumque comitatis locis cellas acquisiveritis, aut villas, ubi silvæ communes sunt, vestram semper portionem habere. Præcipimus etiam ut nullus in regno nostro Italico, vel Romano cujuslibet ordinis præfati monasterii servos, aut ancillas, qui fuga lapsi fuerint contra abbatem, aut præpositum, vel advocatum, cum inventi fuerint, quoquo modo audeat retinere. Similiter donamus etiam præceptales videlicet 48 qui nunc sunt, vel futuris temporibus ex aliis esse voluerint, ut ad monachorum utilitatem peragendam habeant potestatem, remota vestræ potestatis inquietudine. Igitur pro donamus vobis, et eidem sancto cœnobio vestro, ut notarii in omni dictione regni vestri chartas judicata emphyteutis, et libellos scribant absque ullius

personæ impedimento. Confirmamus etiam vobis, et prædicto monasterio vestro, ut . . . civitatem sive de Ferrariam, vel Comacium, ut quamlibet ubilibet functionem . . . in quibuslibet locis, et civitatibus, seu clavis regni nostri, atque negotiis, sive de instrumentis chartarum dirumpendis, seu de advocatis quales, et undecumque eligere voluerint liberam habeatis potestatem. Nec non et de inquisitionibus faciendis per idoneos homines de possessionibus, et rebus monasterii vestri per viginti annos, seu de placitis, et de pignorationibus vestrorum hominum, sive de immunitate, quæ est triginta libras argenti, et de via per Wialzachinum, seu de aqua fluvii Genæ ad Molendinæ. Similiter et confirmamus vobis, et in præfato cœnobio vestro chartulas vestræ donationis, quas vobis Anscanus episcopus et Guidualdus medicus emiserunt cum omnibus rebus illis in his, quibus in eis liberi homines per chartulas proscriptas contulerunt, ut firmiter vos et præfatum cœnobium possideatis. Mercata etiam in propriis ejusdem ecclesiæ agris et terris construendi licentiam habeatis, et conducendi ibidem diversa mercimonia, et negotiatores, cunctumque Tunoleum, et quicquid de ipsis mercatis exigi potest fratribus ibidem Deo famulantibus pertinere sine ullius contradictione. Jubemus itaque, ut quicumque ex liberis hominibus voluerit advocatus eorum hominum fieri, qui causas suas peragere nesciunt absque alicujus potestatis injuria libera potestate persistere faciatis, guardias eorum recipere volueritis, et abbas vel præpositus, seu advocatus, aut missus eorum reddere voluerit, nullus impedire præsumat. Addimus quippe vobis, vestrisque posteris, et in præfato monasterio vestro, ut quæcumque persona nobilis, vel ignobilis in omni regno de sacro, vel sæculari ordine, ad prædictum sanctum cœnobium refugere voluerit, aut res suas ibidem conferre quæsierit non comes, aut minister publicus videlicet missus noster, et contradicere audeat, sed liceat ei libera potestate de se, suisque omnibus rebus quidquid voluerit in eodem monasterio conferre. Volumus quoque, et concedimus, ut quandoquidem divina vocatione abbas ipsius monasterii, ejusque successores, . . . de ipsa congregatione qualem inter se digniorem invenerint, licentiam habeant eligendi abbatem. Iterumque concedimus vobis, vestrisque successoribus, ut de singulis navibus portaticam libera vestra exigatis potestate; statuimus, et modis omnibus jubemus, prout supra dictum est, quatenus in præfati monasterii res nullas superioris, vel inferioris ordinis, vel episcopus, aut comes, aut gastaldus, vel rei publicæ proximior in qualibet prædicta invasionem facere audeat, ullo in loco non ad causas judiciario more audiendas, vel fienda, exigenda, aut mansiones, vel paratas faciendas, vel perafredos, aut fidejussores tollendos, aut homines tam ingenuos, libertos, quamque servos super terram ipsius ecclesiæ manentes, sive emphyteuticarios, et suprascriptos . . . nullo modo distrugendos, nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones inqui-

rendas surgere audeat, vel exigere præsumat, sed liceat vobis, et vestris posteris cum omnibus rebus vobis subjectis, atque hominibus sub immunitatis vestræ defensionis quieto ordine consistere, ac pro nobis, nostraque conjuge, totiusque regni nostri stabilitate Dei misericordiam delectabiliter exorare. Præcipimus insuper, ut nec vos, nec futuri abbates audeant aliquorum hominum potestatem conferre scriptiones sine nostra, vel filiorum nostrorum jussione, aut consilio, vel consensu omnium monachorum, aut injuste disponendarum rerum munerationem delegare, nec ullus monachus aliqua præsumat confirmare scriptione, qui sua probatur non esse potestatis; quod si fecerit, robur nullum obtineant. Conferimus etiam vobis, et in ipsum vestrum sacrum cœnobium olivetum unum in luminaribus ecclesiæ positæ prope castellum Aginulli, quod pertinet de curte nostra Lucense, et duas casas mansuarias ex ipsa curte, quæ regebantur per Manifrit et Fulconem germanos, et nepotes eorum Crespulo, Lucciolo et Bertulo. Quin etiam prædonamus sanctitati vestræ, vestrisque posteris in perpetuum, ut ex ipso sancto cœnobio, et rebus, quas vobis, et ibi contulimus, vel futuris temporibus acquirere Deo propitio potueritis tam vos, quam posteri vestri, nullum servitium, vel donationes a nobis exinde exigantur pro benedictione in quadragesima majore 40 lucios, et in quadragesima sancti Martini similiter per missum ipsius monasterii consignatos in Papiam, aut in Mantuam, sive si fuerimus Ravennam. Cedimus et vestræ reverentiæ, successorumque vestrorum in sempiternum, ut habeatis licentiam retia trabenda per Padum ad pisces majores minoresve capiendos, a Iaco, qui dicitur Fossatum, usque in mare, et ubicumque in omni regno nostro habeatis nunc, vel habueritis in futuro, sylvas communes habeatis, et piscarias si ibi sunt, ac ceteri homines sua cum medietate de porto in aqua longa, quæ est juxta strata publica, et pertinet de curte nostra civitati novæ. Unde reliqua medietate ecclesiæ sancti Geminiani habere probatur, atque granum illum quod annue colligitur de portatico in curte nostra, quæ sita est in civitate nova, de quantum pro ipso colligitur portatico, quatenus ab hodierna die nostrum habentes seronissimum præceptum, ipsum sanctum monasterium vestrum firmiter superius comprehensa valeatis possidere, ut nullus episcopus, vel clericus, dux, comes, gastaldus, vel actionarius noster, aut quispian magnus, parvusque Gasialdus contra hoc nostrum firmitatis præceptum audeat ire quandocumque, sed omni tempore, in jam sancto monasterio vestro, vel vobis successoribusque vestris stabilis permaneat in perpetuum. Si quis autem hujus nostræ inscriptionis temerario ausu violator extiterit, et hanc nostram jussionem per omnia non observaverit, sciat se compositurum centum libras auri optimi, medietatem in palatio nostro, et medietatem supradicto monasterio vestro. Concedimus insuper omnia vobis, vestrisque successoribus in

perpetuum, ut si, quod absit, quicumque rex, vel A imperator, seu quilibet sacræ legis canonici, aut præceptorum prædecessorum nostrorum regnum, vel futurorum, contra hoc nostrum præceptum donationis intentaverit, aut cœnobium prædictum vestrum, sive res ejus in fratrum stipendiis collatas, et pauperum Christi dominare presumpserit, aut in aliquo alicui per beneficium, vel pro quocumque ingenio dederit, liceat vobis, vestrisque posteris cum omnia, quæ suprascripta sunt, cuilibet sanctæ sedis apostolicæ PP. sive imperatoribus, atque regibus, seu aliis quibuscunque regibus catholicis subdere potestati, et veluti sæculum hominum secundum ritum antiquæ legis per regum præcepta sua firmata tenentium securiter tenere, possidere, atque tradere, quæ vobis placuerit. Et ut certius ab omnibus credatur, inviolabiliterque a cunctis fidelibus præsentibus, futurisque observetur, annuli nostri impressione subius jussimus sigillari. Ex dicto domini regis per Theut. per præceptum ill. regis scripsi ego protonotarius.

Data in palatio Otalii x die mensis Februarii an. felicissimi regni nostri . . . per ind. vii feliciter, anno Dom. Incarn. DCCLIII.

Actum Papia in Christi nomine feliciter.

XLIII.

Capitulum Arichis principis pro ecclesia sanctæ Mariæ Beneventi (anno 769).

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Arechis Dominus vir gloriosissimus, atque summus dux gentis Longobardorum, per rogum Arnoaldi abbatis nostri, absolutionem ecclesiæ sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, et sancti Martiani, quam quondam Gardino abbas a novo fundamine visus fuit in loco qui dicitur Platea, secundum qualiter per suum membranum firmitatis, et absolutionis, quod Joannes venerabilis episcopus sanctæ sedis ecclesiæ nostræ Beneventanæ prædicto Gardino suo annulo sigillatum emisit: Nostra quidem gloriosa potestas, juxta membranum ipsius Joannis episcopi in prædicta sancta ecclesia hoc nostrum absolutionis præceptum firmavit in ea ratione, ut tantummodo ad sacrum nostrum palatium audientiam habere debeat, sicut et cætera nostra monasteria in nostra sint semper potestate ordinandi in ipsa nostra ecclesia, qualiter nostræ eximietati placuerit, et a nullo episcopo hujus sanctæ sedis ecclesiæ nostræ Beneventanæ, vel a quibuscunque sacerdotibus unquam requiratur in sua jurisdictione, nec ullus ex nostris gastaldis, aut actionariis, vel quisquam homo contra ea, quæ nostra firmavit potestas agat, sed perenniter in suæ arbitrio libertatis, qualiter nostræ clementiæ placuerit, vel nostris successoribus, ipse sacerdos qui ibidem ordinatus fuerit, libero nomine vivere valeat. Quod vero præceptum firmitatis, et absolutionis ex jussione nominatæ potestatis, scripsi ego Emerissus notarius.

* Joannes II sub Zacharia papa Gisulpho dux, et Arichis Beneventanorum principe vixit. Gisulphus autem Joanne præsule cœpit ædificare templum in Be-

PATROL. LXXXVII.

Actum Beneventi in palatio, mense Aprili, indictione septima.

XLIV.

Donatio Teducii pro ecclesia Reatina (anno 772).

† In nomine Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Desiderio, et Aldechlo filie ejus piissimis regibus, anno regni eorum xviii. Ego in Dei nomine Teducius excellentissimus dux donamus, atque concedimus Isermundo sanctæ sedis Reatinæ ecclesiæ venerab. episcopo pro redemptione animæ nostræ. . . . res, quæ a nobis satis pertinet, hoc est res ipsæ in territorio Reatino in loco, ubi dicitur Colline, ipsa curte de Varanis cum xxii mansos, et cum ipsa ecclesia sancti Manni, quæ est ibidem ædificata cum terris, vineis, et cum omnibus pertinentiis ejus cultis, et incultis, et cum omnibus ædificiis illorum, cum servis, et ancillis, sicuti nostræ potestatis est cum campis, et silvis, cum montibus et planitiis, cum selectis, et pratibus, et decursis aquarum, omnia in omnibus, sicut supradictum est, concedimus dictæ ecclesiæ et ejus successoribus. Insuper concedimus prædicto episcopo suæque ecclesiæ, suisque successoribus totam terram, ubi dicitur Mancianum, et. . . . cum ipsæ ecclesiæ, quæ ibidem sunt ædificate tam in montibus quam in planitiibus. Insuper dedimus jam dicto episcopo etiam supradictæ ecclesiæ, suisque successoribus in territorio Narnatino, in loco qui dicitur ad Uinum casæ xii quæ loquuntur per Mellitum, et Palummum, Rac Ursillum, et cura fratribus, et filiis eorum. Hæc omnia concedimus qualiter supra legitur, ut dictæ ecclesiæ firmum, et stabile permaneat nostrum donum, et a nullo nostro colono, vel clientulo, seu nostro actore sibi, suisque successoribus aliquando contradicatur. Ex jussione nostræ potestatis scripsi ego Langiarius notarius.

Data jussio in curte nostra in Sabeli anno Ducati nostri In Dei nomine x, mensis Junius, ind. x, sub eodem actionario, et Fabiniario conductore.

Signum Theuduici, qui hæc. . . . rogavit.

Signum manu Albinaci comitis rogatus testes sumus feliciter.

Signum man. Anastasii rogatus.

Signum man. Arderardi.

Signum man. Creventii rogatus testes sumus.

D Ego Cencius S. R. E. . . . civis Romanus natus Transiberim tamquam inveni in. . . . scripta per manum præfati Langiarii notarii bonæ memoriæ taliter scripti non sponte addidi, nec minus complevi, et absolvi.

XLV.

Privilegium Arichis pro ecclesia et monasterio sanctæ Sophiæ (anno 774).

* In nomine Domini Salvatoris Jesu Christi.

Regina dives opum mihi pulchris instructa gemmis excrescere cœpit, dum diversa gemmarum metallorumque genera redundarent, et alia multa: quidquid

nevento, quod Græco vocabulo sanctam Sophiam, id est sanctam Sapientiam appellavit, ut Ostiensis in Chronic. narrat lib. i, cap. 9, quod morte præven-

fere ludus, quicquid a se vana Creta, et mollis mit- A
lit Arabs, mandatque nigræ pellis Æthiops, et vesti-
ant Seres, huc mentis quæ inventio, huc illucque
ad usque mundi originem, finemque duxit, conside-
rans quid fuere præterita, quidve sint præsentia,
quidve erunt futura, omnia sub sola physica conje-
ctura vanitatem ratus sum; quorum essentia, ortus,
tentatio, labor, et mors. Nil ergo rerum copia prode-
rit, nisi Deo possessori oblata. Quingentos prisco-
rum reminiscimur annos olim transcendisse. Vix jam
sexagenarium ætatis contingit: etenim si quosdam
ad centum retulimus pervenisse æstuant, ut saltem
nocte quietem habere queant. Si novis alios incolumi
dulcedine opibus esse potitos, nunc amarissimam de-
flect possidere egestatem. Cuncta quidem præter-
eunt, deteriora quæque, breviorque sequuntur. Jam
mundus ingemiscens, egestatibus angustatus, mori-
buodus diffingit: Salvatoris voce, cælum terraque
transire dicuntur; præsertim mortales fragiles, quo-
rum vita quasi flos egreditur, ac velut lampas appo-
sita vento rapitur. Nil igitur utilius, nilque salubrius,
nisi futuræ vitæ semper meminisse, quo omnia per-
gunt, et anticipantes nostra Domino offerre, ut in
cælestibus, et æternam vitam, et quietem perpetuam
indelicentes, veras divitias habere, atque obtinere
semper valeamus, sicut idem cælestis Magister disci-
pulos docens pollicetur: *Nolite thesaurizare vobis the-
sauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi
fures effodiunt, et devorantur: thesaurizate autem vo-
bis thesauros in cælo.* Et reliqua. Nempe difficillimum
est, aut grates referre, tantaque pro Deo portare
quanta pro hominibus miseratus pertulit; cum esset
Dominus majestatis, rex angelorum, cælitus humil-
lima terræ petiit, servilem dignatus induere formaio,
ponte sese sceleratæ intulit neci, et resurgens æterni
Patris repetivit gloriam relinquens exemplaria, ut,
inquam, in vestigii calleni inoffenso pede grassum
ponamus. Itaque quia pro me passus est, et quidem
ex bonæ voluntatis hilaritate quæcunque supra infra
dicenda sunt, obtuli, non mea, sed quæcunque sunt
Dei appetens: multa quidem, et innumera mihi do-
navit perfrui quibus indignus mereor. At ego, qui
fragilis creatura sum, Arichis eximius princeps, ca-
ducæ vitæ casus percurrens, et perennis immortalita-
tis opes adipisci cupiens, credo equidem, nec vana
spe divinitus inspiratus consecravi aulam tuæ sanctæ

tus explere non potuit. Arichis, qui ei successit, mi-
rifice illud perfecit, ditatumque amplissimis prædiis
et opibus, ibique sanctimonialium cœnobium, statu-
it, et Casinensi monasterio subiecit, in eoque Go-
rimbergam sororem suam germanam abbatissam ordi-
nari fecit. Ipse vero princeps cum invidiosis opibus
hoc monasterium ditasset, se fundatorem ejusdem
vocal in concessione oblationum, jam virorum, quam
mortuorum, quæ recensetur in Chron. hujus cœnobii
apud me ms.

• In nomine (inquit oblatio) Domini Dei Salvatoris
nostri Jesu Christi, dominus Arichis piissimus, atque
excellensissimus princeps gentis Longobardorum, di-
vina præmonitus manu, offero ecclesiæ sanctæ So-
phiæ, quam a fundamentis ædificavi, pro redemptione
æternæ vitæ, seu, pro salvatione gentis nostræ, et

Sophiæ nomine qui es vera Domini sapientia, Chri-
ste; in qua etiam xenodochium puellarum extraxens,
obtuli ex tuis donis, atque datis: in primis eccle-
siam sancti Benedicti, loco qui vocatur Xenodochium,
quod positum est juxta ipsum monasterium, cum
omnibus sibi pertinentibus. Hoc etiam statuimus, ut
præpositus jam dicti sanctæ Sophiæ monasterii ibi
sedeat, ibique sit porta ad hospites suscipiendos; pro
quo et addimus, ut decima omnium frugum ibi an-
nualiter ex monasterio detur ad stipendium peregrinor-
um; et sicut ab antiquis rectoribus prædictæ sancti
Benedicti ecclesia possessa fuit, amodo, et deinceps
sanctæ Sophiæ monasterii potestati subiaceat. Sed et
ecclesiam sancti Petri principis apostolorum, quæ
ædificata est in galo largiti sumus in territorium mo-
nasterio sanctæ Sophiæ; a fine venatoris per serra
usque in Strasilum inter duo tora; et per Carbona-
rium de Osculo, usque in finem de novo Frontino;
de alia vero parte primum per viam publicam usque
ad fluvium Calabium. Deinde usque in terminum, qui
dicitur a Latre. Ea concessi equidem sanctæ Sophiæ
monasterio. Porro casæ numero hæc sunt. Casa quæ
regitur per Maurissionem cum uxore, et filiis, et
omnibus sibi pertinentibus: casa quæ regitur per
Francoaldum cum uxore, et filiis sibi pertinentibus:
casa quæ regitur per Anselmum cum uxore, et filiis,
et omnibus sibi pertinentibus; casa quæ regitur per
Ferrandum cum Germani et uxoris, et filiis, et
omnibus eorum: casa quæ regitur per Sc. leouem
cum uxore, et filiis suis, et omnibus sibi pertinean-
tibus: casa quæ regitur per Vimulum cum uxore, et
filiis, et omnibus sibi pertinentibus. Hi omnes cum
mobilibus, atque immobilibus, et pascuis, et omni-
bus sibi pertinentibus, qui fuerunt de judicaria Fo-
roaldi mare pæis nostro; necnon ecclesia sancti
Abundi, quæ sita est in galo nostro Paline: nostra
vero potestas circa ipsam ecclesiam concessit terri-
torium in sanctæ Sophiæ monasterio modiorum du-
centa: necnon et ecclesia sancti Mercurii, quæ po-
sita est in jano nostro; et de ipso jano circa ipsam
ecclesiam largiti sumus terram modiorum quingenta:
sed et ecclesiam sanctæ Reparatæ, quæ in ipso jano
posita est, potestatem concessit in monasterio sanctæ
Sophiæ territoria modiorum centum: necnon et ec-
clesiam sancti Magni, quæ ædificata est in jano nostro
Noceto, et circa ipsam ecclesiam largiti sumus in

patriæ, oblationes omnes, tam vivorum quam etiam
mortuorum, quæ in eodem monasterio, a quocunque
hominum genere datæ, seu oblatæ fuerunt, seu om-
nes homines illos, qui tanquam res suas fideiiter
monasterio offerunt, hæc omnia monasterio sanctæ
Sophiæ concessimus possidenda. Quod præceptum
oblationis ex jussione, et dictatu nostræ potestatis
scripsi ego Ewaldus notarius. — Actum Beneventi in
felicissimo palatio in anno decimo septimo mense
Novembri pro ind. xiii feliciter. — Est documentum
anno salutis 774. Arichis principatus 17, cum regnare
cœpisset anno 753, Februario mense. In eadem Chron.
plures Arichis donationes eidem monasterio libera-
lissime factæ leguntur: ex iis præ ceteris amplis-
simam eodem anno elargitam hic exhibemus.

monasterio sanctæ Sophiæ terram modiorum centum : A latem Beneventanam prope sanctum Paulum, quam Trasoaldus clericus possidere visus fuit, et sicut sortem suam ipse Trasoaldus in prædicta ecclesia obtulit nobis, et quod ad nostram pertinuit potestatem, ipsam ecclesiam cum omnibus sibi pertinentibus monasterio sanctæ Sophiæ concessimus perfruendam. Nec non et ecclesiam sanctæ Sophiæ, quam Garobin abbas a fundamentis ædificavit, ubi et omnes facultates suas obtulit, et nobis offerentionis chartulam tradidit, ut in nostro esset arbitrio iudicandi; nostra vero potestas monasterio sanctæ Sophiæ confirmavit possidendam : necnon et ecclesiam sancti Gregorii, quam Felicitas ancilla Domini a fundamentis ædificavit, et per suam chartulam omnes facultates suas eidem ecclesiæ obtulit, et eo quod ad manus nostræ potestatis pertinuit, eandem ecclesiam sanctæ Sophiæ cum omnibus sibi pertinentibus confirmavit possidendam. Concessimus etiam monasterio sanctæ Sophiæ substantiam, quæ fuit Craderii filii, quam legibus per culpam suam perdidit, eo quod contra statum animum [forte nostrum] consiliatus est, et furatus est nobis decem millia solidos de quibus unus nec comparuit : et pro his duabus perfidis offensis, equidem substantia ad nostræ potestatis manum pervenit. Itaque dum legibus ad nos pervenit, prædicto monasterio sanctæ Sophiæ integrum concessit possidendum, servos, et ancillas, universas cortes, casas, campos, prata, territoria, silvas, agros, mobilia, et immobilia, quæque haberet nominatus Craderius prædictus : sed et substantiam germani equidem, qui cum ipso familiaritates contra nostrum animum est consiliatus; et pro alia culpa, quod uxorem suam, nomine Simpliciam, quam in medio nostri palatii, sine culpa occidisse visus est; unde pro ipsa culpa debuit componere secundum legem solidos mille ducentos, et propter tam iniuivum consilium, omnis substantia legibus ad nostram devenit potestatem; nostra vero potestas omnino integra, eam substantiam, quantum ipse possidere visus fuit, in monasterio sanctæ Sophiæ concessimus perfruendam : sed et substantiam aliquam Domini ancillæ, quæ, derelicto religionis habitu, Tauro filio Ranifoni, illicito se tradidit matrimonio; unde secundum edictum, et ejus tenorem, omnis substantia ad nostram denuo devenit potestatem; nostra vero potestas omnem hujus Aliperge substantiam integram, una cum ipsa Aliperge monasterio sanctæ Sophiæ tradidit possidendam : sed et Condomæ Impronellæ, hi sunt filii Aroaldi servi nostri, quos Stephanus stratos per præceptum falsum liberavit, et res eorum abstulit; sed legibus servi, et res earum ad nostram potestatem devenerunt. Similiter et in Robbiano condoma una nomine Ursi, cum uxore, et filiis suis, quam nominatus Stephanus falso tenebat, ad nostram potestatem pervenit : nostra vero potestas has condomas cum omnibus sibi pertinentibus monasterio sanctæ Sophiæ donavit possendas. Sed et substantiam Euphemie, filie Arichis, quæ se religionis habitu in monasterio sanctæ Sophiæ tradidit, cum omnibus

suis facultatibus, tam maternam, quam paternam omnem suam pecuniam, quæ tam illi ex parte sua quam sororilibus contigit, omnem suam portionem, mobilia, et immobilia omnia, et in omnibus integram, prædicto sanctæ Sophiæ monasterio tradidit; unde et per hoc concessimus præceptum, ex universis prædictæ Euphemie pecuniis sanctæ Sophiæ monasterio integrum constituimus, et firmavimus: necnon et terram in Apulia ad sanctum Felicem ad Sruxianum super viam, quam abbas monasterii sancti Joannis de porta aurea tenebat, contra rationem, quia ad servos nostros pertinuit, et dum comprobatum fuisset, ipsam aram integram recipere jussimus; et quia ad nostram pertinuit potestatem, prædicto sanctæ Sophiæ monasterio integram concessimus potestatem possidendam. Sed et offercionem, quam in supradictæ sanctæ Sophiæ monasterio Roderisius filius Rodichis habitatoris civitatis nostræ consentiente nostra potestate obtulit, servandum testimonium offercionis, firmavimus perfruendam. Nec non et casam in Papiano super Trane, quæ fuit de servis palatii nostri, quam Joannes notarius per præceptum falsum possidebat, unde legibus ad nostram devenit potestatem. Nostra quoque potestate largiti sumus in eodem loco casas sex, quæ reguntur per Gaiderisium cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Creobaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Anseranum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Pertulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Tantecaudum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Firmium, singuli cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quæ frater de judiciaria canosina de subauctione Roderisii gastaldio nostro. Sed et substantiam Teusprandi, et Joannis, et Frosolgi nostram propter furtum solidorum sex millium, quos nobis furati sunt; unde non plus quam quatuor millia recollegimus solidos, et res eorum omnes legibus ad nostram pervenerunt potestatem: nostra vero potestas ipsum locum intra sanctæ Sophiæ monasterium concessit possidendum: necnon et in Gastraldato Bisernensi concessimus Cortisanos, hi sunt cum uxoribus suis, et omnibus sibi pertinentibus: sed et unam sororem Iudari.

Hos autem cum integra portione eorum sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidendum.

Item, et in eodem gastaldato concessimus baccarios: hi sunt Crauso cum uxore, et filiis, sed et nepotes, omniaque eorum pertinentia: nec non et Syndonem cum uxore, et filiis suis; sed et Baccas, qui fuit servus Rimichi, et de germano qui carpentarii nostri. Sed et cortem ad sanctum Stephanum inter flumina, qui fuit Andoali Canosini, qui nobili Perachino omnes res suas tradidit: locum igitur istum sanctæ Sophiæ concessimus possidendum: sed et ecclesiam sancti Adjutorii in sancta Agatha in finibus limatam sanctæ Sophiæ monasterio integram

A obtulit; nostra vero potestate secundum testimonium offercionis sanctæ Sophiæ semper firmavimus perfruendam: necnon et substantiam Cruaruperti, quam et ipsi sanctæ Sophiæ monasterio integram per omnia obtulit; ideoque nostra facultas omnem substantiam secundum textum offercionis monasterio sanctæ Sophiæ confirmavit possidendam: sed et substantiam majoris filii Drabunii, qui et ipse similiter sanctæ Sophiæ monasterio omnes res suas obtulit: nostra vero potestas sublimate, substantiam secundum textum offercionis in eodem monasterio firmavit possidenda: sed et substantiam Peregrinæ filiæ Theusperti, quam secum cum omnibus rebus sibi pertinentibus, mobilibus et immobilibus, sanctæ Sophiæ monasterio divina contemplata manu obtulit fideliter;

B nostra vero potestas omnia quæ ad eandem Peregrinæ substantiam pertinent sanctæ Sophiæ monasterio firmavit possidenda: necnon in Salerno ad sanctum Salvatorem erga ipsum lacum, largiti sumus territorium, hoc est modis quinquaginta: sed et in Gualdo in fine confina, loco qui vocatur Ad monumenta, cum integris finibus suis sanctæ Sophiæ monasterio concessi perfruenda: necnon et concessi sanctæ Sophiæ condomas nomine Allerisii cum uxore, et germanis suis, et filiis, et filius, vel omnia eorum quæ habuit in catula teneri Crastaldo: necnon et servos, seu ancillas, necnon et vineas, et territoria, quantum manchaldu presbyter in ecclesia sancti Petri ad aquam sanctam lavare visus est ad nostram potestatem pertinentia: unde et omnia, in et omnibus sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidenda: sed et ecclesiam sancti Stephani in galo nostro equidem monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendam: necnon et curtem, quam Rimenus abbas sine præcepto concessionis palatii tenuit, et ad nostram legibus pertinet potestatem: nostra vero potestas omnia in integrum sanctæ Sophiæ monasterio concessit possidenda: sed et ecclesiam sancti Marcelli, loco qui dicitur in Indilombato, qui ad nostram pertinuit potestatem: nostra quoque potestas in integrum prædicto monasterio sanctæ Sophiæ concessit possidenda. Sed et substantiam Thajarisi norrii, qui pro multis chartulis falsis est condemnatus, et insuper extra provinciam, id est in Neapolim fugatus est; unde legibus omnis substantia ad nostram pertinuit potestatem, quam integram monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendam. Concessimus et prædicto monasterio sanctæ Sophiæ corvam, quæ videtur esse in campo Senercunis, quam Arotarii filia comparavit, secundum textum chartulæ, integram sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidendam: et insuper in eodem monasterio largiti sumus in prædicto loco de galo nostro in longitudinem milliaria tria, in latitudinem unum, quæ fuit de subauctione Faroaldi mare. Sed et corvam ad Pontem Bianum, quam comparavimus a Joanne filio Ursi, juxta textum chartulæ omnia in integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda: necnon omnia quæ comparavimus ab Ilprando filio

C

Alerissi, servos, et ancillas, casas, et vineas, territoria, campos, et sylvas, prata, mobilia, et immobilia in partibus Lucaniæ, secundum textum chartulæ integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendum : sed et quod comparavimus in Ponticello casas cum curtibus suis de Egypto fluvius quidam qui est inter duas vias, una quæ tendit ad sanctum Valentinum, altera ad sanctum Marcum per hos fines de capite finis usque ad res sanctæ Sophiæ de fine in ipso rivo, integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendum; necnon et Gualdum in monte Virgineo, qui pertinuit ad Lucerinum cum integro fine suo, omnia monasteria sanctæ Sophiæ donavimus possidenda : sed et substantiam Calendini Cortisani nostri, qui habitare visus fuit in Uriniano, omnia integra insuper, et in nominato loco qualiter ad nostræ potestatis manum devenit, monasterio sanctæ Sophiæ concessimus perfruenda : necnon et casas intra Beneventanam civitatem; sed et casales ejus, quos Grauso notarius per suæ offerktionis chartulam, integrum, et cum duobus servis Pitulo, et Mauro cum uxoribus, et filiis suis sanctæ Sophiæ monasterio obtulit; nostra vero potestas secundum textum offerktionis chartulæ, integrum prædicto monasterio firmavit possidendum : necnon et in Hiarino casas de Caballariis, cum caballis, et stadariis; hæc sunt : casa quæ regitur per Ursum cum uxore, et filiis suis, et omnibus sibi pertinentibus; casa quæ regitur per Lupum, et Fuscillum germanos cum uxoribus, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Vitoaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casa, quæ regitur per Joannem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per In-talum, et Gaudisum germanos, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : secundum qualiter hæc omnia pascua, clausaria, silvas, vineas, prata, campos, mobilia, et immobilia, quantum ipsi servi possidere visi sunt, et ad nostram potestatem pertinuerunt, omnia integra monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda : necnon et casas duas, quæ reguntur cum uxore, et filiis suis. Et olivetum, seu vineas, in loco qui dicitur Sessa, quæ fuerunt Godefridi notarii, quæ propter multas chartulas falsas legibus perdidit, et ad nostram devenere potestatem : nostra vero potestas, omnia, et in omnibus, quantum in ipso loco habere visus est nominatus Godefridus, monasterio sanctæ Sophiæ donavit possidenda. Necnon casam, quam Rodemundus illicite tenuit cum nepotibus suis, loco qui dicitur Peretola, et legibus ad nostram pertinuit potestatem, quam casam integram sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidendam. Sed et ecclesiam sancti Laurentii, quam Tiroaldus monachus ædificavit, loco qui dicitur Tenentum, ubi et se, et uxorem suam nomine Gefoara, et filium suum nomine Stephanum monasticæ tradidit conversationi; postea vero, et ecclesiam, et omnes facultates suas ad seipsum, et uxorem suam, et filium suum monasterio sanctæ Sophiæ obtulit; nostra vero potestas,

A omnia, et in omnibus, mobilia, et immobilia, secundum textum offerktionis prædictæ sanctæ Sophiæ monasterio firmavit possidenda. Concessi sanctæ Sophiæ monasterio possidendum Corvem in Lucania loco qui dicitur Quatra ad condomas duodecim, quæ hæc sunt : casa quæ regitur per Fuscum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Pelagionem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa, quæ regitur per Maurinum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Gutaulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per FERMOTUM cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Bonitum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Marcum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Populum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quæ regitur per Brutinum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus in eodem loco cum integris fluvibus, monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda, quæ fuerunt de subactione Craimédarii referendarii nostri; sed et Corvem in fine cum Consina loco qui dicitur Ad monumentum, et condomam; duodecim casas, quæ reguntur per Ursum, et Lupualdum germanos cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Ancellum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Malonem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Gaudiosum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casam quæ regitur per Fuscum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Theospertum, et per Goaldum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Catullum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Gutulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Albinium cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quæ fuerunt de subactione Ursi gastraldis nostri : necnon Corvam in Luceria, loco qui dicitur Aquilone in territorio Cembali servi nostri, et condomas tres ibidem permanentes, hoc est, casam quæ regitur per Teroaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Ferrandum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Pepinum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, de subactione Gastari trasaldi nostri. Sed in Siponto condomas tres, loco qui dicitur Sapesso : casam quæ regitur per Andifusum, cum uxore, et filiis, et omnibus eorum pertinentibus : casam quæ regitur per Andualdum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam, quæ regitur per Malonem, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quæ fuerunt de subactione Emerissi gastaldi nostri : necnon et in Salerno piscatorias, casas duas, id est, casam quæ regitur per Malerinum cum uxore, et

filii, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Radichisum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus. Et lacum ad piscandum integrum, loco qui dicitur Ad sanctum Salvatorem, sed et ipsas casas duas ad salem laborandum, id est, casam quæ regitur per Sircam cum uxore, et liberis, et omnibus sibi pertinentibus: necnon et in Viviamo condonam unam, nomine Lumchis cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quos Stephanus Sarto per præceptum falsum liberavit, et res abstulit, sed et legibus, et ipsi et res eorum ad nostram devenerunt potestatem: nostra vero potestas nominatas condomas monasterio sanctæ Sophiæ concessit perfruendas; necnon et ex galo nostro largiti sumus prædicto sanctæ Sophiæ monasterio aliqua facienda annualiter in eo loco, in quo commoditas fuerit ad nominata ligna adtrahenda: sed et porticum ex lignis per singulas portas civitatis nostræ Beneventanæ, id est, de porta Turrea de lignis carra quinquaginta; de porta Rufini carra triginta: hæc omnia monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda. Necnon et Sili, quem cum ex mercatu sancti Valentini integrum secuti, et ad nostram potestatem pervenire visum fuit, ita sanctæ Sophiæ monasterio concessimus exigendum: sed et annualiter de sacro nostro Palatio ad cardum eidem monasterio concessi porcos capita centum. Concessimus, etiam dicto sanctæ Sophiæ monasterio, ut habeat ex sacro nostro palatio annualiter aureos solidos ducentos pro vestitu comparando, et illa quæ opus fuerint; necnon etiam et hoc statuere visi sumus, ut nostra concessio sit firma nominato monasterio; et insuper concessimus prædicto monasterio ipsum terminum intus portam summam cum aqua, et fistula pro ipso balneo in eodem monasterio, id est de porta Lisardi de lignis carra viginti, et ibidem casam cum parietibus suis. Hæc omnia sicut supra legitur concessimus possidenda prædicto monasterio sanctæ Sophiæ possidere semper. Necnon etiam et hoc concessimus præfato monasterio omnia territoria et fundamenta pertinentia nostro sacro palatio, quæ cum terris pertinentibus fuerint conjuncta, tam in finibus Beneventi, quam in Apulia, et ubicunque res ex fundamentis sacri nostri palatii pertinentibus, et in finibus Capuæ, et Alisanæ finibus, et in aliis civitatibus et castellis, et omnia quæ fuerint conjuncta cum rebus ejusdem monasterii, dono eidem monasterio sanctæ Sophiæ illa concessimus possidenda: sed et ecclesiam sanctæ Mariæ, quæ sita est intra duas vias foris ante portam summam cum propria terra sua, quæ dicitur Dominica per hos fines de capite usque ad ipsam ecclesiam habet passus sederim de uno latere via, et de alio latere quoque via integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendum: necnon, et ecclesiam sancti Martini, quæ in Matulo sita est cum omnibus suis redditibus, monasterio sanctæ Sophiæ concessimus: sed et ipsam curtem nostram, præta, in loco qui Pazzano dicitur, cum ipsa ecclesia sancti

* Forte hic lineam omisit dormitans notarius.

A Petri, et ipso Monte cum ipso plano, et ipsa ferrara; hæc omnia sanctæ Sophiæ monasterio possidenda concessimus. Necnon et ipsam ecclesiam sanctæ Mariæ in finibus Janiensibus, loco qui dicitur Gavianus cum omnibus suis pertinentiis, monasterio sanctæ Sophiæ dedimus possidendam. Sed et ecclesiam Beati archangeli Michaelis, quæ fundata est in galo nostro, terrarum modiorum centum erga ipsam ecclesiam, ubi Dacoaldus venerabilis abbas servire videtur; quæ fuit sub actione Ferdolphi gastaldi nostri, secundo de ecclesia sancti Mercurii in galo nostro, hæc omnia sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidenda, quod præceptum oblationis ex jussione ac dictatu nostræ potestatis scripsi ego Entaldus notarius.

B Actum Beneventi in felicissimo palatio, anno decimo septimo mense Novemb. indictione xiii feliciter.

Donationes factæ monasterio Pistoriensi sancti Bartholomæi (ab anno 748 ad annum 784.)

(Ex Zacharia. Anecdota mediæ ævi.)

I.

Exemplar. In nomine Domini die octavo mense Septembris regnante domino Rachis vir excellentissimus regem anno quarto per indictione secunda. Feliciter... Ratpertus quondam filius quondam Guilichisi sperare in me divina potentia, dum complexus rejacere in infirmitate, sine fine ubi fures non effodiunt, nec furantur, ut illa voce audire merear, quam Dominus noster Jesus Christus, ac redemptor omnium in se credentibus promittere dignatus est, *Venite, benedicti Patriæ, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*, et iterum ammonuit dicens: *filii masculus previdi mihi in proprio meo edificare ecclesia monasterio beatissimorum sancti Petri, et Pauli, atque Anatasii, et inivi me vel anima mea commendare, atque offerri medietate de omnem parvitatem pecuniam vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere, et tuero tam case avitacionis meæ, quam et case maricicæ, soo casa lia, vinea, terra, pratia, pascuis, silvis, selectis, actionibus, cultum, atque incultum, movilem, vel immovilem, cæseque moventibus omnia, et in omnibus ad ipsum sanctum, et venerabile locum offerri, et condonare previdi, seu et ostruelda, qui veste monastica induta esse videtur. In eum vero tenore, ut si jam dicta filia mea voluers cum genitrice mea Muntia, atque coniuge mea Persedrada, seu germana mea Ratperta in ipsum monasterio meo deservire in xenodochio [*lege xenodochio*] egenos vel pauperes recipiendum, et elemosina tribuendum, et gubernandum per ebdomota una pauperes vel peregrinus animas, et una cum dominico abbate rectore, quem inibi ordinare previdi; omnia, ut dixi, in sua habet potestate regendum, elemosinam tribuendum, de quibus inibi dominus condonare dignatus fuerit et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis die noctuque omnipotentem Dominum, et ejusdem omnipotentis Domini genitrice Maria, vel beatissimi*

sancti Petri, et Pauli seu Anastasii inc... nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis, et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeas, quia scriptum est per eloquium, et administrationem Domini nostri Jesu Christi, *Petite et dabitur vobis, querite et invenietis*. Pro ideo ego miser, et nimium peccator creditus in ejus magna misericordia, qui est pius Dominus, ac redemptor omnium celi et terre, de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri, et Pauli, seu Anastasii celeste gaudium coniuge mea Perterada carnale vitio fuerit consecuta, et in ipso senodochio, vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeant, nisi vacua, et inane exiude foris exire debeant, ambulando, ubi voluerit, et forsitan filia... rio [*forte, monasterio*] residere cum portione sua vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis, vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperatione facere. Nam si inivi permanserit, omnia cum supradicto rectore, vel genitrice, atque coniuge, vel si... [*forte, mihi*] Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi vitandum, omnia mea sit potestate regendum, remediandum, usufructu capiendum, nam non ad secularibus per nullo ingenio subtrahendum, nisi pro anima mea liveri demittendum, et si f.... [*forte, fuerint*] michi heredes, esse debeant secundum lex gentis nostrae, et ipse senodochio in suam habeat potestate, vel qui per ipso inivi fuerit ordinatum, et si ad secularibus voluerit permanere, portionem sua suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione... C ordinatione iusta Domino fuerit ordinatus, et quod a me optandum jam est, si sine filius masculo transiero, et antea de hac luce migratus fuero, quam ipse sanctum et venerabile locum consecratus sit, volo, atque decerno, ut ipso oratorio, vel senodochio jam dicti... ge [*forte, coniuge*], seu sorore, et filia mea, et omnia medietate rebus meis, quod inivi condonare visus sum diebus vite sue, in sum aveat potestatem, et post ovito eorum, qui per ipsi inivi fuerit ordinatus, et servi, vel ancillas meas pro anima mea liveri demittendum... ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps Dominus bone memorie Luiprandus rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare previdi, et sub nullas mater Ecclesia subiacentem ipsum sanctum oratorium, vel senodochium parvitate mea... dominico abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice, atque coniuge, seu germana atque filia mea in suam aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unusquisque secundum Dominum electis spiriti... preces, et pro scelera mea Dominum deprecandum, nam per nullo titulo in alium hominem alienandum, aut per corruptione inivi alio superponendum, nisi quem ille

^a Hic Gualbertus scriptor lineam integram omisit, quam ex alio instrumento sic suppleo : *apostolorum martyrum, et confessorum incurrat. Insuper socius sit Juda.*

A voluerit, qui inivi fuerit ordinatus, et nullus de heredibus, proheredibus meis, quecumque aliqua posses... tuis temporibus stavilitum permanent. Et qui contra hanc cartulam, vel ipso monasterio, aut sanctum senodochio ire quandoque presumerit, aut eam inrumperere voluerit, inprimis in ira Dei, et omnis virtutis celorum, archangelorum, angelorum, pro... [profetarum] ^a Scariot, qui tradidit Dominum nostrum Jesum Christum, et in tartaro sit consumptum. Ecce ut mea fuerunt desideria, adimplevi, et Avandus notarius scribere rogavi. Actum Pistoria regnum et indictione suprascripta feliciter. Signum manus R... fredus medicus rogatus ad Ratperto manus mea propria teste subscripsi. Ego Lazarus rogatus a Ratperto manu mea testi subscripsi. Ego Rachiperto rogatus ad Ratperto testis ss... Signum manus Mauri quondam filio quondam Stalari rogatus testis. Signum manus Anselmi quondam filii Baro fulitestis. Signum manus Tatoni quondam filii quondam Fusoni testis. Ego Avandus, qui supra scriptor huius cartule post a testibus rovorata, et hadita, ipsius abbas presente Andrea filii domini Caroli [*num Ruchis ?*] anno regni eius quarto per indictione prima complevi, et dedi. Ego Gausperto Notarius sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii scriptor autenticum illud vidi, et legi : sic inibi continetur, quomodo in hoc exemplar scriptum est, preter litera plus minusve, et manu mea propria scripsi.

II.

Exemplar. In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi die nono mense Julio anno regni domni Desiderii, et Adelgis regi anno octavo, et quinto per indictione secunda feliciter. Dum in hunc exilio huius seculi vitare meruerimus, oportum est enim cogitare de Dei omnipotentis misericordia, et remissione animarum nostrarum, quatenus nos de vinculo penarum Dnus ac Redemptor omnium indulgentia pietatis sue condonare dignetur, et ad vera luce inimicis pietatis sue inter sanctis, et electis eius parte aliqua, vel societas invenire mereantur, quam quidem magno consilio est seculi relinquere, et ad sanctis, et ad venerabilibus locis nos commendare, ut dum ultima die convinerit, ut nos in suis iudiciis electionis ostendat, ut novis peccatoris prevoniat salutem, et remedio anime. Ideo in Dei omnipotentis nomine ego Aivaldu presbiter de monasterio sancti Silvatoris ^b, qui est sito prope muro civitatis nostra Pistorie iusta ecclesiam sancti beatissimi Bartholomei, dum michi divina adveniens inspirationem introendi in avito sancto monachorum inter alius fratres, quatenus me consideravi, et pertractavi de monasteria beatissimorum Silvatoris, atque beati sancti Angeli, qui est sito locus, qui appellatur

^b Silvrís : *Silvestri* siglam explicuit nescio quis, quam duem habuit Salvius; malui ego *Silvatoris* interpretari.

Monti Cunule prope fluvio Neore, quem felicissimo A presbiter, seo Geminiano a fundamenta exererunt, seu et Tolone, et Raspert Autperti q.q... in suo privilegio edificeaverunt : modo viro ego, qui supra Aivald presbiter do, dono, trado, atque offero, do, datumque esse volo tam ipse predictae monasteria sancti Silvatoris, et sancti Angeli omne rebus substantia de quidquid ubique modo a presenti die ad ipse sanctorum loca pertenerere denescetur, et unc in antea Deo protegente ividem condonaverit inlivato, et exinde fuerit, aut quod ad ipsi sancti et venerabilibus locis datum, vel aufertum fuit, quomodo ividem esse videntur, omnia et in omnibus inlivato offerre visus sum ad ecclesia beatissimi sancti Bartholomei. In tali vero tenore, ut omnia ris ipsa una cum ipsa monasteria sicut regula sancti Benedicti condoce, esse deveat. In tali enim viro capetulo, u unam perordinationem de ipso monasterio beatissimi sancti Bartholomei, vel de eius rectoribus, quomodo est, vel imposterum fuerent, ut predictae Dei ecclesie, ut qui ividem per ipsi ordinatum fuerit per sancto iudicio canonica, vel sancta regula deveat, ut quatenus egenus vidua pauperibus elemosinis faciendum pro remissionem animarum felicissimi Geminiani presbiter, qui tunc antea presens fuerat de ipso monasteria, sed et Autperti, Tatonii, Ratperti, vel nostra facinora, ut novis minime perveniat ad condonationem, omnia ut supra decrevi; volo, ut ipsi sancti monasterii beatissimi Bartholomei, vel eius deservientibus, qui modo sunt, vel imposterum fuerit, firmiter possidere, avire deveas, ut quatenus ab hac die, ut non ego, qui supra Aivaldu presbiter, non aliquis de heredibus, atque posteris mei unquam ullo tempore aliqua possit inferri molestia, neque molestandum, neque per nullo argumento, ingenio exinde aliquid suptrahendum, neque ad alia ecclesia, neque ad secularia nisi tantum perpetuis temporibus firmum, et stavilitum permaneat ad ipso sancto monasterio beatissimi sancti Bartholomei, sicut supra decretum est. Ecce ut meis taliter suorum desiderii erga me adimplevit, et ne michi lice facere ullo tempore nolle, quod voluit, sed quod a me facto vel confirmato inviolabiliter confirmare promitto; quam viro [forte, iuro] cartula remissionis rerum dotalium Lucio notario scribere rogavit.

Actum Pistoria regnum, et indictione suprascripta. Feliciter.

✠ Ego Aivaldu presbiter, qui hanc cartula rerum dotalium fieri rogavi, et manu mea propria suscripsi.

✠ Ego Teudeiat presbiter rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

Signum ✠ manus Tanichisi quondam Tanolfi rogatus testis.

✠ Ego Gumperto diaconus rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

✠ Ego Guidolfo rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

Signum ✠ manus Luitpertuli quondam Chichisi rogatus testis.

Signum ✠ manus Guinefredi quondam Guilifredi rogatus testis.

Ego qui supra Lucio notarius scriptor huius cartule post a testibus roboratam tradita complevi et dedi.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor autenticum illud vidi, et legi, unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum inveni, fideliter exemplavi.

III.

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi die quinto mense Februario regnante dominus Desiderius et Adelghis regibus anno regni eorum in Dei nomine decimo ¹ indictione quinta feliciter. Gaidoaldus medicus regum cogitante me de omnipotenti misericordia, et remissione anime mee, quoniam vite temporum, et mortis exitum omnipotens Dominus sue ² modo tanta ³ reservavi notitia, ob hoc ante quam repentinus superveniat interitus, nichil omne ⁴ nostra deveniat disporre, atque..... cum venerimus ante tribunal Christi, non nos de negligentia iudicet, sed de bonis operibus gratuletur, ut prius qua ⁵ de re ego qui supra Gaidoaldus medicus, dum me previdisse ⁶ in unc exilio mundi permanente, providi de rebus meis per decreta loca offerri, et condonare pro anima mea, vel de paratibus meis, ut in perpetuum firum permaneat ad ecclesiam, et monasterium sancti Bartholomaei, quas ⁷ foras muros civitatis Pistoriense in propriis rebus meis ad fundamenta construxi, vel eius sancte congregationis Domenico albati, et monachorum, qui inibi congregati esse videntur, aut in antea Deo iuvante ⁸ facinoribus die noctuque operibus elemosina tribuere et Dominum deprecare non cessent, et nobis indignis perveniat ad salutem et remedium anime : primum omnium curte in loco, qui vocetur Neure cum omnia adiacentia et pertinentia ad ipsa curte pertinente in integrum simul et alia curte quae dicitur Adosare finibus Lucense cum ea, quae ad ipsa curte ⁹ pertinent in integrum, quam etiam, et curtem in antuniana Lunisiana ¹⁰ ubi et oratorium beatissimi sancti Angeli dedicavimus, necnon et curtem in Barbiano finibus Creti ¹¹ cum omnia ad ipsa curte pertinente excepto due case due masseritie ad rivo, qui regere vise fuerunt per baronaculo et godisteo qui ¹² nobis da Aolfo ¹³ evenerunt cum familie vel omnia ad ipsa pertinente, nam et alia omnia ad ipsa curte pertinente in integrum seu et curte in Bucardo cum omnia, et in omnibus, quidquid ad ipsa curte pertinent, et ad ipsum venerandum locum dilectissima Rotperga coniuge mea de suis rebus cum mea voluntate inivi ¹⁴ offerri, et condonare provide ¹⁵ tam ipsa, quam et suprascripta curti, quod superius decrevi cum omnia adiacentiam vel perti-

VARIANTES LECTIONES.

¹ decimo, et octavo per ² sua tantummodo ³ tanta ⁴ omitt. ⁵ omnia ⁶ quam ⁷ previdissem ⁸ adjuvante fuerint, qui pro nostris ⁹ curtem ¹⁰ ianiscana ¹¹ greti ¹² que ¹³ aolfo ¹⁴ inibi ¹⁵ prevedi.

mentiam seu, ¹ case, masseritia ² et de aldionibus, **A** sint nisi eorum utilitas fuisse ³ cause adiutorium vineis, terris, pratis, pascuis, silvis, salectis, stationibus, padulibus ⁴ cultum, et incultum, mobilibus et immobilibus res seque ⁵ moventia omnia, et in omnibus quidquid ad iste curtis vel case pertinent ad ipsum venerabilem locum, vel eius sancte congregationis pro anime mee remedium dono meo, trado, atque offero possidendum, simul etiam et curte mea quod avere ⁶ visus sum finibus maritima in locus qui vocatur Cornino cum ⁷ omnia ad eam pertinentem ⁸ ad eundem sanctum convivium offerri, et condonare previdi. In eo modo, ut prepositus, vel rector qui in senodocio meo hic ⁹ foras civitate Pistoriense propinquo ipso monasterio positus vel ordinatus fuerit, communiter suus ¹⁰ nutrimenta cum ¹¹ eius monasterii in eodem loco Cornino pasceret ¹² **B** si me ponere debeant. Hec autem omni in tempore ¹³ ergo decrevi ad ipsum sanctum et venerabile locum sit traditum et confirmatum ut ipse abbate vel monachi in ipso monasterio secundum Deum et sanctam regulam vivere et deservire debeant omni in tempore sanctum cenobium confirmandum ut nunquam destruat set in perpetuum stabilitum permaneat sub nullius hominibus vel matris ecclesie potestas subiacente nisi in suo iure permanente in ¹⁴ ius spiritualiter et regulariter deserviente et inter se in ipsa congregatione digentis ¹⁵ abbate, qui in ipso monasterio vel sancta congregatione secundum Deum et sanctam regulam continet regere et ordinare debeant licentiam habeant quem de ipsius monasterii congregatione de inter se in abbate elegerint stabilitum ¹⁶ **C** permaneat. Nam non de aliis hominibus vel monasterio non possent ¹⁷ ordinationem facere aut abbatem ponere nisi qui de ipsa congregatione fuerint sicut sancta regula continet, inivibi ¹⁸ abbatem fieri debeant vel si forsitan aliqua necessitate venerit causa in ipsum sanctum monasterium vel eius congregationis volo atque decerno ut si a parte monasterii utilitas fuere et filio meo Gaiprando adiuvari meruerit ipse vel heredibus, meis in ipso monasterio adiutorium prebeas et causam defendas. Nam non amplius nulla imperatione aut quali ¹⁹ vere ²⁰ subterendum ²¹ nullo modo facere possent. Et dum ego qui supra Gaidoaldus medicus adiuvari metuero in mea sit potestate sicut usque nunc defensandum dum curam impendendo pro eorum defensione nam nulla ²² **D** de ea que inivi a me sunt collata aut unde ²³ que advenit alique subterendum ²⁴ est post obitum meum omnia sicut superius decrevi stabilitum permaneat, et nullus de heredibus pro heredibus meis contra hanc meam cartulam ditionis ²⁵ seu dispositionis offerentis mee ire quandoque presumas aut aliquo amplius in ipso monasterio imperatione facere pos-

prestando. Et hoc volo atque confirmo ut omnia quidquid superius leguntur ad ipsa ecclesia sancti Bartholomei confirmavi vel ipsum monasterium usque nunc possessum sue ²⁶ ut omni in tempore firmum ac stabilitum permaneat. De autem reliqua monasteria vel senodochia hic ²⁷ Pistoria vel Ticiensis civitate quam et Cassio et reliqua alia loca qui per me ordinata vel constructa sunt ita decrevimus ut per ipsum monasterium sancti Bartholomei ²⁸ ordinata et disposita sic ita ut nullus abbate qui modo est aut postmodum fuere minuendum de ipsa elemosina ²⁹, aut qualive res inde subtrahendo nisi qualiter scripti ³⁰ instituemus omni tempore stabilitum permaneat in elemosinis ³¹ pauperum. Et si aliquis de ipsis abbatibus prepositi ³² custodibus de ipsa elemosina ³³ subtrahere ³⁴ voluerint de pecunia aut quales res non habeas licentiam. Et si factum aut subtractum fuere et ad veram causam apparere filiis vel heredibus meis non permittant exinde minuere aut aliqua subtractione fieri simulque ³⁵ filius aut heredibus meis exinde minuere de ipsa elemosina ³⁶ sicut a me institutum est aut exinde quali iure ³⁷ subtrahere voluere simili modo non permittat abbatem de ipso monasterio sancti Bartholomei fieri qui modo est aut qui postmodum fuere nisi ambe partium ³⁸ defensandum curam exinde peragendum ut neque minuam neque subtractam nullo modo sit elemosina ³⁹ pauperum. Sed sicut per scripti firmavi in ipsa stabilitate defendatur nulla exinde subtrahendo et quis ille immemor contra hanc meam dispositionem et ordinationis cartula rerum sanctorum dotaliam ire quandoque presumperit aut eam irruipere voluerit in primis iram Dei et omnes ⁴⁰ virtutes ⁴¹ celorum archangelorum angelorum prophetarum apostolorum martirum et confessorum incurrant. Insuper socius sibi ⁴² Juda Scariothes qui per amarum osculum Dominum ac redemptor omnium tradidit. Et in tartarum sit consumptus. Ecce ut meis fuerint desideriis implevi et si qualibet alio iudicatum apparere in ⁴³ se habeas ⁴⁴ robore ⁴⁵ nisi iste ⁴⁶ qui ⁴⁷ nunc modo confirmavi. Et Gaubertus notarius scribere rogavi.

Actum Pistorie iudicatione ⁴⁸ ista ⁴⁹ feliciter.

Signum domini Gaidualdi medici qui hanc cartulam fieri rogavit et eis ⁵⁰ omnia relecta est ⁵¹ complacuit

Signum domni Bautoni decembre ss ⁵².

Signum domni Amati de alatione ss. ⁵³ Ego Gisilari rogatus ad Gaidoaldus medicus testis ss.

Signum domni Stanectes de materno ss ⁵⁴.

Signum domni Ausaloni filio quondam Rinfredi testis.

VARIANTES LECTIONES.

¹ se ² massarichias, ³ paludibus ⁴ que se ⁵ abere ⁶ cum adiacentia vel ⁷ pertinentia ⁸ ac ⁹ sua ¹⁰ pascere ¹¹ tempore et que superius ¹² inibi ¹³ eligente ¹⁴ inibi ¹⁵ et inibi ¹⁶ qualibet ¹⁷ re ¹⁸ subiacente ¹⁹ unquam ²⁰ subtrahendum ²¹ donationis ²² fuisset ²³ fuerit ²⁴ pro ²⁵ fiant ²⁶ alimonia ²⁷ per scriptum ²⁸ alimonia ²⁹ prepositis ³⁰ alimonia ³¹ minuate aut subtrahere ³² et si ³³ alimonia ³⁴ rem ³⁵ partes ³⁶ ipsa alimonia ³⁷ omnium ³⁸ virtutum ³⁹ sit ⁴⁰ nullam in ⁴¹ habeat ⁴² robur ⁴³ istud ⁴⁴ quod ⁴⁵ et indie ⁴⁶ suprascripta ⁴⁷ ei ⁴⁸ ut sunt ⁴⁹ testis ⁵⁰ alatio testis ⁵¹ testis

Ego Johannes rogatus ad Gualdus medicus bar- A
banus ¹ testis ss.

Ego qui supra Gaubertus scriptor huius cartu'e
post testibus roborata tradita complevi et dedi.

Ego quidem Gerardus notarius autenticum illud
vidi et legi quantum legere et discernere potui unde
hoc exemplar exemplavi.

IV.

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi die nono
mense Aprille..... Regnante domno Desiderio, et
Adelgis anno undecimo et octavo per indictione
quinta feliciter. Christi Jesum Domini nostri Jesu
Christi assidue nos convenit precepta complere, ut
cuius providentia mens nostra adcomodare dignatus
est, ipsius auxiliante quoniam vitam temporum, et
mortis exitum debemus obscripta patefacere, atque
alversi sancti et venerabiles locis nos comendandum,
ibi volumus festinare ubi semper debemus permanere,
ubi iustis et benemerentibus sine fine in gaudio
repausare festinant, ut pro his temporalibus rerum
nobis omnipotens Dominus centuplum restituere
dignetur. Unde modo ego Guinifredi quondam filio
quondam Guillipad una cum dilectissimi filii meis,
id est Guillerad, Agrafi unanimiter bona et integra
voluntatem nostra do, damus, tradimus, atque offerre
visi sumus omnes res, quod nominative dixerimus,
de res pecuniola nostra, quod habemus de cura geni-
tori nostris, vel de eorum conquisito, similiter de no-
stro in aliquantu offerimus in ecclesia oratorio nostro
beati Petris, et sancte Marie, quod nos indigni peccatoris
in nostro privilegio a fundamentis ereximus, ibidem
offerimus, id est in primis case habitationis
ubi habitamus, locus, qui appellatur pionte; una,
cum solamentu de ipse case, seo curte, ubi ipse ecclesia
superposita est una cum orto circa ipse case,
seo et prato prope ipse case una cum arboribus, et
insuper ibidem damus casa habitationis, quod habere
visi sumus, locus, qui appellatur casule, una cum
solamento suo, curte, orto, vinea, terra, pratis, pas-
cuis, cultum, et incultum de quidquid ividem modo
ad nostra dominatione pertinet in integrum, quod
venimus in suprascripto loco, excepto sylva illa, qui
fue de ipsa curtes, quod antea dedimus sancti Justis,
et insuper dedimus ibidem casa habitationis cum
solamento, curte, orto, pratis, pascuis, silvis, sale-
ctis, sationibus, cultum, et incultum omnia in in-
tegrum, quod abere visi sumus, locus, qui appel-
latur ducenta, excepto cafagio illo in integrum ad
catalattula da padu'e, quod nobis reservamus, et
insuper casa, quod habere visi sumus, quod nobis
de Guillerard gastaldio in cambio evenne, locus, qui
vocatur Cinquantula. admediana, cum omnia de
quidquid ad ipsa casa pertinet curte, orto, vinea,
terra, pratis, pasuis, cum omnia ad ipsa casa perti-
net in integrum, ibidem dedimus, excepto una petias
de terra, que fora ipsa clausura est, quod nobis re-
servamus. Item de case massaricie ividem damus, in

tali enim timore, ut omnes Romani, qui modo sunt,
vel eorum heredibus dare debeas per circulo annus
per quemque casa sua luminaria in ipsa ecclesia ora-
torio nostro in valliente tremisse, olleo contra auro
de ista tris res una quale habuerit, et massarii ipsi,
qui modo sunt, per singulas case, vel heredibus
eorum, faciat ad ipsa ecclesia angarias et edumas
quattuor per annos, nam nulla reddito, vel angaria,
neque via superponendum nullu homo possit, et
insuper dedimus ividem silva donnica, qui appellatur
Calamecca. Idem case massaricie sunt, in primis casa
Godiperti di Calamecca, casa Istavili de Calamecca,
casa Gaudimari de Cilonia, excepto silva donnica
de Cilonio, casa Crespuli de fremiano, excepto sorte
fosculi, qui fue barbano eius, quod nobis reser-
vamus. Suprascripta viro omnia qualiter superius ad
ipsa ecclesia per nos datum, et confirmatum est;
ipsa omnia volumus, ut aveas ipse sancta Dei virtute
oratorio nostro, ut non nos suprascripti Guinifredi,
Saxu, Guillerad, Agrafi, non aliquis de heredibus,
atque posteris nostris nullatenus habeamus facundia
alique de ris ipsa supraendum, neque da ipsa ec-
clesia, neque da homini illi, nec in monasterio, ubi
per nos contraditum, vel confirmatum fuerit. Sic
tamen dicimus, atque decernimus, dum fuerit die
vite nostre totorum omnium ris nostra, dum uno de
nobis super vixerint, omnia in integrum aveant in
sua potestatem, quis de nobis antea uno de altero
defunctu fuerit, tunc ille, qui remansere, de portione
defunctis faciant lemosina, unde nobis totorum
iustum comparuit, ut dum fuerit die vite nostre uso-
fructo, in nostra abeamus potestatem homini liber-
tandum, et omnes trinsecus case, eramentu, firra-
mentu, nutrimentu nobis reservavimus eipso quod
super exceptavimus faciendum quodvis bonum, et
hoc quod antea dicere debuimus, de portione bel-
liarj, in ipsa subiaceat, sicut et illa nostra portio-
nem nnde, inter nos convinne, quia minime abente
filii, vel filie, aut parente, in quem nobis oportum
cadere, aut causa nostra commendare, nisi volumus,
ut post nostro quandoquidem totorum obito tam
ipse ecclesia, quam res pecunia, quod ibidem per
nos datum, vel confirmatum est, ut subiaceat in
monasterio beatissimi sancti Bartholomei, se ipse
abbas Dominico, vel ille, qui pos ipso in ipso mo-
nasterio ordinatum fuerit, tam ipsa ecclesia cum
omnia ad ipsa ecclesia perteneant, ipsi eam abeant
in sua potestatem regendum, gubernandum, sacer-
dotem vel monachi ividem congregandum, qui ibidem
secundum sancta regula habitare et vivere debeas,
et pro nostris peccatis, vel de parentibus nostris die
uoctuque Deo deprecare deveas, ut nobis ad reme-
dio, et salute anime nostre perteneat, et quis ille de
heredibus, atque posteris nostris contra ipsa ec-
clesia, vel ejus deservientis agere, aut causare aut
aliquid subtraere, aut controversia facere voluerit,
aut rectoris, qui fuere et neglectum posuerit pro

VARIANTES LECTIONES.

¹ barbano uico.

nos, orandi, in primis in ira Dei et ipsius sancte A virtutis incurrat periculum, et si forsitan aliquis de heredibus, atque posteris nostris contra hanc cartulam agere voluerit, ad da ipso monasterio sancti Bartholomei ris ipsa subtrahere voluerit, componituri sit ad abbas monasterii sancti Bartholomei solidos mille, et post data compositio, et pena ab ipso soluta, presens cartula in sua maneat firmitate quam vero cartula autferionis ad nos facta Lucio notarius scribere rogavimus.

Actum Pistoria regnum et indictione suprascripta feliciter.

Signum ✕ manus Guinifredi.

Signum ✕ manus Saxoni.

Signum ✕ manus Guillerad.

Signum ✕ manus Agrafi hauc cartula fieri roga- B vere et ipsorum relecta est.

• Signum ✕ manus Lazaro filio quondam Casinduli testis.

Signum ✕ manus Johanni filio quondam Gregori rogatus testis.

Ego Anselmi rogatus ad Guinifredi, saxu, Guillerad, Agrafi testis ss.

Signum ✕ manus Rotpulo filio quondam Ermi-fredi testis.

Ego ✕ Tachimandu rogatus ad Guinifreddi, ad Saxu, ad Guillerad, Agrafi testis ss.

Ego qui supra Lucio notarius scriptor huius cartule post a testibus roborata, tradita complevi, et deli.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor qualiter in autenticum scriptum inveni, fideliter exemplavi.

V.

Exemplar. In nomine Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi die decimo mense Decembrio regnante domno Carolus rex Francorum et Longobardorum, quæ in Italia Pavia civitate ingressus est, anno secundo, per indictione quarta decima. Feliciter. Firmus clericus filio quondam Austripert, dum me previdisse in infirmitate positum, meus mei de recta in omnibus recte loquendum manifestus sum, eo quod antea jam plures tempus iudicavi, et per scripti confirmavi in te Dominicus quondam abbas monasterii beati sancti Bartholomei monasterio, quas bone memorie Austripert genitor meus in suis privilegii nomine dedicavit foras muro civitatis nostræ Pistoriense, vel res inivi firmata set minime poteo cartulas ipsas iungere fieri in te jam dicto abbas, per hanc cartulam confirmo ipso monasterio, qui per ipso genitore meo fuit constructum, adque in honore Domini et sancti beati archangeli Michaeli dedicatum, vel omnes res inivi firmata una cum omne rebus, et pecuniola mea, quidquid in sine Pacciana avere visus sum tam de conquisito, vel ondecunque inivi avere videor omnia una cum ipso monasterio, vel res impertinente, excepto casa, et portione quod Landuloni et Vitali, quod Gumpertulo et Jaculo, omnia in sua pro-

prietate, et libertate avere deveas, faciendum, vel avendum quidquid, aut in quale lex voluerit, et quicquid per ipsi factum fuere omni tempore, in sua permaneat stavitato eo, quod pro benigno servitio eorum, que erga me impendere visi sunt, ita eorum a me datum vel pro animabus mei firmari providi, de autem alia res mea in suprascripto loco Pæciana una cum suprascripto monasterio, vel res inivi firmata, omnia et in omnibus in integrum in te jam dicto Domenicus quondam abbas confirmo, si me omnipotens Dominus de infirmitate ista advocare jusseci in omnia secundum Deum ordinandum, vel peragendum pro animabus nostris, vel de parentibus meis quidquid melius aut secundum Deum apparui fueri ordinandum elemosinandum, tu, vel qui per te inivi fuerit ordinandum, in vestra sit potestate tam ipso monasterio vel res omnia suprascripta, quantum melius, et secundum Deum previderitis, pro animabus nostris dispensandum, vel si alique in iudicatum reliquero, simili modo omnia pro anima mea tribuatur, sic tamensi michi omnipotens Dominus prestare iusseri evadeendum, omnia, et in omnibus in mea sit potestate avendum, ordinandum faciendum exinde quidquid voluero aut michi bonum fuere, quam iuro forte viro pro vero cartula sicut michi complacue, in te Gautpert notarius scribere rogavi.

Actum Pistoria apud ipso monasterio regnum, et indictione suprascripta.

• Signum ✕ manus Fermoni, qui hanc cartula fieri rogave, et propter infirmitate sua menime poteo scribere.

Ego Guilipadu presbiter rogatus a Fermo clerico testis ss.

Ego Lazarus diaconus, et notarius rogatus ad Firmus clericus testis ss.

Ego Gisilari rogatus ad Fermo clerico testis ss.

Ego Martinus presbiter rogatus ad Fermo clerico testis suscripsi, et hec rememorare providi, ut quidquid in omnibus meis aliquid dedi, aut largivi, perscripsi ut omnia in sua permaneant stavitato.

Ego qui supra Gautpert scriptor huius cartula, post a testibus roborate tradita complevi et dedi.

• Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi, et legi unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum inveni, fideliter exemplavi.

VI.

Exemplar. In nomine Domini die decimo mense Julio regnante domino Carulo postquam Pavia civitate ingressus est sexto pro indictione secunda feliciter Aufus quondam filio quondam Bonuti. Dum ex jussione ipsius principis predestinatus essem in partibus illis ambulandum, providi de rebus meis iudicare ut si me Dominus in hunc itinere advocare dignatus fuere, quatinus Dominicus abbas monasterii sancti Bartholomei vendere devea omnes res portio mea in integrum, et omnia pro anima mea in elemosina pauperum ad iuxta Dominum melius juvi-

dere tribuatur excepto aniveto, ad quod avere visus sum ad Orbiniano, quod volo, ut aveat monasterio sancti Bartholomei, et de terra vinea, quod avere visus sum in loco, qui dicitur pelianese, et ad sancto Justo omnia quod ad ipsa casa pertencere volo, et aveat Lucida p̄t die vite sue, si marito nupta non fuerit, ad usufruendum, et post decessum ejus omnia sit in potestate ipsius abbati, vel ipsius successoribus ad implendum, et faciendum sicut supra decrevimus. Si marito nupta fuere, nulla exinde avere deveas, ut si mihi omnipotens Dominus vita concessere, et ad propria mea regressus fuere, omnia sit in mea sit potestate in antea avendum, iudicandum, faciendum, quod aut qualiter michi placere, et si filius legitimus de legitima muliere abuero, ipse michi in omnibus heredes exista, et si filia legitima aut filius non habuero, omnia, sicut supra decrevi, adimpleatur, et si aliter judicavero in eo modo permanea, et si forsitan me mors sic preoccupavere, quod aliter a me iudicatum non sit, omnia qualiter superius decrevi, et per hanc cartulam iudicati mei decrevi in eo modo adimpleatur, stabilitum permaneat, et si ut dixi in hunc itiner mortuus fuero, omnes servi, vel ancillas meas libertare deveat, si ut dixi regressus fuero in mea sit potestate. Unde qualiter michi complacue, hanc cartulam iudicati mei Avundus diaconus scribere rogavi. Datum Pistoria regnum, et iudictione suprascripta.

Signum manus Aufuno, qui hanc cartulam fieri rogave.

Signum manus Gualfuli filio quondam Fabelmi rogatus testis.

Signum Gisilari filio quondam Gisoni rogatus testis.

Signum manus Rachiperti filio quondam Padari rogatus testis.

Ego Selvinus rogatus ad aufusu testis subscripsi.

Signum manus Gregorii Ciavari rogatus testis.

Ego qui supra Avondus scripsi complevi, et dedi.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi et legi unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum iuveni fideliter exemplavi.

VII.

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi quinto Kal. Magias regnante dominis nostris Carulo, et Pippino filio eius regibus Francorum, et Longobardorum, hac patricio Romanorum in Italia, quod in Papia civitate ingressus est, anno octavo, et secundo per iudictione quinta feliciter. Teuperto et Teuderamus . . . clerici Barbas, et nepos filii quondam Blancari, et Teuderadus, qui fuit presbiter, manifesti sumus, eo quod ante hos plurimos annos ego Teuperto una cum jam dicto Teuderado, qui fuit presbiter, et germano meo in nostris privilegiis nomine a fundamentis construere, quam et dedicare previdimus ecclesia oratorio in onorem beate semperque virginis Dei genitricis Marie, et beati Petri

apostoli Domini nostri Jesu Christi in locus, qui dicitur Croci, et rebus nostris inivi per scripti confirmavimus modo quidem nos iam dicti Teuperto et Deudoremus una cum communi consilio eligimus, et confirmare previdimus in ipso sancto et venerabile loco vel rebus inivi servientibus Dominicus quondam abbas monasterii beati sancti Bartholomei, vel in successoribus suis qualiter subteranos fuerit institutum, dum ad vivere meruerimus omnia in nostra sit potestate regendum, usu fructu vivendum, serbus, vel ancillas nostras, vel omne partencite nostras pro anima nostra vivere absolvendum, vel omne movile res pro anima nostra dandum post hovito quidem quanto nostro decesso Monasterio una cum alia omnia rebus, nostra sit in potestate, et ordinatione tua iam dictus Domenicus abbas, vel de successoribus tuis comanente ad ecclesia beati sancti Bartholomei secundum Deum monachus, aut monacas ordinandum regulari, ordine permanendum regendum, helemosinandum pro peccatis nostris, vel de parentibus nostris defunctis Deum deprecandum, ut dixerimus secundum Deum et regulariter permanendum omni tempore sub imperatione, et potestate tua iam dicto Domenicus abbas, vel de successoribus tuis permaneat; de autem Austriconda donna, et genitrice mea Teudeiam, volo et per hanc cartulam confirmo, ut si me supervixeret, ut diebus vite suae in usufructu avere deveas de illa mea ratione ex omnibus medietate ajutandum, et descivendum ad ipsa ecclesia, et si eius fuere voluntas, accipiendum da ipsas abbas, quomodo per tempus evadere aut sine necessitate vivere possit, si eius fuere voluntas, recipiendum res ipsa sit in potestate de ipsa ecclesia, vel ipsius abbas, vel de successoribus ejus, sicut supra dixemus, ordinandum, et omnia pro animabus nostris pertractandum, et si hec recipere noluere, sicut dixi ex omnibus rebus meis in usu fructu medietate in sua aveat potestate, post hovito eius permaneat in ipsa ecclesia, sicut supra decrevimus. Similiter volumus, et per hanc cartulam confirmamus in te, Gisolfo clerico, ut si nos supervixeris, ut regeudum, usu fruindum sine qualiuod atione, in tua proprietate pro animabus nostris avere deveas, casa et portio rebus tuis.

D Similiter volumus, et confirmamus in te, Teuperto, actore nostro, ut si nos supervixeris, die vite suae pro medella animabus nostris datione illa de casa Guntuloni, et Octaloni, tibi avendum, vel in omnia occurrendum et post hovito decesso vestro omnia res ipsa sit in potestate de ipsa ecclesia, vel ordinatione suprascriptorum abbatibus, et omne acquisitionum nostrum, quod acquistavimus, aut in antea acquirere potuerimus, in ipsa ecclesia vel ordinatione de iam dicto abbate Domenicus vel successoribus eius permanea, sicut supra dixemus, secundum Deum et regulari ordine permanendum, et ordinandum usque in sempiternum anteposito omnes personas hominibus, et movile res, quidquid modo avemus aut in antea de movile res acquistare potue-

mus, quod in nostra reservavimus potestate, avendum vel faciendum quidquid voluerimus, et adhuc volumus, et per cartulam confirmamus in te iam dicto Domenicus abbas, vel in subcessoribus tuis, ut quidquid de hominibus pertinentibus nostris, aut de mobile res nostras sine iudicata causa post decesso nostro resteterit, ut omnia pro anima nostra hominibus liveandum, et mobile res nostras pro anima nostra dispensandum, in vestra sit potestate faciendum, et nulla sit detentia ad hec faciendum, vel per cartula libertas in ipsis hominibus confirmandum quidem volumus, et per hanc cartulam confirmamus, ut aveant filii quondam Maurechioli, et Pertualdi in fundo Ischliniano post nostrum decessum de terra arva modico uno, et in tantum sit sui contentus: nam alia omnia, qualiter superius legitur, omni tempore stauilium permaneat, et nullus de heredibus pro heredibus nostris contra hanc cartulam in aliquo possit inferri molestia, sed sicut supra legitur, omnia in sua permaneat stauilitate, et ne nos lite facere ullo tempore, nolle quod volumus, sed quod ad nos semel factum, vel conscriptum est, inuolaviliter conservare et subsistere volumus, et hanc cartulam Gautperto notario scribere rogavimus.

Actum Pistoria ad casa avitationis nostra in predicto loco Croci, regno, et indictione suprascripta feliciter.

Ego Teuderam notarius, qui hanc cartulam ordinationis, et confirmationis manu mess. et fieri rogavi.

Ego Gisilari rogatus a Teuperto, et Teuderamo testis ss.

Ego Fuso rogatus a Teuperto, et Teuderamo testis ss.

Ego Austrifons clericus rogatus a Teuperto, et Teuderamo notario testis ss.

Ego Johanuis presbiter rogatus a Teuperto, et Teuderamo clerici testis ss.

Ego Avuondus diaconus rogatus a Teuderam, et Teuperto Barba et nepote testis ss.

Ego qui supra Gautperto scriptor huius cartule post a testibus roborata, tradita complevi et dedi.

VIII.

Exemplar. In nomine Domini die septimo mense Maio, anno regni domini Caruli, postquam civitate Papia ingressus est, decimo, et domno Pipino filio eius anno tertio, indictione septima feliciter. Manifestus sum ego Falco clerico filio quondam Falcualdi, eo quod ante os plurimos annos obligationem facta habui una cum Amicastu barbaru meo, ut per nullo argumenti ingenio, nec ego, nec mox heredibus sine premissio eius, vel de ipsius heredibus, de rebus nostris alienare aut obligare deberemus, et dum ipsa obligatione, seu dotis, quas ipse Amicastu fecit in ecclesia beati sancti Georgii, in tua Domenico abbas monasterii sancti Bartholomei devenisse potestate, et dominatione consideravi, quia in nullo alio possum aliquid de rebus meis dare, nisi in ipsa ecclesia beatissimi sancti Georgii, ubi prenomatus Amicastu fuerat confirmatus, et rebus suis per dotis

A firmaret. Ideo ego indignus odie in Dei nomine do, dono, traio, offero in ipsum sanctum et venerabilem locum omnem modicam rebus meas, quidquid nunc presenti die avere visus sum tam casa avitationis mea, que est erga fluvio Umbrone, vinea, terra, pratis, pascuis, silvis, salectis, sationibus, pumiferis, fructiferis et infructiferis, cultum atque incultum. omnia quicquid avere vissus sum, in ipsum sanctum locum offerri, condonare previdi, una cum dilectissimi Gisilari, et Castiprand filii mei qui sup potestate sanctæ regule et tuæ dominationi, qui supra Domenico abbati, in ipsa sancta ecclesia et monasterii beati sancti Bartholomei in avitu monachorum, vivere, et deservire deveat, sicut sancta convenit regula, in palla altarii offerri previdi ipsi filii mei in ipsum sanctum cenubium monasterii sancti Bartholomei, ut inibi diebus suis monachica deveat vivere vita, sup potestate vestra, domno Domenico abbate, vel vestris successoribus, ut per vestra preceptione secundum Deo, et sancta regula vivere et Domino deservire, per ipsas modica res mea tam mobile quam et immovile, omnia in ipsum sanctum et venerabilem locum offerri et condonare previdi, ut omnia in tua, qui supra, Domenico abbati, vel de successoribus suis, sit potestate avendum, ordinandum, qualiter iuxta Deum et sancta regula nobis bono animo fuerit stabilitum, permaneat, sicut et iam ante os annos tibi Domenico abbati vel in ipsum sanctum monasterio beati sancti Bartolomei per caritis voluminatam dotes, quam et alia monimina facta in sancto Georgio, tradedi atque dedi, ut omnia iuxta ipsi doti, quas inivi parentibus meis, vel ipse Amicastu facti habuerunt, per vestra ordinatione, et sancta congregatione huius monasterii sancti Bartholomei esset ordinatum, ipsa ecclesia sancti Georgii omni tempore stabilitum permaneat, et Arundus diaconus scribere rogavi.

Actu ad Umbrone, casa avitationis mea, regnum et indictione suprascripta feliciter.

Signum ✕ manus Falconi clerico, qui hanc cartulam fieri rogave, et nomen suum et signum cruci manibus suis fece, et eis relecta complacue.

✕ Signum manus Altipert filio quondam Fratri rogatus testis.

D Signum ✕ manus Pranduli filio quondam Finandi testis.

Signum ✕ manus Pranduli filio quondam Bauti rogatus testis.

Signum ✕ manus Fusoli filio quondam Bautoui rogatus testis.

Signum ✕ Adunald filio quondam Achiput Coppi rogatus testis.

Signum ✕ manus Gloriosi de Cuccliano rogatus testis.

Eg. Guilleradu clerico rogatus ad Falco clerico testis suscripsi.

Ego qui supra Avundus scriptor post a testibus roborata tradita complevi et dedi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii A exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum scriptor autenticum illud vidi, et legi unde hoc inveni, fideliter exemplavi.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SANCTUS GALLUS. ABRAS ET CONFESSOR.	
NOTITIA HISTORICA, ex Fabric.	9
Alia NOTITIA, ex Galland.	<i>Ibid.</i>
Sancti Galli sermo habitus Constantiæ.	13
APPENDIX. — EPIGRAMMATA SEU HYMNI SACRI ANTIQVORVM PATRVM MONASTERII SANCTI GALLI: BERNARDI, COLUMBANI, ECKERHARDI, HARTMANNI, NOTKERI BALBULI, NOTKERI MEDICI, RATPERTI, STRABI GALLI FULDENSIS, TUTELONIS, WALDRAMMI, ANONYMORVM, A CANISIO PRIMUM EX VETVSTISSIMIS MSS. COD. SANCTI GALLI EDITA.	
Canisius ad lectorum.	<i>Ibid.</i>
In hymnos sacros divi Galli Patrum præfatio Jodoel Metzleri.	27
Basnagii de his carminibus observatio.	<i>Ibid.</i>
<i>Epigrammata seu hymni sacri.</i>	29
Versus Hartmanni monachi sancti Galli ante Evangelium canendi.	<i>Ibid.</i>
Ejusdem Hartmanni de natali Innocentium, ad processionem.	31
Ejusdem Hartmanni de eadem festivitate.	<i>Ibid.</i>
Ejusdem Hartmanni litaniæ, ad processionem diebus Dominicis.	33
Carmen Sapphicum ejusdem monachi sancti Galli anonymi.	35
Litaniz anonymi ejusdem Patris sancti Galli.	34
Item etiam anonymi alia.	35
Versus Ratperti de festivitate sancti Galli.	<i>Ibid.</i>
Notker Lantberto fratri salutem. — Quid singulæ litteræ in superscriptione significant cantilenæ, prout potui, juxta tuam petitionem explanare curavi.	37
Nota Canisii.	<i>Ibid.</i>
Litania Ratperti ad processionem diebus Dominicis, ex M.	39
Ejusdem Ratperti ad Eucharistiam sumendam.	40
Versus ad regem suscipiendum, ut arbitror, ejusdem Ratperti.	<i>Ibid.</i>
Item de Veteri Testamento.	<i>Ibid.</i>
Notkeri Magistri.	<i>Ibid.</i>
Ratperti, ad reginam suscipiendam.	41
Ad descensum fontis.	<i>Ibid.</i>
Notkeri Magistri, cognomento Balbuli, litania rhythmica.	42
Hymnus Notkeri Magistri, cognomento Balbuli, de sancto Columbano ad utraque vespere et ad laudea.	43
Versus Hartmanni ad suscipiendum regem.	<i>Ibid.</i>
WalDRAMMI decani.	44
Item de quo supra.	<i>Ibid.</i>
Versus Ratperti de sancto Magno.	<i>Ibid.</i>
Versus ad solemnem per campos et montes processionem de reliquiis sancti Galli, ibi tum præsentibus, ex eodem.	46
Item de quo supra, anonymi, etc.	<i>Ibid.</i>
De sancto Magno.	47
Invitatio sancti Magni, anonymi.	48
Notkeri physici, seu zabionis, hymnus de una virgine.	<i>Ibid.</i>
Eckerhardi decani hymnus de simplice confessore. <i>Ibid.</i>	<i>Ibid.</i>
De eodem sancto Gallo anonymi hymnus, quotannis in ejus solemne cantari solitus.	49
Notkeri medici doctoris (ut eum antiquissimus Defunctorum liber appellat) excellentissimi hymnus de sancto Othmario usitatus solitus.	<i>Ibid.</i>
Sancti Notkeri cognomento Balbuli ad Luitwardum abbatem Fuldiensem, archiepiscopellatum, Cæsaris protectorem (ut ipse loquitur) missum Galli, conclusio dedicatoria prioris partis sacrarum sequentiarum.	50
De Spiritu sancto, anonymi (Ex vetustissimo Codice).	<i>Ibid.</i>
Carmine de sancto Stephano fragmentum anonymi.	51
Fragmentum carminis sancti Tutelonis.	<i>Ibid.</i>
De Epiphania.	<i>Ibid.</i>
Fragmentum de Nativitate, anonymi.	51
Aliud de sancta Agnete.	52
Item tropus alius de Resurrectione Domini.	<i>Ibid.</i>
Item versus alii vetustissimi de sancto Notkero.	<i>Ibid.</i>
De sancto Joanne evangelista.	<i>Ibid.</i>
Anonymi, de Epiphania exponens lectionem Isaia, <i>Surge, illum.</i>	55
Tropus de Nativitate.	54
Alius de sancto Joanne evangelista.	<i>Ibid.</i>
Alius de Epiphania Domini.	<i>Ibid.</i>
Nota Canisii.	<i>Ibid.</i>
Versus in Nativitate Domini canendi in processionibus.	53
In Epiphania.	<i>Ibid.</i>
In festivitate sancti Othmari, versus ad processionem.	<i>Ibid.</i>
In susceptione principis.	56
D. P. N. Notkeri Balbuli hymnus de omnibus sanctis cantari solitus.	57
Ejusdem sancti Notkeri ad Ruodbertum episcopum met. hymni iv, de vita et miraculis p. otomartyris Stephani.	58
Hymnus primus de passione sancti Stephani.	<i>Ibid.</i>
Hymnus secundus de Revelatione corporis sancti Stephani.	59
Hymnus tertius de miraculis ipsius in Africa orientis.	60
Hymnus quartus de miraculis ejusdem in Cisariis partibus.	61
Fragmentum carminis sancti Notkeri de palmaria.	62
Memoriale reverendissimi D. Bernardi abbatis Secundi, quod dedit eidem fratri monacho, cum eum ad Academiam litterarum causa mitteret.	<i>Ibid.</i>
Tabula insigniorum mansionum monasterii sancti Galli.	65
De abbata Grimaldo abbati extracta.	63
De templo sancti Othmari.	<i>Ibid.</i>
Strabi Galli monachi Fuld., discipuli Rabani, dedicatio hortulorum sui, ad Grimaldum abbatem.	<i>Ibid.</i>
Ymmoni fratri, postea abbati, Eckerhardus de lege diclamen ornandi.	68
Item alias eidem aliqua.	<i>Ibid.</i>
In nomine capituli versus antiqui.	<i>Ibid.</i>
Versus ex Codice Vitæ sanctorum Galli, O. h. et Wib. quem Herimannus abbas, vel per se, vel per alium, multo cum auro paravit.	67
De sancta Wyborada sanctimoniali virgine prophetissa, martyre.	69
D. P. N. Notkeri versus in sanctum Gallum.	<i>Ibid.</i>
Rescripta Hartmanni ad episcopum Notkeri sibi profertam.	70
Principium libri ii de Vita sancti Galli a D. P. N. Notkero metricè scripta.	71
SANCTUS THEODORUS PAPA I.	
NOTITIA HISTORICA.	71
Jacobi Sironi admonitio ad lectorem de epistolis sancti Theodori.	75
Epistola prima synodica Theodori papæ I, ad Paulum patriarcham Constantinopolitanum.	73
Epist. II, ad episcopos qui consecraverunt Paulum patriarcham Constantinopolitanum propter Pyrrhum ex patriarcha.	81
Epist. III, Ecclesiarum Africanarum ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	81
Epist. IV, Victoris Carthaginensis episcopi ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	85
Epist. V, Pauli Constantinopolitani ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	91
Epist. VI, sancti Theodori, pontificis Romani, ad Buliense monasterium privilegium.	91
MAURUS RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPUS.	91
NOTITIA HISTORICA.	103
Epistola unica Mauri Ravennatensis archiepiscopi, ad	<i>Ibid.</i>